

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Matyáš Krs

Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph. D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 08. 06. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 234 891 znaků včetně mezer.

Matyáš Krs

V Praze dne 08. 06. 2018

Obsah

Úvod.....	1
1. Trestný čin vraždy a trestný čin zabití v historických úpravách.....	3
1.1. Od přijetí první trestněprávní kodifikace do právnické dvouletky.....	3
1.2. Do přijetí trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.....	9
2. Trestné činy proti životu a zdraví a systematika úmyslných usmrcení v platné právní úpravě.....	12
2.1. Zařazení trestných činů proti životu a zdraví v rámci zvláštní části trestního zákoníku.....	12
2.2. Systematika úmyslných usmrcení.....	14
3. Lidský život jako objekt úmyslného usmrcení.....	18
4. Trestný čin vraždy.....	23
4.1. Skutková podstata trestného činu vraždy.....	25
4.1.1. Objekt.....	26
4.1.2. Objektivní stránka.....	26
4.1.3. Subjekt.....	28
4.1.4. Subjektivní stránka.....	35
4.2. Vražda prostá.....	37
4.3. Vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení.....	42
4.4. Vražda spáchaná za některé ze zvlášť přitěžujících okolností.....	49
5. Trestný čin zabití.....	59
5.1. Skutková podstata trestného činu zabití.....	61
5.2. Zabití v silném rozrušení z omluvitelného hnutí mysli.....	63
5.3. Zabití v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.....	67
5.4. Zabití spáchané za některé ze zvlášť přitěžujících okolností.....	71
6. Stručně k euthanasii.....	72
6.1. Pojem euthanasie.....	72
6.2. Krátký pohled do historie.....	74
6.3. Současný právní stav.....	76
7. Trestné činy vraždy a zabití v zákoně č. 300/2005 Z. z., trestný zákon.....	80
Závěr.....	84
Seznam použitých zdrojů.....	88
Abstrakt – Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.....	95
Abstract – Crime of murder and manslaughter under section 140, 141 of the criminal code.....	96
Klíčová slova, key words.....	97

Úvod

K výběru tématu diplomové práce s názvem „Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.“ mě vedl především můj zájem o trestní právo, ale i zájem o obory s trestním právem související, jmenovitě kriminologii a kriminalistiku, jimž jsem se ostatně během svého studia věnoval v rámci povinně volitelných předmětů.

Byť nejsou (naštěstí) úmyslná usmrcení příliš častým jevem, ze zhruba dvou set tisíc registrovaných trestných činů v loňském roce bylo „pouze“ 146 vražd a zabití,¹ jsou tyto delikty hodny zvýšené pozornosti, a to nejen proto, že jsou jevem existujícím a setrvalým, ale především z toho důvodu, že jejich objektem je lidský život, nejdůležitější hodnota chráněná trestním právem.

V úvodní části své práce bych se rád zaměřil na historii úpravy skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití platné na českém území, přičemž vzpomenu i nepřijaté osnovy trestních kodexů. Na historický nástin bude navazovat část druhá, ve které oba delikty zasadím do širšího kontextu trestných činů proti životu a zdraví a rovněž systematiky úmyslných usmrcení.

Třetí část mé práce bude věnována lidskému životu coby objektu trestných činů vraždy a zabití. Lidskému životu je trestním zákoníkem v návaznosti na první odstavec článku šestého Listiny základních práv a svobod poskytována ochrana v celé jeho šíři, tedy již i před narozením. Zcela zásadním je v této souvislosti správné vymezení okamžiku, kterým končí ochrana lidského života prostřednictvím ustanovení o trestných činech proti těhotenství ženy a naopak se začíná ochrana pomocí ustanovení o trestných činech vraždy a zabití. K určení rozsahu této ochrany je rovněž nezbytné náležitě vymežit okamžik, od kterého již není lidský život ustanoveními § 140 a § 141 trestního zákoníku nadále chráněn.

Těžištěm této práce budou části čtvrtá a pátá. Na začátku každé z částí nejprve upozorním na některá hmotněprávní i procesněprávní specifika trestných činů vraždy a zabití a zmíním i údaje o jejich četnosti. Jako hlavní cíl si v těchto částech vytýkám důkladnou analýzu skutkových podstat obou deliktů a jejich znaků. V části čtvrté věnované vraždě se po vymezení skutkové podstaty tohoto deliktu zaměřím v jednotlivých kapitolách na vraždu prostou a premeditovanou a na vraždu spáchanou za některé ze zvlášť přitěžujících okolností, přičemž si zde kladu za cíl především určit výšeč případů, které spadají pod vraždu prostou či naopak pod vraždu spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení a rovněž si v této části kladu za cíl od sebe navzájem odlišit nejen tyto dva typy vražd, ale i vraždu spáchanou

1 Statistický přehled kriminality za rok 2017[online]. [cit. 2018-3-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

s rozmyslem na rozdíl od vraždy spáchané po předchozím uvážení, a to i za pomoci dostupné judikatury.

Obdobným způsobem budu postupovat i v části páté, obligatorním znakům skutkové podstaty deliktu zabití se ovšem budu věnovat na menším prostoru a svoji pozornost více zaměřím na privilegující znaky silného rozrušení z omluvitelného hnutí mysli a zavrženíhodného jednání poškozeného. I zde si vypomůžu, byť oproti vraždě jistě poněkud chudší, judikaturou.

V předposlední části této práce se budu zabírat tématem euthanasie, s úmyslnými usmrceními blízkce souvisejícím. Po vymezení pojmu a druhů euthanasie zmíním též dosavadní pokusy o přijetí právní úpravy, která by euthanasii výslovně regulovala, a nastíním, jakým způsobem na jednotlivé typy euthanasie reaguje právní úprava účinná.

Konečně v závěrečné části sedmé bude mým cílem stručně charakterizovat úpravu trestných činů vraždy a zabití ve slovenském právu.

1. Trestný čin vraždy a trestný čin zabití v historických úpravách

1.1. Od přijetí první trestněprávní kodifikace do právnické dvouletky

Počátek 18. století byl pro vývoj trestního práva na českém území zásadním milníkem. S přijetím prvního trestněprávního kodexu, *Constitutio criminalis Josephina*, tedy trestního zákoníku Josefa I., se započíná snaha o sjednocení trestněprávní regulace, do té doby roztržité v normách práva městského (Práva městská Království českého) i zemského (Obnovené zřízení zemské). Zákoník Josefa I., obsahující převážně úpravu procesní a v menší míře též materiální, působil vůči zmíněným normám pouze podpůrně a nebyl tedy výlučným pramenem trestního práva.

Kodexem s výhradní platností se stal až trestní zákoník Marie Terezie vydaný ve druhé polovině vlády české královny, *Constitutio criminalis Theresiana*, který v plném rozsahu nahradil jak původní josefinský zákoník, tak i úpravu plynoucí z norem městského a zemského práva. Po vzoru svého předchůdce též tereziánský zákoník upravoval obě části trestního práva, hmotnou i procesní.

Na sklonku své vlády vydal nový trestní kodex syn Marie Terezie a její nástupce na českém trůně Josef II. Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně již reflektoval myšlenky osvícenství, které se projevily v zakotvení zásady presumpce nevinny, zásad *nullum crimen a nulla poena sine lege*, případně v odstranění tortury či deliktu čarodějnictví z litery zákona. Nový zákoník obsahoval již jen hmotné právo, ustanovení o řízení byla napříště upravena samostatným předpisem, Všeobecným soudním řádem kriminálním.

Po necelých dvou dekadách účinnosti byl na začátku 19. století zákoník Josefa II. nahrazen novou kodifikací, Zákoníkem o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Zdařile zpracovaný předpis se po padesáti letech své existence dočkal novelizace vydané podobou nové normy s názvem Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích. Tento kodex, účinný od roku 1852, byl závazným pro české země po dobu téměř sta let.²

Samostatný československý stát vznikl osmadvacátého října roku 1918. Prvním a pro fungování nového státu nezbytným předpisem, který byl přijat Národním výborem coby tehdejší zákonodárný sbor, byl zákon číslo 11/1918 Sb., o zřízení samostatného československého státu. Tento předpis, který ve své preambuli konstituoval nový stát, obsahoval mimo jiné dva články recepčního charakteru, týkající se právního řádu a organizace veřejné správy. Dosavadní právní úprava platná ke dni vzniku Československé republiky na

2 JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 87-95.

jejím území zůstala zachována, stejně tak úřady státní, samosprávné i jiné (zákonem označované jako ústavy) měly i nadále vykonávat svoji činnost právě dle dosavadních právních předpisů.

Nevyhnutelným důsledkem přijetí tohoto tzv. recepčního zákona bylo vedle nastolení dualismu v organizaci veřejné správy též zakotvení dualismu v právních řádech, kdy vedle sebe koexistovaly právní úprava původně rakouská platná v českých zemích a právní úprava uherská uplatňující se na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.³ Dvojkolejnosti práva v Československé republice se nevyhnula ani úprava trestního práva hmotného, když recepčním zákonem byly do právního řádu nově vzniklého státu vtaženy hned dva trestní zákoníky, a to již zmíněný původem rakouský zákon č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích pro západní část republiky a v uherském právu mající původ zákon č. V/1878 o zločinech a přečinech pro část východní.

Zákon č. 117/1852 ř. z. upravoval v ustanovení § 134 a následujících zločin vraždy, kterou dále rozlišoval na úkladnou (spáchanou jedem či jiným lstivým způsobem), loupežnou, zjednanou (nájemnou) a prostou, postrádající některý z prvků, který by ji zařazoval mezi jednu ze tří výše jmenovaných. Nadto znal zákoník privilegovanou skutkovou podstatu zločinu vraždy na novorozeném dítěti, jehož pachatelce, matce dítěte, hrozil za tento čin nejvýše doživotním těžkým žalářem, respektive těžkým žalářem ve výměře do dvaceti let, pokud byl zločin spáchán na nemanželském dítěti, kdežto pachatele jiných typů vražd vždy trestal na hrdle. Své vyjádření našla v zákoně též skutková podstata zločinu zabití, již se věnovalo ustanovení § 140, varianty loupežného zabití a zabití při rvačce či zlém nakládání byly obsaženy v ustanoveních následujících.

Ze znění příslušných ustanovení trestního zákona o zločinech vraždy a zabití je patrné, že se tyto dva zločiny od sebe nelišily v následku jimi způsobeném, tedy v usmrcení jiného člověka, nýbrž v následku zamýšleném, který chtěl pachatel způsobit, případně, o němž byl srozuměn, že jej svým činem způsobit může a k němuž se tedy vztahovalo jeho úmyslné zavinění. Z porovnání skutkových podstat zločinu vraždy („*Kdo jedná proti člověku v obmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy;*“⁴) a zločinu zabití („*Nevykoná-li se sice čin, jímž člověk o život přijde (§134), v tom obmyslu, aby byl usmrcen, ale přece v jiném obmyslu nepřátelském, jest zločin ten zabitím*“⁴) je zřejmé, že ke spáchání zločinu vraždy bylo třeba, aby pachatel

3 VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 418-419.

4 Použitým výrazem *obmysl* je třeba rozumět *úmysl*. Srov. LEPAŘ, Mojmir. *Trestní zákon ze dne 27. května 1852, čís. 117 Ř. Z. se zákonem na ochranu republiky a dodatky*. 12. vyd. Praha: Grégr, 1936. s. 54 – 57.

jednal v úmyslu přímém (*dolus directus*) či eventuálním (*dolus eventualis*) druhého usmrtit,⁵ zatímco u pachatele zabití tento úmysl vražedný absentoval a byl nahrazen jiným nepřátelským úmyslem, kterým bylo vedeno jednání viníkovo, v jehož důsledku došlo ke smrti oběti. Takovým nepřátelským úmyslem je pak třeba rozumět jakýkoliv úmysl ublížit jinému na těle či na zdraví.⁶ Lze tak dovodit, že zločinu zabití se dopustil ten, kdo, ač neměl úmysl jiného usmrtit, nýbrž mu „pouze“ ublížit na zdraví, jednal vůči poškozenému takovým způsobem, že z toho nastala smrt jeho, a to tedy nepřímou, v důsledku tohoto zacházení vedeného nepřátelským (nikoliv ovšem vražedným) úmyslem.

Prvorepubliková doktrína označovala zločin zabití jako zločin spáchaný „*cum dolo indirecto*“,“⁷ tedy s nepřímým či v nepřímém úmyslu, není ovšem možné tento nepřímý úmysl (*dolus indirectus*) ztotožnit s pojmem nepřímého úmyslu tak, jak je vnímán současnou trestněprávní naukou, která za nepřímý úmysl označuje úmysl eventuální (*dolus eventualis*), ba co víc, není možné *dolus indirectus* vůbec vnímat jako formu zavinění.⁸

Rakouský trestní zákoník konstruoval nepřímý úmysl (ve smyslu *dolus indirectus*, nikoliv *eventualis*) hned v prvním paragrafu, větě druhé za středníkem a to, jak výše zmíněno, ne coby druh zavinění, resp. variantu úmyslu, nýbrž jako odpovědnost pachatele za následky jím způsobeného zločinu, nehledě ovšem nejen na formu zavinění vztahující se k těmto následkům, nepřihlížeje ale vůbec na to, zda se na tyto následky pachatelovo zavinění vztahovalo. Zákonná odpovědnost pachatele za (další) důsledky jím spáchaného zločinu byla tudíž formulována jako odpovědnost objektivní („*Zlý úmysl dává se však za vinu...i tehdy, když z nějakého jiného zlého úmyslu něco bylo před se vzato nebo opominuto, z čeho zlo, které tím povstalo, obyčejně povstává, anebo alespoň snadno povstati může*“), vylučující možnost zkoumání pachatelova zavinění k těmto následkům, a to sice za předpokladu, že takové následky jsou zpravidla se zločinem spojené nebo lehce spojeny být mohou. Tato konstrukce *dolu indirektního* je v příkrém rozporu s dnes uplatňovanou zásadou odpovědnosti za zavinění, za nevhodnou i pro trestní právo počátku dvacátého století byla ovšem považována již tehdejší doktrínou, která ji doslova označovala jako „*ručení za nezaviněný těžší výsledek*.“⁹

5 K eventuálnímu úmyslu v trestním zákoníku z roku 1852 srov. PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všeherd, 1912. s. 103 – 104.

6 KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich a.s., 1935. s. 206.

7 Tamtéž.

8 Tamtéž, s. 55.

9 MILOTA, Albert. *Trestní právo hmotné. Část obecná (nástin přednášek)*. Bratislava: Právník, 1924. s. 46.

Lze uzavřít, že rozdíl mezi zločinem vraždy a zločinem zabití nespátroval rakouský zákoník z roku 1852 ani ve faktickém následku jednání pachatele (tj. usmrcení jiného), ani ve vztahu úmyslu přímého k nepřímému (ať už ve významu *indirectus* nebo *eventualis*), nýbrž v následku, jenž pachatel přivodit chtěl, resp. který si představil jako možný a byl srozuměn s tím, že jej svým jednáním přivodit může. Pokud tedy úmyslem pachatele bylo jiného usmrtit a tento cíl byl též uskutečněn, pachatel se stával odpovědným za zločin vraždy, naproti tomu, pokud zamýšleným výsledkem bylo jinému toliko ublížit na zdraví a tento v důsledku ublížení zemřel, byla zde odpovědnost za zločin zabití. Tento závěr potvrzuje též dobová judikatura.¹⁰

Pro úplnost je třeba doplnit, že z pohledu dnešního trestního práva by byl zločin zabití tak, jak jej definoval rakouský zákon, považován za trestný čin ublížení na zdraví, případně těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti, a to samozřejmě pouze za předpokladu, že by se na smrt oběti vztahovalo kulpózní zavinění pachatele. Diferenciaci vraždy a zabití právě na základě toho, zda úmysl pachatele směřoval ke způsobení smrti či jen ke způsobení (těžké) újmy na zdraví, v jejímž důsledku došlo ke smrti poškozeného, dnes používá slovenský trestní zákoník.¹¹

Československá republika, jak naznačeno výše, vstoupila v život stížena neduhem v podobě dvojkolejnosti práva, trestní právo hmotné nevyjímaje. Ač se snahy o nápravu tohoto nežádoucího stavu prostřednictvím rekodifikace v průběhu dvacátých a třicátých let minulého století objevily, do začátku druhé světové války se nepodařilo předpis, který by sjednotil a koncentroval úpravu trestního práva hmotného v podobě jediného kodexu, platného pro území celého státu, přijmout. Prvním takovým pokusem byla tzv. profesorská osnova, která spatřila světlo světa roku 1926, kdy byla uveřejněna ministerstvem spravedlnosti, druhým pak tzv. osnova ministerská, vydaná tímž ministerstvem v roce 1936. Ani jedna z těchto kodifikačních snah však nedošla naplnění a podoby závazného právního předpisu se nedočkala.¹²

Osnova z roku 1926 upravovala jak trestný čin zabití (§ 271), tak i trestný čin vraždy (§ 272), přičemž skutková podstata obou těchto deliktů byla téměř shodná, když základní skutková podstata zabití zněla: „*Kdo úmyslně jiného usmrtí;*“ k naplnění trestného činu vraždy pak bylo zapotřebí, aby pachatel jiného nejen úmyslně usmrtil, ale aby tak vykonal „z

10 Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 1923, sp. zn. Kr II 246/23: „*Při usmrcení člověka jinou osobou jde, ať se o něm uvažuje s hlediska zločinu vraždy nebo s hlediska zločinu zabití, vždy o tutéž změnu v zevnějším světě, způsobenou tímž činem...Obě hlediska různě se jen subjektivní složkou, úmyslem pachatelovým, který směřuje při vraždě přímo k usmrcení člověka, kdežto při zabití stačí jakýkoliv jiný úmysl nepřátelský.*“ IN *Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*. Roč. V (1923), č. 1227.

11 Srov. ustanovení § 144 - § 148 zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon.

12 VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 499-500.

nízkého smýšlení.“ Co osnova trestního zákona rozuměla oním nízkým smýšlením, resp. spácháním činu z nízkého smýšlení, pak demonstrativně stanovovalo ustanovení § 14 odst. 3, věta druhá osnovy. Své nízké smýšlení pachatel projevil, pokud kupříkladu spáchal čin ze zlomyslnosti, surově, pro svou hrubou zjištnost, či proto, aby se vyhnul trestu za jiný svůj spáchaný trestný čin, případně aby si spáchání jiného trestného činu usnadnil.

Autoři osnovy zvolili jako kritérium pro rozlišování mezi vraždou a zabitím právě ono nízké smýšlení, jež upřednostnili před hlediskem používaným trestním zákonem z roku 1878 platným ve východní části země, spočívajícím v diferenciaci vraždy a zabití v závislosti na tom, zda pachatel takového činu jednal s rozvahou, pak se jednalo o vraždu, případně bez rozvahy, v takovém případě šlo o zabití. Nadto se tvůrci osnovy neztotožnili ani s prvkem omluvitelného prudkého hnutí mysli charakteristickým pro zabití a naopak absentujícím u vraždy, jak to měly na zřeteli osnovy trestních zákoníků rakouského z roku 1912 a švýcarského z roku 1918.¹³

Osnova vymezovala pouze demonstrativně, kdy se čin považuje za spáchaný z nízkého smýšlení, zároveň osnovou zmiňované příklady nízkého smýšlení (*hrubá zjištnost, zahálčivost, zlomyslnost, nestoudnost, surovost*) jsou do jisté míry neurčitými pojmy, text osnovy se tak dostával do částečného rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege certa* a principem právní jistoty. Tento nedostatek byl na druhou stranu vyvažován jednak širokým rozpětím sazby na vraždu stanovené (trest žaláře od 10 až do 20 let, případně žalář doživotní) a zároveň oprávněním soudu zmírnit trest pachateli, u kterého byla oslabena schopnost rozpoznávací nebo ovládací, případně který byl vystaven mimořádnému pokušení či nátlaku nebo se vůbec nacházel v mimořádném duševním stavu. Vzhledem k tomu, že osnova nebyla nikdy uzákoněna a nemohla k ní vzniknout ani jakákoliv judikatura, lze pouze spekulovat, jak by se soudní praxe s takto vymezenou úpravou vypořádala.

Ve shodě s rakouským trestním zákoníkem upravovala osnova privilegovanou skutkovou podstatu usmrcení novorozeného dítěte matkou při porodu či těsně po něm, oproti tehdy účinné úpravě však již nečinila rozdíl mezi dítětem manželským a nemanželským. Za zmínku stojí též soudům svěřená možnost snížit či dokonce prominout trest v případě, kdy pachatel sice jiného úmyslně usmrtil, učinil tak ovšem ze soucitu a proto, aby oběti svého činu, která trpěla nezvratitelnou nemocí či se z jiného důvodu nacházela ve stavu očekávané smrti, odpomohl od útrap z toho pramenících. Osnova tedy měla v úmyslu tím, že za splnění

13 *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. II, Odůvodnění osnov.* Praha: Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1926. s. 146.

určitých předpokladů umožňovala přiznat beztrestnost osobě, která úmyslně usmrtila osobu jinou, legalizovat (alespoň částečně) na československém území aktivní podobu euthanasie.

Též ministerská osnova z roku 1936 upravovala oba trestné činy, vraždu (§ 282 a § 283) i zabití (§ 284), znění obou skutkových podstat se však proti znění o dekádu starší osnovy podstatně lišilo. Základní skutková podstata trestného činu vraždy zněla následovně: „*Kdo někoho usmrtí;*“ z obecných ustanovení osnovy zjišťujeme, že trestný čin, za nějž hrozí žalář (na vraždu byl stanoven doživotní žalář), je zločinem a dále, že ke spáchání zločinu je zapotřebí zavinění ve formě úmyslu. Oproti osnově z dvacátých let zde dochází k posunu významu, jednání spočívající v prostém úmyslném usmrcení jiného již není zabitím, ale vraždou. Nízké smýšlení, hledisko použité profesorskou osnovou pro odlišení vraždy od zabití, vystupuje v osnově ministerské pod názvem „nízká a nečestná pohnutka“ již jen jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby za zločin vraždy. Ustanovení o trestném činu zabití dostalo v ministerské osnově zcela nový obsah.

Ke spáchání zločinu zabití bylo třeba naplnit alternativně jednu ze dvou skutkových podstat, obě shodně vyžadovaly úmyslné zavinění. Přísněji byl postižen ten pachatel, který usmrtil jiného v omluvitelném prudkém vzrušení mysli. Privilegium mírnějšího postihu za usmrcení jiného pak bylo podmíněno předcházejícím těžkým bezprávím, kterému byl pachatel či osoba jemu blízká přímo vystavena ze strany oběti, a v jehož důsledku došlo u pachatele k vyvolání prudkého vzrušení mysli. Vzrušení mysli u přísnější varianty muselo být prudké a zároveň omluvitelné. K naplnění znaku prudkosti bylo třeba, aby vzrušení dosáhlo takové intenzity, která podstatně zmenšovala pachatelovu odolnost, omluvitelným bylo vzrušení mysli tehdy, kdy vzhledem k okolnostem situace, při které ke vzrušení došlo, nebylo možno pachateli zazlívat, že nezachoval duševní rovnováhu.¹⁴

Stojí za pozornost, že osnova vylučovala použití ustanovení o zabití v případě úmyslného usmrcení taxativně vyjmenovaných osob, mimo jiné hlavy státu, příbuzného v přímé linii vzestupné či vybraných osob zastávajících veřejné funkce pro výkon jejich pravomoci, byť by čin byl spáchán v (omluvitelném) prudkém vzrušení mysli, a obligatorně bylo třeba aplikovat ustanovení o vraždě. Vyloučením použitelnosti ustanovení o trestném činu zabití se tak životu určitých osob přiznávala zvýšená ochrana, neboť na zabití byl stanoven trest žaláře ve výměře do dvaceti let, kdežto vražda těchto osob byla trestána hrdlem.

Osnova ve svém ustanovení § 285 definovala trestný čin usmrcení na žádost, jemuž posloužilo za vzor ustanovení § 282 trestního zákoníku tehdy platného ve východní části

14 *Osnova zákona, kterým se vydává trestní zákon*. Praha: Státní tiskárna, 1937. s. 357.

země.¹⁵ Vinným ze spáchání trestného činu usmrcení na žádost podle ustanovení § 285 osnovy mohl být pachatel shledán pouze za předpokladu, že usmrcení přímo předcházela výslovná a vážná žádost oběti. Těžší trest měl stihnout toho pachatele, který usmrtil jiného ve značném vzrušení mysli, mírněji byl pak trestný ten, kdo jednal ze soucitu s obětí v úmyslu urychlit její neodvratitelnou smrt a tím jí odpomoci od bolestí. Ve formulaci druhé varianty je patrná inspirace ustanovením profesorské osnovy o zabití, které dávalo soudu možnost zmírnit či až odpustit trest pachatelů, který, jsa veden soucitem, usmrtil jiného právě z důvodu, aby mu ulevil od bolestí spojených s blížící se smrtí. V textu osnovy opět našla své vyjádření privilegovaná skutková podstata usmrcení novorozeného dítěte matkou, oproti předchozí osnově nedoznávající výraznějších změn.

Za doby německé okupace se trestní právo vyznačovalo pluralitou pramenů a zároveň uplatňováním principu personality. Na české obyvatelstvo se vztahovaly především v platnosti ponechané republikové předpisy, které byly doplňovány normotvorbou protektorátních orgánů, závislou ovšem na německém právu. Působnost říšských norem pak dopadala hlavně na německé obyvatelstvo protektorátu, v některých případech byla však vztažena i na české obyvatele, a to při spáchání vybraných závažných deliktů, jakými byl kupříkladu útok proti osobě vůdce, hanobení Říše nebo velezrada.¹⁶

1.2. Do přijetí trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.

Ústavním dekretem prezidenta republiky č. 11 z roku 1944 o obnovení právního pořádku bylo stanoveno, že předpisy vydané před začátkem doby nesvobody jsou československým právním řádem. Na poli trestního práva se musel obnovený stát znovu potýkat s dvojkolejností úpravy, kterou se prvorepublikovému zákonodárci nepodařilo vymýtit, a která byla odstraněna až během tzv. právnícké dvouletky přijetím trestního zákona č. 86 z roku 1950, který oba tehdy platné a účinné trestní zákoníky zrušil.

Trestní kodex z počátku padesátých let upravoval pouze trestný čin vraždy. Základní skutkovou podstatu naplnil ten, kdo úmyslně usmrtil jiného. K naplnění kvalifikované skutkové podstaty bylo třeba spáchat čin za některé ze zvlášť přitěžujících okolností. Přísnější trest hrozil tomu pachateli, který se trestného činu dopustil opětovně, na více osobách, při loupeži, zvlášť surovým způsobem nebo za jiné zvlášť přitěžující okolnosti. Tou zákon dle výkladových ustanovení rozuměl takovou „okolnost, která s trestným činem zpravidla

15 „Kdo rozhodným a vážným přáním někoho byl pohnut k tomu, aby jej zabil, budiž potrestán žalářem do 3 let.“

16 MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010. s. 459 – 462.

*spojena nebývá a která pro svou důležitost zvyšuje nebezpečnost činu nebo pachatele pro společnost.*¹⁷ Za trestný čin vraždy v jeho kvalifikované podobě bylo možno uložit až trest smrti, je proto na zvážení, zda zákonodárce neponechal poměrně vágní formulací jedné z okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby soudu příliš široký prostor pro hodnocení skutků vykazujících znaky trestného činu vraždy. Jistý korektiv této volnosti soudu nicméně představovala obecná část zákona, která v ustanovení § 29 přikazovala soudu uložit namísto trestu smrti trest mírnější v podobě trestu doživotního odnětí svobody, případně odnětí svobody v maximální výměře pětadvaceti let, a to za předpokladu, že by bylo uložení trestu smrti s ohledem na osobu pachatele nebo závažnost polehčujících okolností nepřiměřeně přísné. Trestní zákon z roku 1950 upravoval i privilegovanou skutkovou podstatu vraždy novorozeného dítěte matkou, trestný čin zabití ovšem neznal.

Po necelých dvanácti letech od svého přijetí byl trestní zákon z padesátých let nahrazen novým trestním zákonem, vydaným pod číslem 140/1961 Sb. a účinným od prvního ledna roku 1962. Trestnému činu vraždy se věnovalo ustanovení § 219, které obsahovalo pouze jednu základní skutkovou podstatu, znějící: „*Kdo jiného úmyslně usmrtí.*“ Odstraněním kvalifikované skutkové podstaty, kterou předchází trestní zákon upravoval, z textu zákona, posílil zákonodárce úlohu soudu při rozhodování o trestu za spáchaný trestný čin vraždy. Až novela trestního zákona číslo 175 z roku 1990, která mimo jiné odstranila z československého právního řádu trest smrti nebo trestný čin příživnictví, přidala do ustanovení § 219 o vraždě druhý odstavec, upravující kvalifikovanou skutkovou podstatu. Ta obsahovala výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Včleněním kvalifikované skutkové podstaty do textu zákona bylo ze strany zákonodárce částečně vyhověno tehdejší trestněprávní praxi, která považovala stávající úpravu za nedostatečnou z důvodu absence úpravy kvalifikovaných, ale i privilegovaných případů vražd. Jako jeden z možných privilegovaných případů vraždy uvádí důvodová zpráva k novele č. 175/1990 Sb. zabití, ponechává však na budoucím zákonodárci, aby takový trestný čin případně upravil v rámci rekodifikace.¹⁸ Již od svého přijetí až do okamžiku, kdy byl derogován, nicméně trestní zákon jednu privilegovanou skutkovou podstatu vraždy upravoval, a sice vraždu novorozeného dítěte matkou, obsaženou v ustanovení § 220, jehož znění se za celou dobu účinnosti zákona nezměnilo.

Mezi roky 2004 a 2006 byl na půdě Parlamentu České republiky projednáván jako sněmovní tisk číslo 744 vládní návrh trestního zákoníku, který měl nahradit trestní zákon

17 Ustanovení § 75 odst. 4 zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

18 Důvodová zpráva k zákonu č. 175/1990 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje trestní zákon [online]. [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0325_04.htm.

z roku 1961, k jeho přijetí ovšem nedošlo.¹⁹ Návrh upravoval trestný čin vraždy až na drobné výjimky shodně jako účinný trestní zákoník z roku 2009. Rovněž úprava privilegovaného trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou byla z návrhu přejata do účinného trestního zákoníku beze změny. Též s nezměněným obsahem, avšak pod jiným názvem, převzal trestní zákoník z roku 2009 trestný čin zabití z nedbalosti, v účinném zákoníku označený jako usmrcení z nedbalosti. Privilegovaná skutková podstata trestného činu usmrcení na žádost zakotvená v ustanovení § 115 návrhu do účinného trestního zákoníku přejata nebyla.²⁰

V únoru roku 2008 byl Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky předložen nový vládní návrh trestního zákoníku, která jej jako sněmovní tisk číslo 410 na své 42. schůzi dne jedenáctého listopadu schválila. Osmého ledna roku 2009 schválil tento návrh též Senát a čtrnáctého ledna byl doručen prezidentu republiky k podpisu. Zákon byl devátého února téhož roku vyhlášen ve Sbírce zákonů jako zákon číslo 40/2009 Sb., trestní zákoník. Účinnosti nabyl prvního ledna roku 2010 a nahradil téměř padesát let starý a více než šedesátkrát novelizovaný trestní zákon č. 140/1961 Sb.

19 Srov. hlasování Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky č. 419 ze dne 21. 3. 2006 [online]. [cit. 2017-12-3]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=43378>.

20 Úplné znění vládního návrhu trestního zákoníku včetně důvodové zprávy je dostupné na webových stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR [online]. [cit. 2017-12-3]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=13052&pdf=1.

2. Trestné činy proti životu a zdraví a systematika úmyslných usmrcení v platné právní úpravě

2.1. Zařazení trestných činů proti životu a zdraví v rámci zvláštní části trestního zákoníku

Členění zvláštní části trestního zákoníku slouží jako vyjádření systému hodnot, které mají být trestním právem chráněny. Na přední místa zvláštní části klade zákonodárce hodnoty, jejichž ochranu považuje za nejdůležitější. Trestní zákoník z roku 2009 je prvním trestním kodexem platným na území České republiky, který do popředí staví život a zdraví jednotlivce, svobodu člověka a jeho soukromí.

Trestní zákon č. 117/1852 ř. z., účinný v západní části Československé republiky mezi lety 1918 až 1950, nepředstavoval jediný a výlučný pramen československého trestního práva hmotného nejen proto, že mu ve východní části republiky sekundoval trestní zákoník č. V/1878, ale i z toho důvodu, že skutkové podstaty některých trestných činů byly obsaženy v samostatných předpisech. Mnohost zákonů tvořících zvláštní část trestního práva hmotného a absence výlučného univerzálního kodexu neumožňovala určit hodnoty, které měly dle mínění zákonodárce prioritní význam. Jistou představu o tom, jak měla být zvláštní část prvorepublikového trestního práva uspořádána, nicméně poskytují nepřijaté osnovy trestních zákoníků z let 1926 a 1936. Obě osnovy byly uvedeny trestnými činy proti republice, jejichž znění bylo přejato ze zákona č. 50/1923 Sb., zákon na ochranu republiky, který měl být do trestního zákoníku, v případě jeho přijetí, integrován. Ustanovení o trestných činech proti republice dopadala na jednání, jejichž cílem bylo především narušení celistvosti země, destabilizace fungování jejích orgánů či ohrožení její obranyschopnosti a jiných zájmů. Následovaly trestné činy namířené proti veřejné moci, jejímu výkonu a jejím nositelům. Trestné činy proti životu a tělu byly upraveny až v desáté hlavě zvláštní části, resp. deváté v osnově později vypracované. Z hierarchického uspořádání patnácti hlav zvláštních částí osnov je zřejmé, že zájmy kolektivní jako zájem na ochraně státu a jeho orgánů či zájem na nerušeném fungování společnosti jako celku byly autory osnov upřednostněny před zájmy individuálními, týkajícími se jednotlivce, jeho života, zdraví, svobody a soukromí.

Systematika zvláštní části trestního zákona č. 86/1950 Sb. byla koncipována podobně jako u výše zmíněných osnov. Jak uvádí důvodová zpráva k zákonu, o pořadí jednotlivých hlav rozhodovalo kritérium nebezpečnosti jednání pro společnost. Za nebezpečnější byly považovány trestné činy, které se dotýkaly zájmů kolektivních, celospolečenských, proto hlavy obsahující takové trestné činy byly zařazeny na předních místech zvláštní části, zatímco

hlavám shlukujícím trestné činy, jejichž objektem byly především zájmy jednotlivce, patřily v rámci zvláštní části trestního zákona nižší pozice. Trestným činům proti životu a zdraví tak připadla až šestá hlava, jak nicméně důvodová zpráva ubezpečovala, životu a zdraví člověka jako společenským hodnotám to nijak neubíralo na jejich důležitosti.²¹ Trestní zákon č. 140/1961 Sb. přejal řazení hlav zvláštní části od svého předchůdce bez zásadnějších změn.

Zvláštní část účinného trestního zákoníku, rozpadající se na třináct hlav, je, jak jsem již zmínil v úvodu této kapitoly, uvedena trestnými činy proti životu a zdraví. Hlava druhá obsahuje trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, hlava třetí sdružuje trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Trestné činy proti republice, v předchozích úpravách stojící vždy v čele zvláštní části, jsou nyní upraveny až v hlavě deváté. Razantní změna uspořádání zvláštní části značí posun od prioritní ochrany zájmů kolektivních, celospolečenských k posílení důrazu na ochranu jednotlivce a jeho zájmů. Tento posun je zdůvodněn nadřazením základních lidských práv a svobod všem ostatním zájmům, k jejichž ochraně je trestní zákoník povolán.²² Mezi základní lidská práva a svobody garantované prvním oddílem druhé hlavy Listiny základních práv a svobod patří vedle práva na život mimo jiné též právo na zachování lidské důstojnosti a dobré pověsti, právo na ochranu před zneužíváním osobních údajů, osobní svoboda či svoboda pohybu a náboženského vyznání. Tato práva a svobody představují zájmy jednotlivce, k jejichž ochraně se ustanoveními koncentrovanými především v prvních třech hlavách zvláštní části trestního zákoníku stát zavazuje.

První hlava zvláštní části trestního zákoníku se rozpadá do pěti dílů, které se dále člení na devětadvacet paragrafů, upravujících sedmadvacet trestných činů. V prvním díle je soustředěno pět trestných činů proti životu, vedle vraždy a zabití jsou jimi vražda novorozeného dítěte matkou, usmrcení z nedbalosti a účast na sebevraždě. Trestný čin účasti na sebevraždě staví jednání, které spočívá v nabádání či dopomáhání jinému k sebevraždě, fakticky tedy účastenství v podobě návodu, případně pomoci, naroveň pachatelství. Zakotvení skutkové podstaty trestného činu účasti na sebevraždě v textu zákona je žádoucí, neboť při její absenci by účastník na sebevraždě, v tomto případě návodce či pomocník, v důsledku uplatnění zásady akcesority účastenství, která trestní odpovědnost účastníka činí závislou na trestní odpovědnosti pachatele, který ovšem u sebevraždy chybí z toho důvodu, že sebevražda ani pokus o ní nejsou trestné, vyvážl bez potrestání. Z hlediska zavinění je ke spáchání

21 Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb., trestní zákon [online]. [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_10.htm.

22 Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. s. 242 [online]. [cit. 2017-12-20]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247&pdf=1.

trestného činu vraždy, zabití, vraždy novorozeného dítěte matkou a účasti na sebevraždě vyžadován úmysl. Trestný čin usmrcení z nedbalosti, jak název deliktu napovídá, lze spáchat pouze kulpózně.

Druhý díl první hlavy obsahuje trestné činy proti zdraví, kterými jsou ublížení na zdraví, těžké ublížení na zdraví, jejich nedbalostní ekvivalenty a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky. Skutková podstata posledně jmenovaného trestného činu se velmi podobá skutkové podstatě trestného činu zabití, navzájem se od sebe oba trestné činy liší pouze v tom, k jakému následku směřoval pachatelův úmysl. Delikty shodně předpokládají úmyslné jednání pachatele, který se v době páchaní činu nachází ve stavu silného rozrušení zapříčiněného strachem, úlekem, zmatkem nebo jiným omluvitelným hnutím mysli, případně čin spáchá v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, ale zatímco u zabití je zamýšleným následkem takového jednání smrt poškozeného, u trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky je jím „pouze“ ublížení, popřípadě těžká újma na zdraví poškozeného.

Ve třetím díle jsou upraveny trestné činy ohrožující život nebo zdraví, čtvrtý díl je věnován trestným činům proti těhotenství ženy a v posledním, pátém dílu první hlavy jsou soustředěny trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem.

2.2. Systematika úmyslných usmrcení

Jak jsem uvedl ve druhé kapitole první části této práce, výtky trestněprávní praxe vyjádřené v již zmíněné důvodové zprávě k zákonu č. 175/1990 Sb., kterým byl novelizován tehdy účinný trestní zákon, směřovaly vůči neexistenci úpravy jak kvalifikovaných, tak i privilegovaných případů vražd, resp. úmyslných usmrcení. Zákon č. 175 vytvořil pouze kvalifikovanou skutkovou podstatu tak, že do ustanovení o vraždě přidal druhý odstavec, obsahující katalog zvlášť přitěžujících okolností. Na zakotvení privilegované skutkové podstaty, potažmo větší rozrůznění úmyslných usmrcení, ovšem zákonodárce rezignoval, čímž zapříčinil, že i nadále byla úprava úmyslných usmrcení v trestním zákoně, resp. její nedostatečnost, předmětem kritiky ze strany trestněprávní praxe. Důsledkem existence jediného druhu úmyslného usmrcení, tedy vraždy, bylo označení všech pachatelů, kteří se úmyslného usmrcení dopustili, za vrahy. Uznán vinným z vraždy mohl být jak ten, kdo si usmrcení jiného předem rozmyslel a naplánoval a čin posléze v utajení chladnokrevně

spáchal, tak i ten, který jiného usmrtil pod tlakem tíživé situace, ve strachu a v reakci na fyzické napadení ze strany poškozeného.²³

Ze srovnání těchto příkladů je zřejmé, že se jednotlivé případy úmyslných usmrcení mohly vzájemně co do nebezpečnosti pro společnost²⁴ zásadním způsobem lišit, přesto byly posuzovány podle téhož ustanovení zákona. Nástroj, který byl s to odlišnou mírou společenské nebezpečnosti postihnout, představoval institut mimořádného snížení trestu odnětí svobody, jehož úskalím ovšem byla ta skutečnost, že mohl být aplikován pouze na jednotlivý, individuálně určený případ úmyslného usmrcení a vyjádřit tak toliko konkrétní společenskou nebezpečnost²⁵ jedinečně vymezeného skutku. Použití tohoto institutu záviselo výlučně na úvaze soudu, který musel sám zhodnotit, zda mimořádné okolnosti případu nebo poměry pachatele odůvodňovaly snížení trestu odnětí svobody, jehož rozpětí dané zákonem se v konkrétním případě jeví jako nepřiměřené přísné, pod zákonem stanovenou dolní hranici trestní sazby. Závislost uplatnění institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody na uvážení soudu v sobě však nutně nesla riziko v podobě nejednotné soudní aplikace tohoto institutu, v jejímž důsledku byla též oslabována právní jistota.

Představitelé trestněprávní praxe, dle mého názoru oprávněně kritizující tehdejší stav legislativy, spatřovaly nápravu v uzákonění privilegované skutkové podstaty úmyslného usmrcení, která by při splnění jimi formulovaných předpokladů byla schopna vypořádat shora uvedené výtky. Prvním předpokladem bylo vymezení privilegujícího důvodu vyjadřujícího nižší typovou společenskou nebezpečnost jednání, na které by privilegovaná skutková podstata dopadala. Za privilegující okolnost, na níž v rámci praxe panovala shoda, bylo

23 MUSIL, Jan. *Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*. Trestní právo, 2004, č. 10. s. 10 – 11.

24 Termín nebezpečnosti činu pro společnost, resp. společenská nebezpečnost byl používán trestním zákonem č. 140/1961 Sb. Dnes účinný trestní zákoník č. 40/2009 Sb. používá termín společenská škodlivost. Srov. ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Dále též Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. s. 197 [online]. [cit. 2017-12-30]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247&pdf=1.

25 Společenskou nebezpečnost (dnes společenskou škodlivost) činu je zapotřebí vnímat ve dvou rovinách, typové a konkrétní. Typovou nebezpečnost (škodlivost) vyjadřuje souhrn typových znaků trestného činu, tzn. skutková podstata trestného činu. Srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 97. Konkrétní nebezpečnost (individuálně vymezeného) činu je pak určována demonstrativně stanovenými kritérii, upravenými v ustanovení § 39 odst. 2 trestního zákoníku (resp. ustanovení § 3 odst. 4 trestního zákona č. 140/1961 Sb.). Srov. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 133 – 134. Na okraj je třeba zmínit, že konkrétní *nebezpečnost* činu byla v předchozí úpravě materiálním znakem trestného činu, jehož absence znemožňovala vůbec uplatnění trestní odpovědnosti, kdežto konkrétní *škodlivost* činu sehrává v účinné úpravě „pouze“ roli jedné ze dvou podmínek použití zásady subsidiarity trestní represe, totiž hmotněprávního korektivu formálního pojetí trestného činu.

považováno provokující jednání poškozeného namířené proti pachateli, případně zapříčiňující vznik afektu či silného rozrušení u pachatele.²⁶

Druhý předpoklad se vztahoval ke vhodnému pojmenování trestného činu, jehož typové znaky by byly upraveny privilegovanou skutkovou podstatou. Praxe se shodovala na tom, že by měl být trestný čin označen termínem odlišným od *vraždy*, méně stigmatizujícím pachatele a zároveň vyjadřujícím rozdílnou typovou společenskou nebezpečnost. Jednou z možných variant označení trestného činu bylo i *zabití*, pojem, jak bylo výše na více místech zmíněno, českému, resp. československému trestnímu právu nikoliv neznámý, v historii označující mimo jiné právě i úmyslné usmrcení odlišné od vraždy.

Návrhy na zakotvení privilegované skutkové podstaty byly zákonodárcem vyslyšeny a české trestní právo zná od platnosti trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. jako jednu z forem úmyslného usmrcení trestný čin zabití, který je upraven v ustanovení § 141 trestního zákoníku. Dle dikce zákona lze tento delikt spáchat v jeho základní podobě upravené prvním odstavcem zmíněného ustanovení, nebo za splnění některé z kvalifikačních okolností, které vyjmenovává odstavec druhý. Další privilegovanou skutkovou podstatou, vraždu novorozeného dítěte matkou, obsahuje ustanovení § 142. Nezbytnou podmínkou existence privilegované skutkové podstaty je existence skutkové podstaty základní, ze které privilegovaná vychází a modifikuje ji. V případě, že by se „*vyskytlo jednání, které naplňuje všechny znaky skutkové podstaty označované jako privilegované a které by zároveň nenaplněvalo znaky skutkové podstaty základní, nejde o privilegovanou skutkovou podstatu;*“²⁷ nýbrž by se jednalo opět o skutkovou podstatu základní. Výchozí základní skutkovou podstatu pro oba privilegované případy úmyslného usmrcení, tedy zabití i vraždu novorozeného dítěte matkou, představuje vražda prostá upravená ustanovením § 140 odst. 1, které zní: „*Kdo jiného úmyslně usmrtí...*“ V následujícím odstavci je obsažena kvalifikovaná skutková podstata, která hrozí přísnějším postihem tomu, kdo se vraždy dopustí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Třetí odstavec představuje katalog zvlášť přitěžujících okolností, zosťrujících trestní sazbu pachateli, který se dopustil zločinu vraždy podle odstavce prvního či druhého. V případě spáchání vraždy za některé ze zvlášť přitěžujících okolností vyjmenovaných ve třetím odstavci se tak pro účely trestání smazává rozdíl mezi pachatelem

26 HOŘÁK, Jaromír. *Úmyslná usmrcení de lege ferenda*. AUC – Iuridica, 2007, č. 2. s. 140. S podmínkou zapříčiňení afektu či silného rozrušení též GŘIVNA, Tomáš. *Privilegované skutkové podstaty de lege lata a de lege ferenda*. Trestní právo, 2003, č. 6. s. 7., a dále MUSIL, Jan. *Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*. Trestní právo, 2004, č. 10. s. 13. Citovaní autoři navrhovali i další privilegující okolnosti, např. tíseň, silný strach či exces z nutné obrany.

27 GŘIVNA, Tomáš. *Privilegované skutkové podstaty de lege lata a de lege ferenda*. Trestní právo, 2003, č. 6. s. 2.

jednajícím s rozmyslem, případně po předchozím uvážení a pachatelem, který úmyslně usmrtí jiného, aniž by ovšem předtím intelektuální činnost dosahující intenzity rozmyslu nebo předchozího uvážení vyvinul.

Vzájemné vztahy jednotlivých forem úmyslných usmrcení upravených trestním zákoníkem jsou určovány zásadou *lex specialis derogat legi generali*. Podle tohoto obecného právního principu je použitím normy zvláštní vyloučeno použití normy obecné. Obecnou normou v systematice úmyslných usmrcení a zároveň výchozím bodem této systematiky je trestný čin vraždy podle ustanovení § 140 odst. 1, tedy ustanovení o vraždě prosté. K ní je v poměru speciality vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení podle ustanovení § 140 odst. 2, zabití podle ustanovení § 141 i vražda novorozeného dítěte matkou podle ustanovení § 142. Posledně dva jmenované trestné činy jsou navíc speciální i vůči vraždě spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, infanticidium je nadto *lex specialis* k zabití.²⁸

28 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 533 – 541.

3. Lidský život jako objekt úmyslného usmrcení

Objektem všech trestných činů obsažených v prvním oddílu první hlavy trestního zákoníku, tedy i trestných činů vraždy a zabití, je lidský život.²⁹ Tomu poskytují ochranu i jiná ustanovení, která jsou rozeseta v dalších hlavách zvláštní části, ovšem právě v prvním oddílu první hlavy jsou seskupeny trestné činy, jejichž primárním či jediným objektem je život člověka.³⁰

Pro člověka, stejně jako ostatní organismy, je charakteristické, že jeho „*trvání je omezeno jeho individuálním životem, popř. životním cyklem.*“³¹ Život, včetně toho lidského, lze tedy vymezit jako období mezi jeho vznikem, tj. oplodněním a zánikem, totiž smrtí. Oplodněním, tedy splynutím spermií s vajíčkem, vzniká zygota³², po uhníždění (nidaci) v děloze matky dále se vyvíjející v zárodek, embryo. Během dalších zhruba dvou měsíců probíhá stavba orgánů zárodku, organogeneze, jejímž ukončením se embryo mění v plod, fetus. V období od ukončení organogeneze do porodu se vytvořené orgány plodu vyvíjejí a rostou.³³

Trestní zákoník poskytuje takto vymezenému lidskému životu ochranu jako celku, nicméně pouze jeho část lze ztotožnit s objektem trestných činů vyjmenovaných v prvním díle první hlavy zvláštní části. Pohledem trestněprávní ochrany je tak lidský život rozdělen do dvou úseků a každý z nich podléhá rozdílným ustanovením zákona.

Za první úsek lze považovat dobu těhotenství ženy, během níž je *in utero* se vyvíjející jedinec zcela závislý na matce. Tento úsek života je chráněn před úmyslnými útoky prostřednictvím ustanovení o trestných činech proti těhotenství ženy. Vyvolání porodu a usmrcení plodu jsou zároveň trestním zákoníkem považovány za způsobení těžké újmy na zdraví.³⁴ Jednočinný souběh trestného činu (úmyslného) těžkého ublížení na zdraví, který spočívá pouze ve vyvolání potratu či usmrcení plodu coby těžké újmy na zdraví, s některým z trestných činů proti těhotenství ženy je ovšem vyloučen a je třeba takový čin posoudit právě jako trestný čin proti těhotenství ženy.³⁵ Z toho vyplývá, že způsobit těžkou újmu na zdraví v podobě vyvolání potratu nebo usmrcení plodu lze toliko nedbalostně.

29 Tamtéž, s. 531.

30 Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, s. 245 [online]. [cit. 2018-1-4]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247&pdf=1>.

31 ŘÍMAN, Josef a Miroslav ŠTĚPÁNEK. *Malá československá encyklopedie. Sv. 4., M – Pol.* Praha: Academia, 1986. s. 691.

32 Tamtéž, s. 679.

33 Tamtéž, s. 926.

34 Srov. ustanovení § 122 odst. 2, písm. g) trestního zákoníku.

35 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 1968, sp. zn. 7 Tz 58/67 (uveřejněný pod č. 45/1968 Sb. rozh. tr.) Srov. též ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné.* 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 586.

Předělem mezi prvním úsekem lidského života, který je, jak bylo uvedeno, chráněn ustanoveními čtvrtého dílu první hlavy zvláštní části, případně těmi ustanoveními, které předpokládají nedbalostní způsobení těžké újmy na zdraví, a úsekem druhým je začátek porodu, jímž se počíná přechod plodu v člověka, samostatného jedince. Na skutečnost, že právě počátkem porodu přestává být lidský plod plodem a stává se člověkem, lze usuzovat ze znění ustanovení § 142 o trestném činu vraždy novorozeného dítěte matkou, hrozící trestem pachatelce, která *při porodu usmrtí své novorozené dítě*.³⁶

Porod je definován jako „*vypuzování plodu a jeho plodových obalů z těla matky*“,³⁷ jedná se o proces rozdělený na tři doby porodní. První doba porodní, spojená se stahy dělohy, spočívá v otevírání porodních cest, kterými je plod vypuzen z těla matky ve druhé době porodní. V průběhu třetí doby je vypuzeno lůžko, tj. placenta, pupečník (pupeční šňůra) a plodové obaly.³⁸

Nauka trestního práva ovšem za začátek porodu považuje až „*okamžik, kdy dítě začne opouštět tělo matky, tzn., že se při porodu objeví hlavička nebo vedoucí část dítěte*“,³⁹ nauka tedy ztotožňuje začátek porodu až s druhou dobou porodní, jež se vyznačuje „*průchodem plodu porodním kanálem a jeho vypuzením z mateřského těla*“.⁴⁰ Pro úplnost je třeba dodat, že v případě operativního vyjmutí plodu z těla matky tzv. císařským řezem by se definice začátku porodu lišila.⁴¹

Považuji ztotožnění začátku porodu až s druhou dobou porodní, resp. tím jejím úsekem, při kterém se objevuje vedoucí část těla dítěte, pro účely trestního práva za správné. První doba porodní může u ženy vypuknout předčasně, tedy že porodní cesty se začnou otevírat dříve, než by bylo pro život a zdraví plodu vhodné, a je proto třeba přistoupit k cerkláži, tj. uzavření děložního hrdla, po kterém může vývoj plodu v těle matky pokračovat. Pokud by však byla za začátek porodu pohledem trestního práva považována právě již první porodní doba, vyvstává otázka, zda by plod, který by po provedené cerkláži nadále dlel *in utero*, byl stále považován za plod nebo by bylo třeba jej vnímat jako člověka, neboť porod,

36 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 531.

37 ŘÍMAN, Josef a Miroslav ŠTĚPÁNEK. *Malá československá encyklopedie*. Sv. 5., Pom – S. Praha: Academia, 1987. s. 25.

38 Tamtéž.

39 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 531. Srov. též TICHÝ, Lukáš. *Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou*. *Trestní právo*, 2006, č. 7 – 8. s. 23 – 24. Dále též KUČERA, Jiří. *Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou*. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 5. s. 144. Obdobně i ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 553.

40 ŘÍMAN, Josef a Miroslav ŠTĚPÁNEK. *Malá československá encyklopedie*. Sv. 5., Pom – S. Praha: Academia, 1987. s. 25.

41 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 531.

byť posléze dočasně přerušeno, již začal.⁴² Lze si představit situaci, kdy po uskutečněné cerkláži bude ženě proveden další lékařský zákrok a nedbalostním jednáním lékaře dojde k usmrcení plodu. Odpověď na otázku, zda počínání lékaře kvalifikovat jako trestný čin usmrcení z nedbalosti nebo trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti, by se tak stala nezřetelnou.

V rámci odborné debaty se objevilo též stanovisko, že za živého člověka, tedy takového, který již není plodem, je třeba „považovat jedince, který se živě narodil, tj. byl vybaven fyziologickými porodními cestami nebo byl z těla matky vyjmut operativními metodami (císařským řezem), alespoň jednou spontánně nebo po kříšení vydechl, a u kterého ještě nenastala biologická smrt.“⁴³ Dělítkem mezi plodem a člověkem je tak dle předestřené stanoviska až okamžik ukončení druhé porodní doby, tedy okamžik, kdy je již jedinec z těla matky vypuzen, resp. se poprvé nadechl a vydechl. Nutným důsledkem přijetí tohoto stanoviska je ta skutečnost, že individuum vypuzované z těla matky, případně takové, které, ač již vypuzené, ještě nevydechlo, by bylo třeba stále považovat za plod. To by ovšem, jak upozorňuje komentář, znamenalo beztrestnost matky, která by v úseku mezi vypuzováním plodu a jeho vypuzením, případně prvním vydechnutím, toto individuum usmrtila, neboť dle ustanovení § 163 trestního zákoníku nelze matku za umělé přerušování svého těhotenství, tedy usmrcení plodu, volat k odpovědnosti.⁴⁴

Vedle zasazení počátku porodu pohledem trestního práva až k vypuzování dítěte porodními cestami, které zamezuje výše zmíněným případným interpretačním nejasnostem, se též jednoznačně ztotožňuji s názorem, že právě od zahájení procesu vypuzování novorozence, resp. prořezávání vedoucí části jeho těla z těla matky, je zapotřebí tohoto považovat za člověka chráněného ustanoveními prvního dílu první hlavy zvláštní části, a to proto, aby případně nevznikalo částečné právní vakuum, způsobující, jak uvedeno v předchozím odstavci, beztrestnost matky, která by usmrtila vlastní novorozené dítě.

V úvodu této části jsem zmínil, že lidský život lze ohraničit jako období mezi jeho vznikem, kterému jsem se věnoval na předchozích řádcích, a zánikem, tj. smrtí. Pod pojmem smrti, která je následkem jednání popsaného ve skutkových podstatách trestných činů vraždy a zabití, je s ohledem na poznatky lékařské vědy třeba rozumět biologickou smrt mozku, tzv.

42 CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“)*. Trestní právo, 1998, č. 5. s. 20.

43 MITLÖHNER, Miroslav a Martina REŽŇÁKOVÁ. *K vymezení objektu trestných činů proti životu*. Trestní právo, 1997, č. 12. s. 17. Srov. též CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“)*. Trestní právo, 1998, č. 5. s. 19. a UZEL, Radim. *Porod a začátek života*. Trestní právo, 1999, č. 4. s. 12.

44 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1460.

cerebrální smrt, která znamená nemožnost obnovení životních (vitálních; z lat. *vita* – život) funkcí organismu.⁴⁵ Smrt mozku, jejíž zákonná definice je obsažena v transplantačním zákoně,⁴⁶ coby pojem určující, kdy končí ochrana lidského života prostřednictvím ustanovení o trestných činech proti životu, nahradila pojem tzv. klinické smrti, spočívající v zastavení vitálních funkcí (zástava krevního oběhu, dýchání), které ovšem díky úrovni medicínského poznání není ireversibilní a pomocí např. kardiopulmonální resuscitace lze zastavení životních funkcí odvrátit, tzn. obnovit činnost srdce a tak i fungování krevního oběhu. Oproti tomu cerebrální smrt se vyznačuje svou nezvratností, zástava vitálních funkcí je konečná a neobnovitelná. Klinická smrt představuje z pohledu trestního práva určitý „předstupeň“ cerebrální smrti, neboť nastane-li v důsledku úmyslného útoku na život poškozeného klinická smrt, jež ovšem nepovede ke smrti mozku a včasným lékařským zákrokem či souhrnem příznivých okolností se podaří ji odvrátit, bude pachatel takového útoku odpovědný toliko za pokus, ne už však za dokonáný trestný čin proti životu.⁴⁷ Rovněž útok pachatele namířený proti vyhaslému životu poškozeného, u kterého již došlo k cerebrální smrti, o čemž však pachatel nemá vědomost a mylně se domnívá, že útočí na živého člověka, je třeba posoudit jako pokus trestného činu proti životu, a to z toho důvodu, že lidský organismus nelze po proběhnutí biologické smrti mozku nadále považovat za způsobilý předmět útoku trestných činů podle prvního dílu první hlavy.⁴⁸

Po výše uvedeném výkladu lze konstatovat, že objektem, tedy chráněným zájmem či chráněnou hodnotou trestných činů vraždy a zabití je lidský život, který je ohraničen z jedné strany tou fází druhé doby porodní, kdy lidský plod vystupuje z porodních cest a počíná se jeho přerod v člověka, a z druhé strany biologickou smrtí mozku, tj. stavem, kdy zanikly vitální funkce organismu a již neexistuje možnost je znovu obnovit.

Na závěr kapitoly o objektu trestných činů vraždy a zabití je třeba zmínit, že trestní zákoník se neomezuje pouze na ochranu lidského života, který trvá, nýbrž poskytuje ochranu i tělu člověka, jehož život zanikl. Mrtvé tělo je ustanovením § 165 trestního zákoníku o trestném činu nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány chráněno před odběry lidské tkáně, buňky či orgánu, které jsou v rozporu se zákonem o lidských tkáních a buňkách,⁴⁹ případně

45 Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85 (uveřejněná pod č. 16/1986 Sb. rozh. tr.)

46 Srov. ustanovení § 2 písm. e) ve spojení s ustanovením § 10 odst. 3, písm. b) zákona č. 285/2002 Sb., zákon o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon).

47 Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76 (uveřejněná pod č. 41/1976 Sb. rozh. tr.)

48 Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 2. 9. 1999, sp. zn. 3 T 9/99.

49 Zákon č. 296/2008 Sb., zákon o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů (zákon o lidských tkáních a buňkách).

s již zmíněným zákonem transplantačním. Konečně trestní zákoník chrání před neoprávněnými zásahy v ustanovení § 359 též lidské ostatky.

Trestní zákoník navíc svou ochranu neomezuje pouze na člověka, coby nejvyspělejší organismus na Zemi, nýbrž poskytuje ochranu i jiným organismům, rostlinám a živočichům, a to prostřednictvím ustanovení o trestných činech proti životnímu prostředí.

4. Trestný čin vraždy

§ 140

Vražda

(1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*

(2) *Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*

(3) *Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2*

a) na dvou nebo více osobách,

b) na těhotné ženě,

c) na dítěti mladším patnácti let,

d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,

e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,

f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,

g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

h) opětovně,

i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo

j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

(4) *Příprava je trestná.*

Trestný čin vraždy je nejtěžším, nejpřísněji postižitelným trestným činem první hlavy zvláštní části trestního zákoníku a zároveň jedním z nejtěžších trestných činů vůbec. Míra typové společenské škodlivosti vraždy je rovněž jednou z nejvyšších.

Ve všech svých formách, upravených prvním až třetím odstavcem, je vražda zločinem, přesně zvláště závažným zločinem. To také v návaznosti na ustanovení § 20 a § 140 odst. 4 trestního zákoníku znamená, že již příprava vraždy je trestná, pokud samozřejmě nedošlo k jejímu pokusu či dokonání. Z charakteru vraždy coby zvláště závažného zločinu též vyplývá oprávnění soudu, za splnění dalších podmínek stanovených ustanovením § 59 trestního

zákoníku, uplatnit při ukládání trestu pachateli vraždy institut mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody. Vzhledem k dolní hranici trestu odnětí svobody stanoveného na vraždu bude v souladu s ustanovením § 56 trestního zákoníku pachatel, za předpokladu, že jeho trest nebude mimořádně snížen pod osm let, zpravidla zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Z výkonu trestu odnětí svobody může být dle ustanovení § 88 pachatel vraždy podmíněně propuštěn nejdříve po odpykání dvou třetin uloženého trestu, a to jen pokud zároveň s ohledem na okolnosti činu, pro který byl odsouzen a povahu jeho osobnosti nehrozí, že by se vraždy či jiného obdobného zvláště závažného zločinu znovu dopustil. Vysoká horní hranice trestní sazby stanovené na trestný čin vraždy se promítá v délce promlčecí doby, po jejímž uplynutí zaniká trestní odpovědnost a osobu, která se dopustila skutku vykazujícího znaky trestného činu, již nelze stíhat. Promlčecí doba činí patnáct let v případě spáchání vraždy podle odstavce prvního či druhého a dvacet let v případě spáchání vraždy za některé ze zvláště přitěžujících okolností.

Za trestný čin vraždy podle ustanovení § 140 odst. 3 může soud, při splnění požadavků upravených ustanovením § 54, uložit i výjimečný trest, a to včetně trestu odnětí svobody na doživotí, neboť trestný čin vraždy spáchaný za některé ze zvláště přitěžujících okolností je jedním z jedenácti taxativně vyjmenovaných trestných činů, za jejichž spáchání přichází doživotní trest do úvahy.

Řízení o trestném činu vraždy vede v prvním stupni s ohledem na výši dolní hranice trestní sazby stanovené na vraždu místně příslušný krajský soud.⁵⁰ Naopak horní hranice trestní sazby je dle ustanovení § 36 odst. 3 trestního řádu rozhodná pro tu skutečnost, že obviněný z vraždy musí mít již v přípravném řízení obhájce. Obviněný se nicméně v souladu s ustanovením § 36 odst. 1 trestního řádu může obhájce vzdát, pokud proti němu ovšem není vedeno trestní stíhání pro trestný čin vraždy podle ustanovení § 140 odst. 3 trestního zákoníku.

Další procesněprávní specifikum trestního stíhání vedeného proti obviněnému z vraždy spočívá v nejvyšší přípustné době trvání vazby. Ta dle ustanovení § 72a trestního řádu nesmí přesáhnout tři roky, resp. čtyři roky, pokud je trestní stíhání vedeno pro trestný čin vraždy spáchaný za některé ze zvláště přitěžujících okolností. V trestním řízení vedeném ohledně skutku, který vykazuje znaky trestného činu vraždy, nepřipadá v úvahu uplatnění některého z odklonů, tedy vyřízení věci, aniž by byla projednána v rámci hlavního líčení a byl

50 Srov. ustanovení § 17 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), podle kterého je ke konání řízení o trestných činech, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí alespoň pět let, v prvním stupni příslušný krajský soud.

o ní vyneseno rozsudek.⁵¹ Vzhledem k podmínkám stanoveným ustanovením § 179a trestního řádu není možné vést o trestném činu vraždy zkrácené přípravné řízení, tudíž ani podmíněně odložit návrh na potrestání podle ustanovení § 179g trestního řádu. Obdobně není možné ohledně trestného činu vraždy vydat trestní příkaz dle ustanovení § 314e, neboť řízení před samosoudcem, které je předpokladem vydání trestního příkazu, lze konat pouze ohledně trestných činů, jejichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let. Vyloučeno je i odstoupení od trestního stíhání dle ustanovení § 70 zákona o soudnictví ve věcech mládeže v případě spáchání provinění vraždy mladistvým.

Pohledem kriminologie spadá trestný čin vraždy do kategorie násilné kriminality. Vraždy představují kolem 1% veškeré násilné kriminality a zároveň násilná kriminalita se na té celkové podílí zhruba šesti procenty. Objasněnost trestných činů vražd dosahuje až 90%, čímž výrazně přesahuje objasněnost ostatní evidované násilné kriminality, která se pohybuje okolo 70%.⁵² Dle policejních statistik kriminality je počet zjištěných trestných činů vražd meziročně relativně stabilní s mírně klesající tendencí. Největší podíl na celkovém počtu vražd představují vraždy motivované osobními vztahy. V roce 2012 bylo evidováno 187 skutků vykazujících znaky skutkové podstaty trestného činu vraždy, z toho jich 104 bylo motivováno osobními vztahy. V následujícím roce se stav téměř nezměnil, když ze 181 evidovaných skutků bylo osobními vztahy motivováno 103 případů. V roce 2014 činil poměr 160 evidovaných ku 78 motivovaných osobními vztahy, v roce 2015 pak 154 ku 86. V roce 2016 bylo evidováno ze 135 skutků 74 jako motivovaných osobními vztahy a v loňském roce 80 ze 146.⁵³

4.1. Skutková podstata trestného činu vraždy

Skutková podstata trestného činu je tvořena typovými znaky trestného činu. Těmito znaky jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka trestného činu.

51 Trestní řád v ustanovení § 175a odst. 8 výslovně stanoví nemožnost sjednání dohody o vině a trestu v řízení o zvláště závažném zločinu. Též není možné podmíněně zastavit trestní stíhání ani schválit narovnání, neboť uplatnění těchto institutů je vyhrazeno toliko pro řízení o přečinech. Srov. ustanovení § 307 a ustanovení § 309 trestního řádu.

52 GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 225 – 227.

53 Statistické přehledy kriminality za roky 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 [online]. [cit. 2018-3-10]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

4.1.1. Objekt

Objektem trestného činu vraždy je lidský život, jehož vymezení jsem se věnoval v části třetí, na tomto místě tedy již odkazuji na dříve učiněný výklad.

4.1.2. Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu je tvořena třemi obligatorními znaky: jednáním, následkem a příčinnou souvislostí mezi prvními dvěma znaky. Objektivní stránku trestného činu vraždy naplní v souladu s ustanovením § 140 ten, kdo *jiného usmrtí*, tedy svým *jednáním* způsobí *následek*, spočívající ve smrti člověka (odlišného od pachatele), a tento následek je *v příčinné souvislosti* právě se smrtícím jednáním pachatele. Trestní zákoník tak upravuje toliko následek, který má být způsoben, totiž usmrcení jiného. „Usmrcovací“ jednání, k tomuto následku vedoucí, již ovšem blíže nespecifikuje.

Jak bylo řečeno, objektem trestného činu vraždy je lidský život, přesněji je ale konstatování, že objektem trestného činu vraždy je *zájem* na ochraně lidského života. Vzhledem k tomu, že vražda je poruchovým trestným činem, následkem, tedy poruchou objektu, je porušení lidského života, tj. smrt. Vražda je však zároveň trestným činem materiálním, výsledčným, to znamená, že předpokládá též způsobení účinku, tedy změny na předmětu útoku, kterým je živý člověk. Účinkem je pak třeba rozumět takový výsledek, po kterém již člověk nebude živý, tedy jeho smrt. Lze shrnout, že následkem je v případě vraždy porušení (abstraktního) zájmu na zachování lidského života, který se v objektivní realitě projeví jako smrt člověka, účinkem je naopak vyvolání změny na (konkrétním) živém člověku, která se opět projeví navenek jako smrt lidského jedince. Znění ustanovení § 140 tedy vymezuje nejen následek, ale též účinek, tj. dva znaky skutkové podstaty, které spolu na první (nepřesný) pohled splývají.

Trestný čin vraždy je po shora uvedeném možné označit za typický příklad trestného činu, jehož skutková podstata, resp. objektivní stránka, popsána trestním zákoníkem, vymezuje pouze účinek, ale již ne formu jednání, kterým má být tohoto účinku dosaženo, v důsledku čehož je možné tento trestný čin spáchat jak konáním, tak i opomenutím.⁵⁴ Jednáním ve významu jednoho z obligatorních znaků objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu vraždy je proto třeba rozumět jednak konání, spočívající například v ubití,

54 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 130. Jelínek tyto trestné činy označuje jako tzv. nepravé omisivní trestné činy; v případě, že jsou spáchány opomenutím, jsou nazývány nepravými omisivními delikty. Srov. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 181.

ubodání či zastřelení poškozeného, ale dle dikce ustanovení § 112 trestního zákoníku též opomenutí takového konání, ke kterému byl pachatel z nějakého právně relevantního důvodu povinen. Tímto důvodem, resp. zdrojem povinnosti konat, může být dle zmíněného ustanovení § 112 jiný právní předpis, tj. předpis odlišný od trestního zákoníku, úřední rozhodnutí či smlouva. Zvláštní povinnost konat má dále ten, kdo ji dobrovolně převzal, pro kterého vyplynula z jeho předchozího ohrožujícího jednání a konečně též ten, kdo byl ke konání z jiného, dosud neuvedeného, důvodu podle okolností a svých poměrů povinen. Lze tak dovodit, že pachatel, který zaviněně nekonal, ač měl dle ustanovení § 112 zvláštní povinnost konat, bude odpovědný za následek, resp. účinek, tj. za smrt poškozeného. Nadto je třeba uvést, že za jednání je možné považovat pouze opomenutí zvláštní právní povinnosti konat, na roveň konání není možné ve smyslu ustanovení § 112 stavět opomenutí povinnosti vyplývající toliko z pravidel morálky.⁵⁵

Zvláštní povinnost konat, jejíž porušení, jak naznačeno, zakládá odpovědnost za následek, resp. účinek, není možné ztotožňovat s obecnou povinností konat. Trestní zákoník obsahuje několik skutkových podstat trestných činů, které ukládají v zásadě každému, aby za určitých okolností něco vykonal, například aby překazil (§ 367) či oznámil (§ 368) trestný čin, o jehož páchaní či spáchání se hodnověrným způsobem dozví. Jiným příkladem je obecná povinnost poskytnout osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví či jiného vážného onemocnění, potřebnou pomoc (§ 150). Trestné činy stanovující obecnou povinnost konat jsou charakteristické tím, že je lze spáchat výlučně opomenutím, nečinností, jedná se tak o trestné činy čistě omisivní. Zároveň je možné tyto trestné činy označit jako formální (v protikladu k materiálním, výsledným), to znamená, že jsou dokonány již nekonáním pachatele, nehledě na to, zda v důsledku tohoto nekonání též nastal nějaký účinek. Pachatele, který nedostal své obecné povinnosti konat a zároveň není nositelem zvláštní povinnosti, jejíž porušení by jej ve smyslu ustanovení § 112 činilo odpovědným i za účinek, tudíž nelze volat k odpovědnosti za případný nastalý účinek, ale pouze k odpovědnosti za čistě omisivní trestný čin, jehož se opomenutím obecné povinnosti konat dopustil.⁵⁶

Zbývajícím obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu vraždy je příčinná souvislost mezi jednáním (ve formě konání i opomenutí konání) a následkem. Vzhledem k tomu, že, jak uvedeno, je vražda počítána mezi výsledné trestné činy, je nutné, aby příčinná souvislost byla dána též mezi jednáním a účinkem. Z judikatury vyplývá, že příčinná

55 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 1987, sp. zn. 5 Tz 2/87 (uveřejněné pod č. 7/1988 Sb. rozh. tr.)
56 Srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 129.

souvislost mezi jednáním pachatele a následkem (smrt poškozeného) je zachována i tehdy, pokud tím, kdo spustí smrtící mechanismus určený k jeho usmrcení, je samotný poškozený, a to za předpokladu, že pachatel vytvořil takové okolnosti, za nichž je prakticky jisté, že poškozený tento mechanismus spustí a za nichž je zároveň téměř nemožné, aby se poškozený smrtelnému následku vyhnul.⁵⁷

4.1.3. Subjekt

Z dikce ustanovení § 140 trestního zákoníku plyne, že pachatelem trestného činu vraždy, stejně jako většiny trestných činů upravených v trestním zákoníku, může být kdokoliv, tedy jakákoliv trestně odpovědná fyzická osoba (k pachateli – právnické osobě viz níže). Trestní odpovědnost fyzické osoby je podmíněna dosažením stanoveného věku a přičetností. Obě tyto podmínky musejí být v době spáchání činu dány současně, pokud by byl jedna z nich chyběla, nebylo by možné trestní odpovědnost fyzické osoby dovozovat.

Trestní zákoník spojuje vznik trestní odpovědnosti s dovršením patnáctého roku věku (a contrario ustanovení § 25 trestního zákoníku), přesněji řečeno ovšem trestní odpovědnost v návaznosti na ustanovení § 139 trestního zákoníku vzniká až dnem následujícím po dni patnáctých narozenin fyzické osoby. Druhou podmínku trestní odpovědnosti naplňuje ten, kdo nebyl v době spáchání činu nepřičetný. Za nepřičetného je dle ustanovení § 26 trestního zákoníku třeba považovat toho, „*kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání.*“ Předpokladem nepřičetnosti je tedy existence duševní poruchy,⁵⁸ ve které má svůj původ absence rozpoznávací, alternativně ovládací schopnosti. Vymizení schopnosti rozpoznat protiprávnost vlastního jednání, případně schopnosti toto jednání ovládat, musí vyvěrat, být zapříčiněno právě touto duševní poruchou, samotná duševní porucha, aniž by s ní bylo spojeno vymizení rozpoznávací či ovládací schopnosti, ke konstatování nepřičetnosti nestačí. Existuje a je popsáno široké spektrum duševních poruch,⁵⁹ přičemž je zřejmé, že ne každá duševní porucha bude způsobitá zapříčinit

57 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1304/2004.

58 Legální definici duševní poruchy obsahuje ustanovení § 123 tr. zák.: „*Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.*“

59 Výčet duševních poruch je obsažen v páté kapitole desáté revize Mezinárodní klasifikace nemocí (ICD – 10) vedené Světovou zdravotnickou organizací. Český překlad zajišťuje a zveřejňuje Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. *MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. Tabeleární část* [online]. Aktualiz. vyd. k 1. 1. 2018. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2017. [cit. 2018-2-5]. Dostupné z: www.uzis.cz/system/files/mkn-tabelarni-cast_1-1-2018.pdf. Duševní poruchou je například i závislost na tabáku (kód F17), kterou si, dle mého názoru, lze jen stěží představit jako příčinu vymizení rozpoznávací či ovládací schopnosti. Naopak patologické hráčství spadající spolu s např. pyromanií mezi nutkové a impulzivní poruchy (kód F63), může vést k podstatnému oslabení schopnosti ovládat a tedy

vymizení výše uvedených schopností. Orgán činný v trestním řízení se proto při zkoumání možné nepřičetnosti fyzické osoby neobejde bez znalce v oboru soudní psychiatrie, který by měl zodpovědět otázku, zda v době spáchání činu byla u domnělého pachatele přítomna duševní porucha, jaká duševní porucha to byla a zda vůbec měla vliv na jeho rozpoznávací či ovládací schopnost, byť je třeba zdůraznit, že konečné posouzení nepřičetnosti coby otázky právní náleží orgánu činnému v trestním řízení.⁶⁰

Jak jsem zmínil výše, trestní zákoník spojuje vznik trestní odpovědnosti s dovršením patnáctého roku věku. Fyzická osoba, jež v době spáchání činu dovršila patnáctý rok svého věku a zároveň nepřekročila osmnáctý rok svého věku, je zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, kterému trestní zákoník svým ustanovením § 109 přenechává úpravu trestní odpovědnosti osob mladších osmnácti let, označována jako mladistvý. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže podmiňuje trestní odpovědnost mladistvého dostatečnou úrovní rozumové a mravní vyspělosti, když v ustanovení § 5 odst. 1 stanoví, že „*mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“ Nauka vede spor o to, zda je rozumová a mravní vyspělost samostatným obligatorním znakem subjektu provinění stojícím vedle věku a přičetnosti jako zvláštní podmínka trestní odpovědnosti mladistvých,⁶¹ či zda se jedná o zvláštní důvod či druh nepřičetnosti.⁶² Tento spor, dle mého názoru, uspokojivě nerozřešuje ani judikatura,⁶³ nic to ovšem nemění na skutečnosti, že důsledkem nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti způsobující ztrátu rozpoznávací či ovládací schopnosti v době spáchání činu, je trestní neodpovědnost mladistvého.

Pachatelem trestného činu vraždy jako jediného druhu úmyslného usmrcení může být od prvního prosince roku 2016, kdy nabyl účinnosti zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, i právnická

k zmenšené přičetnosti ve smyslu ustanovení § 27 trestního zákoníku, srov. rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 4. 2. 1994, sp. zn. 8 To 38/94 (uveřejněný pod č. 31/1995 Sb. rozh. tr.) Dle mého mínění není ovšem vyloučena ani ta možnost, že v důsledku syndromu patologického hráčství vymizí ovládací schopnost zcela.
60 Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78 (uveřejněné pod č. 17/1979 Sb. rozh. tr.)

61 Srov. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 218.

62 Srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné.* 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 160.

63 Srov. např. rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. 5 Tm 37/2007, kterým bylo zastaveno trestní stíhání nedostatečně rozumově a mravně vyspělého mladistvého z toho důvodu, že jím spáchaný skutek nebyl proviněním, tedy, že tento skutek postrádal některý v zákoně uvedený znak, zde rozumovou a mravní vyspělost. IN SOTOLÁŘ, Alexander a Pavla AUGUSTINOVÁ. *Zastavení trestního stíhání mladistvého trestně neodpovědného pro nedostatek rozumové a mravní vyspělosti [§ 172 odst. 1 písm. b) TrŘ ve spojení s § 5 odst. 1 ZSM].* Trestněprávní revue, 2007, č. 7. s. II. Na druhou stranu např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1383/2015 výslovně uvádí, že nedostatečná rozumová a mravní vyspělost je zvláštním typem nepřičetnosti.

osoba. Zákon č. 183/2016 Sb. novelizoval mimo jiné i ustanovení § 7 obsahující výčet trestných činů, upravených ve zvláštní části trestního zákoníku, jichž se může dopustit právnická osoba. Původní taxativní pozitivní výčet byl nahrazen výčtem negativním, to znamená, že právnická osoba se dle účinného znění zákona může dopustit všech trestných činů s výjimkou těch, jejichž spáchání právnickou osobou je výslovně vyloučeno. Trestní odpovědnost je ustanovením § 6 a priori vyloučena u České republiky a u územních samosprávných celků (obcí a krajů) při výkonu veřejné moci.

Podmínky trestní odpovědnosti právnické osoby jsou upraveny v ustanovení § 8 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. V souladu s tímto ustanovením je trestným činem spáchaným právnickou osobou, za který je právnická osoba trestně odpovědná, protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, pokud jej spáchala některá z osob uvedených v prvním odstavci, písmenu a) až d) a právnické osobě lze zároveň spáchání trestného činu přičítat. Protiprávního činu spáchaného v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby se může dopustit:

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c).

Právnické osobě je možné spáchání trestného činu přičítat za předpokladu, že byl spáchán jednáním orgánů nebo osob uvedených pod písmeny a) až c), alternativně, pokud jsou splněny další zákonné podmínky, též v případě, že byl spáchán jednáním zaměstnance uvedeného pod písmenem d). Trestní odpovědnost právnické osoby je dle třetího odstavce zachována i v případě, že se nepodaří zjistit, která konkrétní osoba uvedená v prvním odstavci, písmenech a) až d), spáchala trestný čin přičítatelný právnické osobě. Čtvrtý odstavec pak stanoví, ve kterých dalších případech je možné volat právnickou osobu k odpovědnosti.

Na druhou stranu platí, že právnická osoba má možnost se své trestní odpovědnosti zprostit, a to za předpokladu, že „*vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.*“⁶⁴

Osobně se domnívám, že změna provedená zákonem č. 183/2016 Sb., spočívající v rozšíření výčtu trestných činů, které může právnická osoba spáchat, o trestný čin vraždy, představuje ze strany zákonodárce krok správným směrem.

V České republice jsou dle zákona č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách, zajišťovány sociální služby prostřednictvím poskytovatelů sociálních služeb, kterými za splnění zákonných podmínek mohou v souladu s ustanovením § 6 cit. zákona být územní samosprávné celky, tj. kraje a obce, jimi zřizované právnické osoby, ministerstvo práce a sociálních věcí a jím zřízené organizační složky státu, státní příspěvkové organizace mající podobu právnických osob a dále ostatní (soukromé) právnické a fyzické osoby, přičemž dle registru poskytovatelů sociálních služeb vedeného ministerstvem práce a sociálních věcí tvoří většinu poskytovatelů sociálních služeb právě právnické osoby.⁶⁵ Sociálními službami je třeba vedle sociálního poradenství a služeb sociální prevence rozumět též služby sociální péče, jejichž podstatou je nápomoc k zajištění fyzické a psychické soběstačnosti za účelem podpoření života osob v jejich přirozeném sociálním prostředí, a pokud to s ohledem na stav těchto osob není možné, zejména pokud je jejich soběstačnost výrazně snížena, rozumí se službami sociální péče též zajištění důstojného prostředí a zacházení, a to prostřednictvím pobytových služeb v zařízeních sociálních služeb. Nejvýznamnějšími zařízeními sociálních služeb, která poskytují pobytové služby osobám se sníženou soběstačností, jsou, co do počtu, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory a domovy se zvláštním režimem.⁶⁶

Společná charakteristika všech těchto tří typů pobytových zařízení sociálních služeb záleží v té skutečnosti, že osoby, jimž jsou v těchto zařízeních poskytovány pobytové služby, mají z určitého důvodu sníženou soběstačnost, tedy schopnost postarat se o sebe, své potřeby

64 Ustanovení § 8 odst. 5 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

65 Registr poskytovatelů sociálních služeb [online]. [cit. 2018-2-20]. Dostupné z: <http://iregistr.mpsv.cz/>.

66 Podle údajů uvedených v registru poskytovatelů sociálních služeb poskytovalo k 20. 2. 2018 sociální služby na území České republiky 204 domovů pro osoby se zdravotním postižením, 530 domovů pro seniory a 339 domů se zvláštním režimem. Tyto počty ovšem nelze považovat za konečné, neboť v registru jsou dle ustanovení § 85 ve spojení s ustanovením § 78 zákona o sociálních službách evidovány pouze ti poskytovatelé sociálních služeb, jimž bylo k tomu povoláním orgánem vydáno oprávnění k poskytování sociálních služeb, resp. ti, kterým bylo vydáno rozhodnutí o registraci. Sociální služby totiž mohou v rozporu se zákonem poskytovat i osoby (fyzické i právnické), které k tomu ovšem nejsou oprávněny, s čímž ostatně zákon o sociálních službách počítá, když v ustanovení § 82b svěřuje registrujícímu orgánu pravomoc provádět kontrolu u osob, které nemají oprávnění k poskytování sociálních služeb a skutečnosti nasvědčují tomu, že tyto osoby opravdu sociální služby neoprávněně poskytují.

a záležitosti sami. Snížená soběstačnost, jejíž příčinou může být zdravotní postižení, věk, chronické duševní onemocnění či například některý z typů demence, zároveň znamená, že situace osob pobývajících ve zmíněných zařízeních vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby, což se odráží i v charakteru poskytovaných služeb, jimiž jsou vedle samotného poskytnutí ubytování též například poskytnutí stravy, pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu či pomoc při osobní hygieně, případně poskytnutí podmínek pro takovou hygienu. Vedle zajišťování těchto základních činností pracovníky v sociálních službách je osobám pobývajícím v zařízeních sociálních služeb poskytována zdravotnickými pracovníky též zdravotní péče, mimo jiné i péče ošetrovatelská, léčebně rehabilitační a paliativní.⁶⁷

Je zřejmé, že osoby pobývající v zařízeních sociálních služeb se v důsledku působení všech výše zmíněných faktorů, tj. že jsou v zařízeních ubytovány, ke kompenzaci své zmenšené soběstačnosti potřebují soustavnou pomoc jiné fyzické osoby ve formě naznačených základních činností, a že jim je v zařízeních poskytována též zdravotní péče, ocitají v situaci, kdy jsou více či méně závislé na pracovnících v sociálních službách a zdravotnických pracovnících vykonávajících v sociálních službách odbornou činnost, tedy na personálu zařízení, ve kterých pobývají.

Jak jsem uvedl výše, většinu poskytovatelů služeb sociální péče v domovech pro osoby se zdravotním postižením, domovech pro seniory a domovech se zvláštním režimem představují právnické osoby, z čehož vyplývá, že pracovníci v sociálních službách a pracovníci zdravotničtí, jejichž prostřednictvím jsou osobám v uvedených zařízeních sociální a zdravotní služby poskytovány, jsou zaměstnanci právnických osob – poskytovatelů.

Mám za to, že zařízení sociálních služeb poskytující pobytové služby, mohou být, pokud se jedná o případné spáchání trestného činu vraždy, potenciálně rizikovým prostředím. Zaměstnanci těchto zařízení jsou v každodenním kontaktu s osobami snížené či dokonce nulové soběstačnosti, kterým musejí zajišťovat základní potřeby, tj. poskytovat stravu, pomáhat s osobní hygienou a běžnými úkony péče o vlastní osobu. Domnívám se, že tyto zaměstnanci jsou vystaveni zvýšenému psychickému tlaku, pramenícímu právě z nedostatečné soběstačnosti osob, o které pečují, charakteru práce, kterou vykonávají i z odpovědnosti, již vůči osobám v zařízeních sociálních služeb mají.

Zaměstnanec poskytovatele sociálních služeb se může na osobě pobývajícím v některém ze tří druhů zmíněných zařízení dopustit trestného činu vraždy jak aktivně, konáním, tak i

67 Srov. ustanovení § 10 ve spojení s ustanovením § 4 odst. 2, odst. 3 zákona č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách.

opomenutím, neboť je, dle mého názoru, vázán zvláštní povinností konat,⁶⁸ tedy zajišťovat osobám se sníženou soběstačností základní životní potřeby. Pokud by této své povinnosti úmyslně nedostál, přichází do úvahy i odpovědnost za trestný čin vraždy.

Domnívám se, že na otázku, zda může být za trestný čin vraždy spáchaný zaměstnancem poskytovatele sociálních služeb trestně odpovědná též právnická osoba, tj. poskytovatel, je třeba odpovědět kladně. Zaměstnanec (pracovník v sociálních službách či zdravotnický pracovník), který úmyslně usmrtí osobu, již jsou v zařízení sociálních služeb poskytovány pobytové služby, páchá trestný čin vraždy v rámci činnosti právnické osoby, kdy touto činností je poskytování sociálních služeb. K dovození trestní odpovědnosti právnické osoby za trestný čin spáchaný zaměstnancem, je zároveň třeba, aby tento čin byl právnické osobě přičitatelný. Tak tomu bude především za předpokladu, že orgány poskytovatele či osoby ve vedoucím postavení v rámci poskytovatele budou zanedbávat či nedostatečně zajišťovat kontrolu nad činností zaměstnanců ve smyslu ustanovení § 8 odst. 2, písm. b) zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.⁶⁹

Dle mého názoru představuje ze škály sankcí upravené v ustanovení § 15 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nejpriléhavější trest pro poskytovatele sociálních služeb, jemuž je možné přičítat spáchání trestného činu vraždy jeho zaměstnancem a dovozovat tak jeho trestní odpovědnost, trest zákazu činnosti podle ustanovení § 20 zákona, který znemožní poskytovateli sociálních služeb tyto služby nadále poskytovat. Na druhou stranu je ovšem třeba brát v potaz i důležitost poskytovatelů sociálních služeb, resp. jimi provozovaných zařízení sociálních služeb pro společnost a tedy i důsledky, které by trest zákazu činnosti uložený poskytovateli sociálních služeb měl na třetí osoby,

68 Zvláštní povinnost konat má jednoznačně poskytovatel sociálních služeb, jak vyplývá z ustanovení § 35 odst. 3 zákona o sociálních službách, který stanoví, jaké základní činnosti je poskytovatel povinen vždy zajistit, v případě pobytových služeb se jedná mimo jiné o poskytnutí stravy, pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu a pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu. Srov. též ustanovení § 48 až § 50 zákona o sociálních službách. Bezprostřední zajišťování základních činností je svěřeno pracovníkům v sociálních službách, tedy zaměstnancům poskytovatele, to znamená, že jejich zvláštní povinnost konat, tedy zajišťovat zmíněné základní činnosti, bude vyplývat ze smlouvy, v tomto případě smlouvy pracovní. Srov. též rozsah vykonávaných činností těchto pracovníků dle ustanovení § 116 zákona o sociálních službách. Zvláštní povinnost konat má i další okruh zaměstnanců poskytovatele sociálních služeb, jimiž jsou zdravotničtí pracovníci. Srov. ustanovení § 49 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.

69 Nepředstavitelná není ovšem, dle mého mínění, ani situace, kdy by se zaměstnanec zařízení sociálních služeb uchýlil k úmyslnému usmrcování osob v těchto zařízeních dlících v zájmu poskytovatele, tedy za účelem získání prospěchu či výhody poskytovatelem. K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015 (uveřejněné pod č. 23/2016 Sb. rozh. tr.) Jednání zaměstnance spočívající v uspišování smrti uživatelů sociálních služeb může být vedeno s cílem uvolnit pobytové kapacity zařízení osobám, jejichž soběstačnost je vyšší a tudíž méně zatěžující personální a technické vybavení zařízení, resp. poskytovatele. Takové jednání může být případně uskutečňováno i na pokyn orgánů poskytovatele či osob ve vedoucím postavení v rámci poskytovatele, jak to má na zřeteli ustanovení § 8 odst. 2, písm. b) zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

jimiž je v této souvislosti třeba rozumět především stávající, případně potenciální uživatele sociálních služeb zajišťovaných poskytovatelem, kterým by byl přístup k sociálním službám ztížen, pokud ne přímo znemožněn. Z tohoto důvodu se mi jako další příhodný trest jeví trest peněžitý. Je ovšem zřejmé, že trest zákazu činnosti se bude mít účinkem u poskytovatelů sociálních služeb, kteří tyto služby poskytují neoprávněně, tedy bez registrace u k registraci povolanému orgánu. U těchto poskytovatelů bude připadat do úvahy především zmíněný peněžitý trest.

Dopady zákona č. 183/2016 Sb. na oblast poskytování sociálních služeb, které jsem právě popsal, lze vztáhnout i na oblast poskytování služeb zdravotních. Úpravu zdravotních služeb a podmínek jejich poskytování obsahuje zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). Podobně jako v případě sociálních služeb, resp. služeb sociální péče, může v zásadě poskytovat zdravotní služby pouze poskytovatel zdravotních služeb, tedy fyzická či právnická osoba, která získala k poskytování zdravotních služeb oprávnění. Další společný rys služeb sociální péče a služeb zdravotních spočívá v tom, že i zdravotní služby jsou poskytovány v zařízeních, totiž zdravotnických zařízeních a to prostřednictvím osob, které jsou dle zákona k poskytování zdravotních služeb způsobilé. Stejně jako v zařízeních sociálních služeb dochází v rámci poskytování sociálních služeb k bezprostřednímu kontaktu mezi pracovníkem v sociálních službách a osobou sociální služby užívající, dochází v zdravotnických zařízeních k přímému styku mezi zdravotnickým pracovníkem a pacientem, rozdíl ovšem záleží v charakteru poskytovaných služeb, když pracovník v sociálních službách poskytuje, resp. má poskytovat osobám především obslužnou a nápomocnou péči, zatímco zdravotnický pracovník se soustřeďuje hlavně na poskytování péče zdravotní.⁷⁰

V souvislosti s tématem poskytování sociálních a zdravotních služeb a případné trestní odpovědnosti poskytovatelů – právnických osob, považuji za vhodné upozornit též na to, že zákon č. 183/2016. Sb. rozšířil výčet trestných činů, jichž se může právnická osoba dopustit, nejen o trestný čin vraždy, ale rovněž o všechny trestné činy upravené ve druhém dílu první hlavy, tedy včetně všech druhů ublížení na zdraví a dále i o trestný čin týrání svěřené osoby podle ustanovení § 198 trestního zákoníku.

70 Srov. zejména ustanovení § 2, § 3, § 5 a § 11 zákona o zdravotních službách.

4.1.4. Subjektivní stránka

Z hlediska zavinění, jediného obligatorního znaku subjektivní stránky, je ke spáchání vraždy třeba úmyslu. Požadavek úmyslného zavinění jednoznačně vyplývá ze spojení ustanovení § 13 odst. 2 a ustanovení § 140 trestního zákoníku. Ke spáchání vraždy podle ustanovení § 140 odst. 2 je třeba jednat s rozmyslem, resp. po předchozím uvážení, tyto ovšem nejsou zvláštní formou úmyslu či jeho znaky, případně složkami, nýbrž se jedná o okolnosti, jimiž je charakterizováno rozhodování pachatele, ve kterém má úmyslné zavinění, coby určitý vnitřní psychický vztah svůj počátek.⁷¹

Jak uvádí ustanovení § 15 trestního zákoníku, trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem (úmysl přímý – *dolus directus*), případně též jestliže věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn (úmysl nepřímý – *dolus eventualis*). Trestný čin vraždy lze tedy spáchat jak v úmyslu přímém, tak i v úmyslu nepřímém.

Rozdíl mezi úmyslem přímým a nepřímým tkví v odstupňování volní složky úmyslu. To znamená, že pachatel jednající v přímém úmyslu *chce* jinému způsobit smrt, kdežto pachatel jednající v úmyslu nepřímém jiné osobě smrt způsobit *nechce*, ovšem pro případ, že ke smrti jako důsledku jeho jednání dojde, je s tímto srozuměn. Pachatel je s případným způsobením smrti srozuměn za předpokladu, že nepočítá s žádnou okolností, která by následku (způsobení smrti), jenž si představuje jako možný, mohla zabránit.⁷² V souladu s ustanovením § 15 odst. 2 tr. zák. je srozuměním, coby definičním prvkem nepřímého úmyslu, třeba rozumět též smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem. Takovéto zpřesněné pojetí srozumění umožňuje pod tento pojem zahrnout i případy tzv. nepravé lhostejnosti, tedy situace, kdy pachatel svou lhostejností k tomu, zda jeho jednání vyvolá trestněprávně relevantní následek či nikoliv, dává najevo své aktivní kladné stanovisko k oběma variantám.⁷³

Jak jsem uvedl výše v bodu 4. 1. 2. o objektivní stránce, trestní zákoník v ustanovení § 140 vymezuje pouze následek, jehož má být jednáním pachatele dosaženo, tedy smrt jiného člověka. Trestní zákoník ovšem upravuje i další trestné činy, jmenovitě těžké ublížení na zdraví s následkem smrti podle ustanovení § 145 odst. 3 a ublížení na zdraví s následkem

71 HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10. s. 55.

72 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 221 – 222.

73 Tamtéž, s. 223.

smrti podle ustanovení § 146 odst. 4, jejichž objektivní stránka, popsaná příslušnými ustanoveními zákona, je totožná s objektivní stránkou vraždy, to znamená, že způsobení smrti, které je zapříčiněno jednáním pachatele, může být posouzeno podle vícero ustanovení trestního zákoníku. Tímto směrem, tedy k překvalifikování skutku na trestný čin ublížení na zdraví, případně těžkého ublížení na zdraví, je často vedena i obhajoba obviněných z trestného činu vraždy.⁷⁴ K odlišení těchto trestných činů od vraždy je třeba zkoumat právě subjektivní stránku, tedy formu zavinění vztahující se ke smrtelnému následku. K dovození odpovědnosti za (těžké) ublížení na zdraví s následkem smrti je možné uvažovat nejvýše o vědomé nedbalosti pachatele k takovému následku, pokud však pachatel věděl, že může svým jednáním smrt jiného způsobit a byl s tím srozuměn či to dokonce chtěl, je na místě dovodit odpovědnost za vraždu.

Zavinění a jeho forma jsou proto vždy předmětem dokazování. Pachateli je třeba úmysl jiného usmrtit bezpečně prokázat, vražedný úmysl tak nemůže být pouhou spekulací či presumpcí.⁷⁵ Zároveň musí z dokazování přesvědčivě vyplynout závěr pouze o jediné formě zavinění, tedy jen o (přímém či nepřímém) úmyslu či jen o (vědomé nebo nevědomé) nedbalosti, alternativní závěr o formě zavinění ke způsobenému následku je nepřípustný.⁷⁶ Dokazování vražedného úmyslu pachatele může být nesnadným procesem, a to již z toho důvodu, že je zkoumán vnitřní vztah pachatele k následku jeho počínání, přičemž o charakteru tohoto vztahu má nejlepší znalost zpravidla pouze pachatel, který ovšem zároveň dle ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu disponuje právem nevypovídat a nevyjadřovat se ke skutečnostem, jež jsou mu kladeny za vinu. Za předpokladu, že tohoto práva využije a svůj úmysl jinému způsobit smrt nepřizná, případně jej popírá, je třeba zjišťovat jeho úmysl za pomoci nepřímých důkazů, jimiž jsou především poznatky o intenzitě a způsobu provedení útoku, použitém nástroji (zbrani), místě na těle poškozeného, na něž útok směřoval, výskytu životně důležitých orgánů na takovém místě, dále též o pohnutce činu, okolnostech, za kterých k útoku došlo, případně o tom, jaké nebezpečí poškozenému skutečně hrozilo.⁷⁷ Tak byl například, i přesto, že vražedný úmysl popíral a žádal změnu hmotněprávní kvalifikace posuzovaného skutku na trestný čin těžkého ublížení na zdraví, uznán vinným pokusem

74 Srov. například rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. 3 Tdo 406/2016, rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 6. 2016, sp. zn. 4 Tdo 698/2016 či rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1513/2016.

75 Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76 (uveřejněná pod č. 41/1976 Sb. rozh. tr.)
76 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68 (uveřejněný pod č. 19/1969 Sb. rozh. tr.)
Srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2001, sp. zn. 5 Tz 225/2001 (uveřejněný pod č. T 303 v Souboru trestních rozhodnutí NS, Svazek 12/2002.)

77 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 8 Tdo 372/2016. Srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68 (uveřejněný pod č. 19/1969 Sb. rozh. tr.)

trestného činu vraždy spáchaného s nepřímým úmyslem pachatel, který bodl mezi lopatky nožem svého spícího přítele.⁷⁸

4.2. Vražda prostá

Základním typem vraždy, potažmo úmyslného usmrcení vůbec je tzv. vražda prostá, upravená ustanovením § 140 odst. 1 trestního zákoníku. Vražda prostá je z jedné strany ohraničena vraždou podle odstavce druhého, z druhé strany pak trestným činem zabití. To znamená, že prosté vraždy se dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí bez rozmyslu nebo předchozího uvážení a zároveň tak neučiní ani v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Toto vymezení zpřesňuje důvodová zpráva k trestnímu zákoníku tak, že za rozdíl mezi vraždou prostou a vraždou dle ustanovení § 140 odst. 2 označuje rozmysl, se kterým musí jednat pachatel závažnějšího typu vraždy, zatímco pachatel vraždy prosté jedná v náhlém hnutí mysli, afektu či podobném stavu, tj. spontánně, bez rozmyslu.⁷⁹ Afektem (z lat. *affectus* – stav mysli, hnutí mysli, vzrušení)⁸⁰ se rozumí „*krátkodobá, silná a prudká emoční reakce na významný podnět při sníženém sebeovládání. Je abreakcí náhle vzniklého emočního napětí a zpravidla vede k určitému jednání výrazovému (radost, žal, vztek, hnus, stud), popř. i zkratovému.*“⁸¹ Pachatel jednající v afektu, se snaží tento svůj afekt či afektivní napětí odbourat, ventilovat, a pokud se jedná o afekt hněvivý, je jeho typickou abreakcí agresivní chování, které může vyústit i v úmyslné usmrcení jiného. Jednání v afektu, spočívající v úmyslném usmrcení jiného, je zkratovité, přesto je ovšem nelze označit za zcela neuvážené, neboť i jemu musí předcházet alespoň minimální rozumová úvaha.⁸² Právě uvedené lze demonstrovat na příkladu ze soudní praxe, kdy byl shledán vinným z

78 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1409/2016. Soud nižší instance, jehož rozhodnutí Nejvyšší soud citovaným usnesením potvrdil, v tomto případě dovodil nepřímý úmysl pachatele ke smrtelnému následku především z charakteru použité zbraně (kuchyňský nůž s délkou čepele 13,5 cm), způsobu provedení útoku a jeho intenzity (bodnutí o střední intenzitě) a místa na těle poškozeného (zádová oblast mezi lopatkami), vůči kterému byl útok veden, a to navíc za situace, kdy předmětem útoku byla osoba spící, bezbranná, pachatel si tudíž mohl vybrat, jakým způsobem a na jakou část těla zaútočí. Na základě těchto skutečností dospěl Nejvyšší soud ve shodě se soudy nižších stupňů k přesvědčení, že pachatel, vzhledem k tomu, jak útok provedl, jakou použil zbraň a kam s ní útočil, musel být srozuměn s tím, že následkem jeho jednání může být i smrt poškozeného, tj. jeho spícího přítele a jednal tedy v úmyslu nepřímém.

79 Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, s. 246 – 247 [online]. [cit. 2018-3-1]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247&pdf=1.

80 Podstatné jméno *affectus* je odvozeno od slovesa *afficio, ere* – působit na něco, a to jak pozitivně (*laetitia afficere* – rozradostnit), tak i negativně (*dolore afficere* – rozbolestnit). Srov. KÁBRT, Jan. *Latinsko – český slovník*. 1. vyd., dotisk 2003. Praha: Leda, 2000. s. 28 – 29.

81 KVASIL, Bohumil a Miroslav ŠTĚPÁNEK. *Malá československá encyklopedie*. Sv. 1., A – Č. Praha: Academia, 1984. s. 49.

82 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 533.

pokusu trestného činu vraždy podle ustanovení § 140 odst. 1 pachatel, který bodl poškozeného loveckým nožem do obličeje a krku. Tomuto jednání pachatele předcházela hádka mezi ním a poškozeným, při které došlo i k fyzickému napadení ze strany poškozeného, konkrétně úderu pěstí ruky do nosu pachatele. Důsledkem této hádky v kombinaci s opilostí pachatele byl vznik afektu na straně pachatele, který vyústil v náhlý nápad pachatele vyřešit zátěžovou situaci agresivním jednáním namířeným vůči poškozenému, totiž tohoto usmrtit. Hádku, resp. vznik afektu a samotné smrtící jednání od sebe odděloval, byť velmi krátký, časový úsek, během kterého musel pachatel, již vyzbrojen nožem, ujít vzdálenost několika kroků od kuchyňské linky k poškozenému do jiné části místnosti.⁸³ Právě do tohoto úseku, vymezeného ozbrojením se nožem a učiněním několika kroků směrem k poškozenému, je, dle mého názoru, třeba zasadit náhlý nápad usmrtit poškozeného, tedy určitou nejelementárnější úvahu pachatele.

Naopak úvaha pachatele jednajícího s rozmyslem vykazuje vyšší kvalitu. Jak uvádí judikatura, „*k úmyslnému usmrcení jiného s rozmyslem postačí, když pachatel zhodnotil jen zásadní okolnosti zamýšleného jednání jak z hledisek svědčících pro úmyslné usmrcení jiného, tak i proti němu, zvolil vhodné prostředky k jeho provedení a zvážil i rozhodné důsledky svého činu.*“⁸⁴ Pachatel jednající v afektu se ovšem hodnocením zásadních okolností zamýšleného jednání či zvažováním jeho rozhodných důsledků, případně výběrem vhodných prostředků tzv. nezdržuje. Pokud by nad okolnostmi uvedenými v předchozí větě uvažoval, jednal by s rozmyslem, čímž by byla možnost posuzovat jeho počínání podle ustanovení § 140 odst. 1 vyloučena.

Elementární úvaha pachatele prosté vraždy se počíná současně s nástupem afektu či bezprostředně po jeho rozvinutí. Tato úvaha, v judikatuře označována též jako náhlý nápad,⁸⁵ má v afektu svůj původ, vyrůstá z něj, je jím podnícena, to znamená, že úvaha pachatele je tímto afektem zatížena a omezena, zároveň to však neznamená, že pachatel při své úvaze, zda vést proti poškozenému útok, kterým jej chce usmrtit, či takový útok, o kterém ví, že může poškozeného usmrtit a pro případ, že se tak stane, je s tím srozuměn, nemá na výběr, zda tento útok vést či nikoliv. V případě, že by možnost výběru neměl, bylo by nutné konstatovat, že jím vedený útok byl neovladatelný, pouhým reflexním jednáním a tudíž dle ustanovení § 26 trestního zákoníku útokem nepřičetné osoby. Zmíněná zatíženost či omezenost pachatelovy

83 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 6 Tdo 827/2017.

84 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013 (uveřejněné pod č. 49/2013 Sb. rozh. tr.)

85 Vedle již citovaného usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 6 Tdo 827/2017 použil Nejvyšší soud tento termín též v usnesení ze dne 18. 10. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1300/2017.

úvahy afektem spočívá v tom, že pachatelovo uvažování je zúženo pouze na rozhodování, zda poškozeného usmrtit, pachatel se ve své úvaze nezaobírá ničím jiným než touto uzavřenou otázkou.

Jako další příklad z rozhodovací praxe soudů lze uvést případ pachatelky, která byla shledána vinnou z pokusu zločinu vraždy podle ustanovení § 140 odst. 1, jehož se dopustila tím, že v afektu vyvolaném opilostí a předchozí hádkou s poškozeným (druhem pachatelky) tohoto, poté, co se pokusil na ni sáhnout, bodla úmyslně kuchyňským nožem do hrudi. Z popisu posuzovaného jednání, jak je vylíčeno rozhodnutím soudu, je zřejmé, že pachatelka se na svůj čin nijak nepřipravovala, před činem či během něho nevyhodnocovala případná pozitiva a negativa svého zamýšleného jednání ani jeho rozhodné důsledky, když, jak sama uvedla a soud se s jejím tvrzením ztotožnil, ji s poškozeným pojil citový vztah, žila s ním ve společné domácnosti a plánovali společné soužití i do budoucna, navíc poté, co poškozeného bodla, mu poskytla první pomoc a přivolala záchrannou službu, tedy potom, co afekt odezněl, měla snahu důsledky svého jednání napravit. Jak taktéž vyplynulo z dokazování, v době těsně předcházející útoku, stála pachatelka u kuchyňské linky a myla nádobí, když k ní nečekaně zezadu přistoupil poškozený. V této souvislosti pachatelka ve své obhajobě uvedla, že ani nijak nevybírala nůž, kterým posléze poškozeného bodla, tedy, že nerozvažovala nad vhodným prostředkem k provedení činu, byť samozřejmě, pokud je útok veden proti hrudníku jiného člověka, kuchyňský nůž takovým vhodným prostředkem ke spáchání vraždy je.⁸⁶

Je tak zřejmé, že pod ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku budou spadat především tzv. situační vraždy, to znamená spontánní a nepromyšlené reakce pachatelů na emocemi vyhrocené mezilidské konflikty,⁸⁷ tedy vraždy spáchané v afektu. Těmi ovšem není ustanovení § 140 odst. 1 zcela vyčerpáno, neboť určitou část vražd prostých tvoří vraždy spáchané jednak bez rozmyslu, ale zároveň i při absenci afektu na straně pachatele. Pachateli takových vražd budou nejčastěji osoby trpící určitou formou disociální poruchy osobnosti.⁸⁸ Pro tuto poruchu osobnosti a jejich nositele je charakteristická mimo jiné bezohlednost v sociálních závazcích, nedostatek empatie či nerovnováha mezi chováním a sociálními normami. Chování pachatelů, kteří trpí touto poruchou osobnosti, není možné snadno změnit zkušeností a dokonce ani trestem,⁸⁹ z čehož lze usoudit, že pachatelé trpící touto poruchou

86 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2017, sp. zn. 6 Tdo 709/2017.

87 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 556.

88 Disociální porucha osobnosti, v Mezinárodní klasifikaci nemocí označená kódem F 60.2, zahrnuje amorální, antisociální, asociální, psychopatickou a sociopatickou poruchu osobnosti. Srov. *MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. Tabeleární část* [online]. Aktualiz. vyd. k 1. 1. 2018. Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2017. s. 236 [cit. 2018-3-3]. Dostupné z: www.uzis.cz/system/files/mkn-tabelarni-cast_1-1-2018.pdf.

89 Tamtéž.

osobnosti budou často splňovat podmínku pro uložení výjimečného trestu stanovenou ustanovením § 54 odst. 3, písm. b) trestního zákoníku.

Jako příklad vraždy spáchané pachatelem, který nejednal s rozmyslem a zároveň ani v afektu, lze uvést následující případ posuzovaný po podaném opravném prostředku též Nejvyšším soudem. Pachatel se nacházel v bytě poškozené (pachatelovy známé), na kterou naléhal, aby mu půjčila 15.000,- Kč v hotovosti. Poškozená pachatelovu žádost nevyslyšela, načež jí pachatel zmíněný finanční obnos vzal z kabelky, čehož si ovšem poškozená všimla a začala na pachatele křičet. Pachatel vzal v reakci na křik poškozené z kuchyně jejího bytu nůž, kterým posléze poškozené podržl hrdlo a uštědřil jí přes třicet dalších ran do krku a hrudníku, přičemž v důsledku popsaného pachatelova jednání došlo ke smrti poškozené.⁹⁰

Z uvedeného popisu je zřejmé, že pachatelovým jediným cílem bylo získat částku 15.000,- Kč, jejíž vybrání poškozenou z bankomatu sám pod záminkou prodeje počítače inicioval. Následně, když vyšlo najevo, že prodej počítače byl pouze jeho výmyslem, pokusil se poškozenou přesvědčit k zapůjčení této částky, a když odmítla, peníze jí vzal. V okamžiku, kdy poškozená začala na pachatele křičet, zjistil, že se nemůže peněz zmocnit bez jistého odporu z její strany, což vyústilo v jeho spontánní rozhodnutí o nezbytnosti usmrcení poškozené, aby tak mohl dospět k vytyčenému cíli, tj. získání peněz.

Znaleckými posudky, se kterými se soudy ztotožnily, byla osobnost pachatele vyhodnocena jako disociální, nezdrženlivá, sociopatická, jeho emocionalita pak jako oploštělá a citově chladná. Znalecké posudky dále konstatovaly přítomnost defektu *vyšších citů a morálně etických postojů s poruchou citového kontaktu, dodržování pravidel a zájmů druhých, asociálnost, bezohlednost, nezodpovědnost*. Hodnotový systém pachatele byl shledán pokřiveným. Znalci též označili rozsah pachatelova vystupňovaného egocentrismu, bezcitnosti a anetismu za raritní. Je patrné, že u pachatele, jenž byl znalci popsán jako bezohledný, bezcitný, sociopatický a jeho emocionalita jako oploštělá a citově chladná, nebyl křik poškozené v reakci na jeho jednání dostatečně intenzivním podnětem, který by dal vzniknout afektu.

Dalším příkladem vraždy spáchané bez afektu, která byla soudy kvalifikována podle ustanovení § 140 odst. 1, resp. ustanovení § 140 odst. 1, odst. 3, písm. c), je případ pachatelky, jež udusila svého nezletilého potomka, kojence. Pachatelka byla znaleckými posudky shledána výrazně anetickou, neschopnou empatie a autentických emocí, a zatímco

90 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1636/2014 – 31.

znalci označili možnost resocializace výše zmíněného pachatele za téměř nemožnou, resocializaci této pachatelky označili za vyloučenou.⁹¹

Jak jsem uvedl výše, z druhé strany je vražda prostá ohraničena trestným činem zabití, se kterým ovšem podstatná část vražd podle ustanovení § 140 odst. 1 sdílí prvek afektu. Afekt charakteristický pro pachatele zabití musí vyplývat z omluvitelného hnutí mysli, příkladmo strachu, úleku či zmatku, coby reakce na podněty mimořádné intenzity a závažnosti.⁹² Afekt pachatele trestného činu zabití bude zpravidla silnější či naléhavější než afekt pachatele vraždy prosté, sílu afektu ovšem nelze při hodnocení, zda se pachatel dopustil vraždy prosté či zabití, považovat za rozhodující. Jak jsem naznačil, různí lidé se vyznačují různými rysy osobnosti, různou emocionální stabilitou a tedy i různou náchylností ke vzniku afektu. Podnět stejné intenzity může vést u různých osob ke vzniku odlišně silného rozrušení (afektu). Proto je na místě zkoumat nikoliv sílu afektu, nýbrž však charakter podnětu, z něhož rozrušení, resp. hnutí mysli vzniklo. Aby mohlo být hnutí mysli posouzeno jako omluvitelné, je zřejmé, že bude navazovat na podnět tak výjimečné intenzivnosti a závažnosti, že ať už by mu byla vystavena jakákoliv osoba, bylo by pochopitelné, že zareagovala tak, jak předpokládá skutková podstata trestného činu zabití, totiž jiného úmyslně usmrtila.⁹³ V případě, kdy bude zmíněný podnět splňovat výše uvedené charakteristiky, tj. výjimečnou intenzitu a závažnost, nebudou již dispozice pachatele k rozvinutí afektu tolik podstatné, byť je samozřejmě stále bude nutné brát v potaz, neboť si lze představit pachatele (dle mého názoru by takovým pachatelem mohla být například výše zmíněná pachatelka, která usmrtila své dítě kojeneckého věku), u kterého k vyvolání (silného) rozrušení, z důvodu závažné poruchy osobnosti projevující se anetismem či neschopností empatie, ani přes takto silný podnět nedojde, a bude namísto aplikovat ustanovení § 140 trestního zákoníku. Lze tedy uzavřít, že rozhodujícím pro správnou kvalifikaci skutku, který ponese znaky úmyslného usmrcení v afektu, tak bude zjištění, zda existoval podnět natolik výjimečně intenzivní a závažný, aby dal vzniknout takovému hnutí mysli, které lze označit za omluvitelné, kdežto zjištění o síle afektu či náchylnosti pachatele k rozvinutí afektu bude podružné, byť samozřejmě ne pominutelné.

91 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 976/2017.

92 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1462/2014.

93 Dle odůvodnění osnovy trestního zákoníku z roku 1937, jejímž zněním se, dle mého názoru, zákonodárce při tvorbě ustanovení § 141 trestního zákoníku ztatelně inspiroval (srov. ustanovení § 284 osnovy o trestném činu zabití, jímž se podle prvního odstavce proviní, „*kdo někoho usmrtí, jsa k tomu stržen omluvitelným prudkým vzrušením mysli*“) lze omluvitelným nazvat „*vzrušení mysli toliko tehdy, nelze-li podle obecných názorů vinníku zazlívati, že za okolností, za jakých ke vzrušení mysli došlo, nezachoval duševní rovnováhu.*“ Viz *Osnova zákona, kterým se vydává trestní zákon*. Praha: Státní tiskárna, 1937. s. 357.

4.3. Vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení⁹⁴

Jak jsem již uvedl v bodu 4. 1. 4. o subjektivní stránce, rozmysl a předchozí uvážení nejsou zvláštním druhem úmyslu, nýbrž okolnostmi charakterizujícími rozhodování pachatele, ve kterém má úmyslné zavinění svůj počátek. Vzhledem k tomu, že vraždě prosté, jak uvedeno výše, předchází rozumová úvaha pouze základního rázu, je zřejmé, že rozmysl a předchozí uvážení jsou charakteristikami vyjadřujícími vyšší kvalitu racionální úvahy pachatele.

Rozmysl i předchozí uvážení lze popsat jako myšlenkovou činnost, která předchází a podmiňuje rozhodnutí pachatele jiného usmrtit. Podstata této myšlenkové činnosti spočívá v hodnocení podstatných okolností a konkurujících si pohnutek (motivů). Pachatel jednající s rozmyslem nebo po předchozím uvážení má na rozdíl od pachatele, který jedná v afektu či náhlém hnutí myslí, nad svým jednáním vyšší míru racionální kontroly, a to i proto, že měl v rámci své myšlenkové činnosti možnost vypořádat se i s motivy od vraždy jej odrazujícími, přesto své rozhodnutí jiného usmrtit nezměnil.⁹⁵ Rozmysl a předchozí uvážení tedy představují určitý mentální proces, na jehož konci je rozhodnutí spáchat trestný čin. Na toto rozhodnutí pak navazuje samotné jednání spočívající v úmyslném usmrcení jiného. Pachatel se může rozhodnout tak, že svým jednáním chce jiného usmrtit, může se ovšem rozhodnout též tak, že smrt jiného nechce, povede ovšem proti němu takový útok, o kterém ví, že mu způsobit smrt může a pro případ, že k tomu dojde, je s tímto možným následkem srozuměn. To znamená, že z rozmyslu i předchozího uvážení může vzejít rozhodnutí, na jehož základě bude pachatel jednat v úmyslu přímém, ale též rozhodnutí, na které bude navazovat jednání v nepřímém úmyslu.

Z judikatury lze jako příklad vraždy spáchané po předchozím uvážení a v nepřímém úmyslu uvést případ žhářského útoku neonacistů na ubytovnu obývanou převážně Romy. Útočníci si po předchozí domluvě nejdříve vytypovali jako příhodný cíl svého útoku právě ubytovnu, ve které žili především Romové, a to z toho důvodu, že vůči romskému etniku chovali zášť. Před útokem samotným si pak svépomocí obstarali automobilový benzin, skleněné lahve a kusy hadru, ze kterých vyrobili zápalné lahve. Zbylý benzin, kterým

94 Vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení je naukou označována jako tzv. vražda premeditativní (ze spojení lat. předložky *prae* – před a substantiva *meditātiō, ōnis* – přemýšlení, rozjímání, uvažování), tedy vražda předem promyšlená či uvážená, z toho důvodu se také předchozí uvážení označuje jako premeditace v užším smyslu, kdežto rozmysl se označuje jako reflexe (též ve smyslu přemítání či uvažování, ovšem již bez zřetelného odstupu k přemítanému či uvažovanému, který je u premeditace v užším smyslu vyjádřen právě předložkou *prae*.)

95 HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. IN JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. s. 73.

nenaplnili lahve, rozlili útočníci před vchodové dveře ubytovny a zapálili je, aby obyvatelům ubytovny ztížili případný únik z budovy. Následně vhodili jednu zapálenou a jednu nezapálenou lahev oknem do přízemní bytové jednotky, ač věděli a byli srozuměni s tím, že tímto jednáním může dojít ke smrti osob dlících v této bytové jednotce, resp. v ubytovně. Vzhledem k pohotovosti napadených osob a jejich včasnému uhašení ohně, vyvázli ubytovaní bez újmy, protože byli pachatelé odsouzeni toliko za pokus vraždy spáchané po předchozím uvážení v nepřímém úmyslu.⁹⁶

Naopak přímý úmysl byl shledán u pachatele, který s rozmyslem poté, co nejprve neoprávněně vnikl do rodinného domu obývaného jeho tetou a strýcem a vyzbrojil se v tomto domě uschovaným samopalem, několikrát vystřelil nejdříve na tetu ležící na pohovce a následně i na strýce, který pachatelově tetě přispěchal na pomoc. Pachatel se předtím, než vešel do pokoje tety, nacházel na schodech vedoucích na půdu, pod kterými byl uschovaný samopal. Pachatel zbraň nabil, nadto si k sobě vzal další dva plné zásobníky a vydal se do tetina pokoje nacházejícího se v patře. Nejvyšší soud zasazuje rozmysl pachatele do časového úseku vymezeného několika vteřinami mezi odchodem pachatele ze schodiště na půdu směrem do patra, kde se nacházel pokoj poškozené a samotné rozhodnutí usmrtit poškozenou situuje až do okamžiku, kdy pachatel do tetina pokoje vešel.⁹⁷ Dle mého názoru však došlo k úvaze pachatele mající charakter rozmyslu již dříve a k rozhodnutí usmrtit poškozenou pachatel dospěl nejpozději při nabíjení samopalu, resp. při braní si dalších dvou plných zásobníků, neboť těmito zásobníky se pachatel vybavil právě proto, že již byl rozhodnut zabít, a dostatkem nábojů si chtěl naplnění svého rozhodnutí tzv. pojistit. Z této skutečnosti, tedy obstarání si většího počtu nábojů, jednoznačně plyne též závěr o tom, že pachatel chtěl svým jednáním tetu usmrtit, tedy jednal v přímém úmyslu, navíc, po zamíření na poškozenou a prvním výstřelu, kterým ovšem tělo tety minul, vystřelil proti ní znovu. Pokud pachatel dále pětkrát ze samopalu vystřelil na strýce, nelze mít ani zde pochybnost o tom, že tímto jednáním poškozeného usmrtit chtěl.

Rozmysl a předchozí uvážení jsou dva odlišné pojmy, které nelze zaměňovat. Předně se od sebe liší svou kvalitou, tedy tím, do jaké míry či do jak velkých podrobností pachatel promyslí jednání, které se po proběhnutí myšlenkové aktivity rozhodne vykonat. Rozmysl a předchozí uvážení se navzájem liší též svým temporálním vymezením, tj. tím, jak dlouhý časový úsek dělí myšlenkovou činnost pachatele od samotného vražedného jednání. Co do

96 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1630/2016.

97 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2016, sp. zn. 4 Tdo 547/2016.

míry promyšlenosti méně kvalitní rozmysl pachatele je spáchání činu blíže než předchozí uvážení, které vražednému útoku předchází s jistým odstupem.⁹⁸

Jak již bylo uvedeno výše, k naplnění znaku rozmyslu postačí, aby pachatel zhodnotil zásadní okolnosti svědčící ve prospěch i neprospěch úmyslného usmrcení jiného, zvolil vhodné prostředky k provedení činu a zvážil jeho rozhodné důsledky. Zároveň není nutné, aby pachatel rozvažoval nad dalšími podstatnými okolnostmi provedení činu, například vybíral místo a dobu spáchání či zbraň takové efektivity, která vyloučí úspěšnou obranu oběti.⁹⁹ U rozmyslu na rozdíl od předchozího uvážení však chybí fáze plánování, tedy „*vytváření vlastní představy o budoucím útoku na základě hodnocení různých možných variant a následná volba jedné z nich.*“¹⁰⁰ Pachatel jednající s rozmyslem ovšem *tempore criminis* vnímá svůj vražedný útok jako účelné řešení.¹⁰¹

Jednání s rozmyslem je dobře patrné na příkladu pachatele, který osmkrát bodl loveckým nožem svou bývalou družku do horní části těla.¹⁰² Bývalá družka se dostavila před dům pachatele za účelem převzetí jejich společných dětí, přičemž pachatel se na její příjezd přichystal tak, že si do kapsy vložil zavřený vystřelovací nůž a vyšel před dům, kde poškozená čekala na děti, které jí měl pachatel předat. Po krátké rozpravě mezi ním a bývalou družkou vytáhl pachatel vystřelovací nůž z kapsy a jal se jím gestikulovat směrem k poškozené, načež se tato rozeběhla zpět k vozidlu, kterým pro děti přijela. Pachatel mezitím vběhl zpět do domu, odložil vystřelovací nůž, vybavil se podstatně větším loveckým nožem, poškozenou doběhl a zasadil jí zmíněných osm ran, v jejichž důsledku došlo ke smrti poškozené.

Předně je třeba vyloučit jednání v náhlém hnutí mysli či afektu a posouzení pachatelova jednání jako vraždy prosté. Pokud by u pachatele došlo v důsledku krátké rozpravy s bývalou partnerkou k rozvinutí afektu, je zřejmé, že by bez rozmýšlení začal poškozenou spontánně bodat vystřelovacím nožem, jenž držel v ruce, a kterým dle mého názoru chtěl bývalou partnerku původně především postrašit. Vyloučit je taktéž nutné i tu možnost, že pachatel jednal po předchozím uvážení. Pokud by pachatel usmrcení poškozené plánoval a vytvářel si v mysli hodnocením různých možných variant spáchání včetně použitelných zbraní určitou představu toho, jak čin provede, zvolil by zbraň vyšší efektivity,

98 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1467 – 1468.

99 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013 (uveřejněné pod č. 49/2013 Sb. rozh. tr.)

100 HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. IN JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. s. 75.

101 Tamtéž.

102 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 860/2014.

kteřou by poškozenu usmrtil snadněji, to znamená, že by před dům vyšel již se zmíněným loveckým nožem namísto nože vystřelovacího. Navíc, jak patřno ze soudního rozhodnutí, nesvědčí o plánovitosti činu a podrobnější rozvaze a tudíž předchozím uvážení ani další okolnosti spáchání vraždy – pachatel zjevně nevybíral čas ani místo spáchání, když poškozenu zavraždil v dopoledních hodinách všedního dne a navíc v obci, vzhledem k čemuž existovala vysoká pravděpodobnost, že budou jeho vražednému činu účastni svědci, což se následně potvrdilo, neboť pachateli bylo znemožněno zasadit poškozenu další rány nožem právě zásahem svědků, kteří se na místo činu seběhli.

Ještě během zmíněné krátké rozpravy mezi pachatelem a jeho bývalou partnerkou mu tato naznačila, že by mohly být jejich děti „odebrány“ orgánem sociálně-právní ochrany dětí, což ovšem, jak naznačeno, nevedlo ke vzplanutí afektu na straně pachatele (jinak by začal spontánně reagovat, tj. útočit nožem, který měl při sobě), nicméně se mu v této souvislosti mohlo usmrcení poškozenu jevit účelným, již proto, aby jeho neochotu předat jí děti, tomuto orgánu neoznamovala. Pachatel ve svém dovolání sám uvedl, že měl z odebrání dětí strach. Zmínka poškozenu o orgánu sociálně-právní ochrany dětí tak, dle mého úsudku, tzv. nastartovala myšlenkovou činnost pachatele, kterému se vyjevilo usmrcení bývalé družky jako účelné. V rámci této krátké úvahy mající charakter rozmyslu si zároveň uvědomil, že vystřelovací nůž by k usmrcení poškozenu nemusel být dostačující, z toho důvodu zaběhl rychle zpět do domu, vystřelovací nůž odložil a ozbrojil se nožem větším, loveckým, tedy zvolil vhodný prostředek k usmrcení poškozenu. Ze skutečnosti, že zvolil právě větší lovecký nůž a vystřelovací nůž jako nadále nepotřebný ponechal v domě, lze též usuzovat na to, že již nechtěl poškozenu pouze strašit jako v případě gestikulace s menším nožem, nýbrž že již byl rozhodnut a chtěl poškozenu útokem loveckým nožem zavraždit, což vzápětí doběhnutím k vozidlu a ušetřením osmi ran horní části těla poškozenu zrealizoval. Navíc je zřejmé, pokud pachatel méně účinný vystřelovací nůž jako zbytný nechal v domě, že při svém počínání přemýšlel, lze tedy důvodně předpokládat, že též, než se rozeběhl ukončit život své bývalé partnerky, zvážil alespoň nejzásadnější klady a zápory zamýšleného jednání. Konečně, již při výběru loveckého nože jako prostředku, kterým se chystal svou bývalou družku usmrtit, si musel uvědomovat, že možným a pravděpodobným důsledkem jeho počínání bude smrt druhé osoby.

Pachatel, který jiného usmrtí po předchozím uvážení, své zamýšlené jednání zváží podrobněji než pachatel, který jedná s rozmyslem, vedle zhodnocení pozitiv a negativ a rozhodných důsledků svého chystaného činu zváží i rozhodující okolnosti provedení činu, jakými jsou například čas a místo provedení či použití vhodné zbraně, a to za účelem zvýšení

pravděpodobnosti úspěšnosti jím zamýšleného útoku a tak i snížení úspěšnosti případné obrany poškozeného.¹⁰³ Též pachatel jednající s rozmyslem musí určitým způsobem zvážit, jak, případně čím, své zamýšlené jednání provede, tuto mentální aktivitu ovšem nevyvíjí s předstihem před činem samotným, nýbrž bezprostředně před jeho spácháním či dokonce ještě během tohoto páčání, tedy tzv. za pochodu.¹⁰⁴ Pachatel, který poté, co mu poškozený začal vyčítat jeho chyby, opustil chatku, kde s poškozeným popíjel a vydal se hledat nástroj, kterým by mohl poškozeného umlčet, byv srozuměn s tím, že toto „umlčení“ může poškozenému způsobit smrt. Pachatel po krátkém hledání vybral nástroj, o kterém usoudil, že bude k „umlčení“ poškozeného dostatečně efektivní, tj. kladívko o váze necelého půl kilogramu, kterému se ovšem po několika úderech, které jím pachatel zasadil do hlavy poškozeného, zlomilo topůrko a kovová část spadla za nábytek v chatce.¹⁰⁵ Pokud by pachatel jednal po předchozím uvážení a svůj útok předem naplánoval, lze důvodně předpokládat, že by se vhodným nástrojem nejen vybavil předem, ale též že by jistě vybral takový nástroj, jehož použití by zvyšovalo pravděpodobnost úspěchu usmrcení poškozeného, tj. takový, který by se po několika úderech nerozpadl (na místě činu se takové účinnější zbraně dle zjištění soudu nacházely). Naproti tomu pachatel jednající s rozmyslem a nikoliv po předchozím uvážení neplánuje předem provedení útoku, nehodnotí různé možné varianty spáchání a následně jednu z nich volí, proto v okamžiku, kdy spatří první nástroj, který shledá k naplnění účelu jeho jednání dostačujícím, se tímto nástrojem vyzbrojí a přistupuje k útoku samotnému. Pro pořádek dodávám, že v případě, kdy by po poškozeným vyřčených výtkách neodešel pachatel z chatky, nýbrž by reagoval okamžitým útokem proti poškozenému, např. škrcením holýma rukama či úderem předmětem nacházejícím se v jeho bezprostředním dosahu, bylo by namísto posoudit jeho jednání podle ustanovení § 140 odst. 1.

Vyšší kvalita předchozího uvážení tedy spočívá, jak již výše uvedeno, především v té skutečnosti, že pachatel si své zamýšlené jednání předem naplánuje, tj. vytvoří si ve své mysli určitou představu toho, jak bude čin probíhat. Vytvoření plánu, představy útoku v mysli pachatele si vyžaduje investici většího kvanta času oproti časově méně náročnému zohlednění zásadních kladů a záporů zamýšleného vražedného útoku, zhodnocení jeho rozhodných důsledků a výběru vhodné zbraně, tedy okolností naplňujících v souhrnu definici rozmyslu. Další faktor odůvodňující delší časovou prodlevu mezi předchozím uvážením a samotným

103 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1468.

104 HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. IN JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. s. 75.

105 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1431/2015.

vražedným útokem spočívá v tom, že pachatel vraždící po předchozím uvážení si v mysli vytvoří představu určité situace, jež má vyústit v útok, kterým chce jiného usmrtit, případně útok, o kterém je srozuměn, že jinému může smrt přivodit, přičemž pachatel zpravidla musí určitý čas pasivně vyčkávat, než se začne objektivní realita přibližovat jím vytvořené představě, případně musí aktivně věnovat určité penzum času tomu, aby představovanou situaci vytvořil, tedy přizpůsobil okolnosti vnějšího světa své představě.

Tak například pachatel „*přišel do předmětného domu s plánem zde usmrtit poškozenou ... doneseným loveckým nožem..., a proto na schodišti domu vyčkával..., až poškozená vyjde z bytu a poté, co tak učinila, k ní ... přiskočil, chytil ji za vlasy a se záměrem poškozenou usmrtit tuto opakovaně a silou velké intenzity nejméně pětkrát bodl doneseným nožem do oblasti krku, hrudníku a břicha.*“¹⁰⁶ V jiném případě pachatel „*nejprve s cílem opatřit si jakýkoli nůž opustil prostor diskotéky, sháněl nůž v několika restauracích..., nakonec vzal nůž s čepelí dlouhou 14 cm ve vlastní domácnosti..., s tímto nožem se vrátil na diskotéku „Sahara“ a na pánských toaletách setrval, až tam bude sám s M. V. (poškozeným), který tam přišel vykonávat malou potřebu, potom s cílem usmrtit poškozeného V. mu zasadil přineseným nožem do různých částí těla celkem devět ran.*“¹⁰⁷ A konečně ztotožnění reality s jeho představou, plánem očekával i pachatel, který „*za domem na chodníku čekal na příchod poškozené M. V. (shoda iniciál), neboť věděl kdy a kudy z místa svého bydliště chodí do školy, tuto pod smyšlenou záminkou vylákal na nedalekou travnatou mýtinu..., kde ji... napadl v úmyslu ji usmrtit tím způsobem, že ji oběma rukama uchopil na krku, začal ji rdousit..., posléze když se poškozená snažila zvednout ze země a odstrkávala jej od sebe, ji bodl kuchyňským nožem... do krku a do zad.*“¹⁰⁸

Z výše uvedených popisů vražd spáchaných po předchozím uvážení je patrné, že pachatelé se na své jednání připravovali, vytvářeli si tedy do jisté míry podmínky pro spáchání vraždy ve smyslu ustanovení § 20 trestního zákoníku. Lze tedy jedině souhlasit s tím, že v případech vražd spáchaných po předchozím uvážení bude zpravidla rozeznatelné stádium přípravy.¹⁰⁹

Na místě je ovšem otázka, jak naložit s pachatelem, resp. jak kvalifikovat jeho jednání, pokud by, stejně jako ve výše zmíněném příkladě, vyzbrojen nožem vyčkával na schodišti domu na vyjití poškozené z jejího bytu, k vražednému útoku samotnému by se ovšem

106 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 12. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1573/2014.

107 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1158/2014.

108 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1051/2012.

109 HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10. s. 56. Srov. též SAMAŠ, Ondrej, Harald STIFFEL a Pavol TOMAN. *Trestný zákon. Stručný komentár*. Iura Edition, 2006. s. 304 – 305.

neodhodlal, tedy např. po půl hodině čekání na poškozenou by z domu odešel (ve výše uvedeném příkladě vyčkával pachatel necelou hodinu před jejím bytem, než tato byt opustila a pachatel ji usmrtil). Jednání pachatele spočívající ve vyzbrojení se nožem, přemístění se na místo chystaného činu a vyčkávání zde v úkrytu na poškozenou lze jistě považovat za přípravu ve smyslu ustanovení § 20 trestního zákoníku. Pokud by ovšem pachatel neučinil další krok k naplnění vytčeného záměru usmrtit poškozenou, tedy nepřiskočil k poškozené a nenapřáhl se k prvnímu úderu nožem, tj. jeho jednání by nedospělo ani do stádia neukončeného pokusu,¹¹⁰ bylo by velmi problematické dokázat, že byl skutečně rozhodnut poškozenou usmrtit a popsané přípravné jednání směřovalo jednoznačně k dokonání trestného činu vraždy.

Nastíněná situace může probíhat i jinak. Pachatel vyčkávající s nožem na schodišti si nevyšimne poškozené, která vyšla z bytu a ta jej pro jeho nepozornost spatřila dříve, než on spatřil ji. Jak patrně ze soudního rozhodnutí, vztah pachatele s poškozenou byl problematický a konfliktní, o čemž svědčí usnesení okresního soudu, kterým bylo pachateli uloženo opustit společný byt a zdržet se kontaktu s poškozenou (manželkou pachatele). Pokud by teoreticky poškozená, která patří pachatele na schodišti, na tohoto začala křičet a zahrnula jej výčitkami, není vyloučené, že by u pachatele došlo ke vzniku afektu, popadl by nůž, který si přinesl a poškozenou tímto nožem usmrtil. Není ovšem rovněž vyloučené, že by pachatel, podobně jako v předchozím odstavci, po určité době marného čekání, své rozhodnutí usmrtit poškozenou přehodnotil a odešel, avšak zároveň není vyloučena ani ta možnost, že by poškozenou, pokud by situace probíhala tak, jak ji naplánoval, tedy že přiskočí k poškozené nezpozorován a usmrtí ji, takto opravdu usmrtil. V případě, kdy není možné bezpečně prokázat, že byl pachatel *definitivně* rozhodnut svou manželku (poškozenou) usmrtit, je na místě v souladu se zásadou *in dubio pro reo* pachatele uznat vinným toliko trestným činem vraždy podle ustanovení § 140 odst. 1.¹¹¹ Lze si totiž představit i to, že pachatel se na místo vyzbrojen nožem dostavil proto, aby poškozenou postrašil (např. v pomstě za to, že „kvůli ní“ musel opustit společný byt), nikoliv tedy proto, aby ji usmrtil. Poškozená ovšem na jeho snahu ji vylekat reaguje opět křikem a výčitkami, v pachateli vzplane afekt a v tomto stavu ji usmrtí. Opět je na místě kvalifikovat jeho jednání podle ustanovení § 140 odst. 1. Z uvedeného je rovněž patrné, že dokazování přípravy trestného činu vraždy podle ustanovení § 20 a ustanovení § 140 odst. 4 trestního zákoníku může být, pokud pachatel nezachytí svou

110 K tomu srov. HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10. s. 57.

111 Srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1469.

myšlenkovou činnost v podobě plánu usmrcení jiného na fyzickém nosiči informací (např. papíru), velmi složitým až nemožným.

Od nastíněných případů je ovšem třeba odlišit takový průběh činu, kdy pachatel, dle svého předem vytvořeného plánu, k poškozené opravdu přiskočí a zasadí jí již první ránu nožem, souhrnem okolností (jeho zhrzenost, případně i opilost, křik a výčitky manželky, které prvním úderem způsobil toliko povrchové zranění) se u něj rozvine afekt a v tomto stavu vražedný útok dokončí. Na rozdíl od výše zmíněných příkladů je zde jasně dána příčinná souvislost mezi pachatelovým naplánovaným jednáním a smrtí poškozené, přičemž afekt vzniklý až v průběhu samotného vražedného jednání není s to tuto kauzalitu přerušit.¹¹²

Právě uvedené o konkurenci premeditace v užším smyslu a afektu lze aplikovat též na konkurenci rozmyslu a afektu u téhož pachatele, přičemž posouzení činu jako vraždy podle ustanovení § 140 odst. 2 není vyloučeno ani v případě, kdy úvodní část vražedného útoku je spáchána v afektu, který je až později vystřídán rozmyslem.¹¹³

4.4. Vražda spáchaná za některé ze zvlášť přitěžujících okolností

Vraždu prostou i vraždu premeditativní je možné navíc spáchat za některé z deseti zvlášť přitěžujících okolností vyjmenovaných ve třetím odstavci ustanovení § 140. Dle ustanovení § 17 trestního zákoníku je k posouzení trestného činu vraždy podle ustanovení § 140 odst. 3 třeba, aby se k zvlášť přitěžující okolnosti vztahovalo pachatelovo zavinění alespoň ve formě nedbalosti. Z povahy některých těchto okolností ovšem vyplývá, že i k nim bude vyžadováno zavinění ve formě úmyslu. Ustanovení § 140 odst. 3 se uplatní, pokud pachatel spáchá vraždu:

a) na dvou nebo více osobách

Pro posouzení vraždy jako spáchané na dvou nebo více osobách je třeba, aby pachatel více než jednu osobu usmrtil jedním skutkem, kterým je při splnění podmínek ustanovení § 116 třeba rozumět i pokračování v trestném činu. Vražda na více osobách je spáchána jedním skutkem např. tehdy, když pachatel vystaví svou spící manželku a dceru tím, že jim k tělu přiloží elektrický vodivý prostředek zapojený do elektrické sítě, účinkům elektrického proudu, v důsledku čehož dojde ke smrti obou poškozených.¹¹⁴ Jedním skutkem je vražda

112 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1468. Srov. též HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10. s. 58.

113 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015 (uveřejněné pod č. 10/2016 Sb. rozh. tr.)

114 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1593/2016.

podle ustanovení § 140 odst. 3, písm. a) spáchána i tehdy, pokud mezi usmrcením první oběti (resp. prvních tří obětí) a usmrcením oběti druhé uběhne několik hodin.¹¹⁵

V případě, že pachatel zavraždí více osob, ovšem nikoliv jedním skutkem (a to ani ve smyslu pokračování v trestném činu) je na místě posoudit skutek, jehož podstatou je usmrcení druhé a případně dalších osob, jako trestný čin vraždy spáchaný opětovně a tudíž aplikovat ustanovení § 140 odst. 3, písm. h).

b) na těhotné ženě

Gravidita ženy se počíná uhnížděním oplodněného vajíčka a končí začátkem porodu, resp. začátkem jeho druhé fáze, jak blíže osvětleno výše, kdy dochází z pohledu trestního práva k transformaci plodu na samostatného jedince. Z toho důvodu nemůže být vražda těhotné ženy posuzována jako vražda spáchaná na dvou osobách, což ostatně potvrzuje též judikatura.¹¹⁶

Domnívám se, že dokazování pachatelova zavinění k této zvlášť přitěžující okolnosti, byť může být přítomno i jen ve formě nevědomé nedbalosti, může být problematičtější než dokazování zavinění k jiným okolnostem, které vyjmenovává třetí odstavce ustanovení § 140. Pakliže pachatel svou oběť neznal a zároveň na ní nebyly patrné známky těhotenství, ať už z důvodu teprve raného stádia těhotenství či například morbidní obezity, a pachatel tudíž neměl a ani mít nemohl o graviditě poškozené jakoukoliv povědomost, není možné jeho vražedné jednání posoudit též podle třetího odstavce ustanovení § 140.

c) na dítěti mladším patnácti let

Dítětem mladším patnácti let je dítě do dne, který předchází dni jeho patnáctých narozenin.¹¹⁷ Obdobně jako u zvlášť přitěžující okolnosti uvedené v předchozím písmenu může i zde, byť pravděpodobně méně často, činit potíže dokázání pachatelova zavinění k této okolnosti, zejména v případě, kdy nebude pachatel poškozeného znát a tento se bude jevit vizuálně starší oproti svému biologickému věku. Závěru o neexistenci zavinění pachatele k této zvlášť přitěžující okolnosti musí však předcházet pečlivé zkoumání toho, zda pachatel vzhledem k okolnostem a svým poměrům znalost o skutečném věku poškozeného opravdu neměl a ani mít nemohl.

d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci

115 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2018, sp. zn. 8 Tdo 1181/2017. Pachatel poté, co usmrtil první tři poškozené, musel několik hodin vyčkávat na příchod posledního poškozeného ze školy.

116 Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 5 To 81/2005 (uveřejněný pod č. 43/2006 Sb. rozh. tr.)

117 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1470.

Trestní zákoník uvádí v ustanovení § 127 poměrně široký taxativní výčet úředních osob. Vedle soudce, státního zástupce, člena zákonodárského sboru či člena vlády jsou dle tohoto ustanovení úředními osobami též úředník orgánu veřejné moci, příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru, strážník obecní policie a další vyjmenované osoby, a to za předpokladu, že plní úkoly státu nebo společnosti a používají při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů, tedy, že používají zákonem svěřené právní prostředky, tj. pravomoc, k výkonu státní, resp. veřejné moci. Veřejnou mocí je pak třeba rozumět takovou moc, „*kteřá autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo, nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí od vůle subjektu.*“¹¹⁸

Zavraždění úřední osoby pro výkon její pravomoci znamená, že pachatel úřední osobu usmrtí právě z toho důvodu, že vykonává či vykonala svoji pravomoc, ať už je nebo byla tato pravomoc namířena proti pachateli samému či nikoliv. Tak může například pachatel zavraždit exekutora, který mu na základě exekučního příkazu zabavil majetek, ale též strážníka obecní policie právě vypisujícího pokutu pachatelově manželce. Pakliže pachatel zavraždí úřední osobu pro výkon její pravomoci, nutně tak činí v úmyslu přímém, neboť chce, aby úřední osoba tohoto výkonu zanechala, případně se chce této osobě za výkon pravomoci (zabavení majetku, udělení pokuty) pomstít, k samotnému smrtelnému následku ovšem může být dán i jen eventuální úmysl pachatele.¹¹⁹ Pokud naopak pachatel usmrtí úřední osobu při výkonu její pravomoci, jedná bez této pohnutky, byť se domnívám, že znaky „při výkonu“ a „pro výkon“ budou většinou naplněny současně.

e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti

Trestní zákoník na rozdíl od úřední osoby svědka, znalce ani tlumočnicka či jejich povinnosti nikterak nedefinuje, a je proto třeba vycházet z obecného významu těchto pojmů, resp. procesních předpisů, které postavení těchto osob a jejich povinnosti vymezují. Judikatura potvrzuje, že svědkem dle ustanovení § 140 odst. 3, písm. e) se rozumí svědek v materiálním smyslu, tj. ten, kdo vnímal skutečnosti, které mohou sloužit jako podklad pro vydání rozhodnutí v každém typu řízení, jež se vede před orgány veřejné moci. Svědkem ve smyslu písmene e) je tedy třeba rozumět nejen tu osobu, která již požívá formálního postavení svědka, ale též toho, kdo svými smysly vnímal skutečnosti důležité pro řízení, dosud ovšem

118 Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1993, sp. zn. II. ÚS 75/93 (uveřejněné pod č. 3/1994 Sb. nálezů a usnesení ÚS.)

119 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1471.

nebyl příslušným orgánem předvolán.¹²⁰ Povinností svědka je především vypovídat,¹²¹ aniž by ovšem bylo zapotřebí, aby vypovídal v řízení, v němž je pachatel v postavení účastníka či strany řízení.

Znalec i tlumočník jsou osoby, které z určitého důvodu vystupují v řízení, nesledují v něm ovšem svůj zájem, rozhodnutí orgánu veřejné moci se tedy nedotýká jejich postavení, ani jim není tímto rozhodnutím přiznáváno právo či ukládána povinnost. Vzhledem k tomu, že trestní zákoník blíže neurčuje znalce ani tlumočníky, kterým je ochrana prostřednictvím písmene e) poskytována, je třeba za znalce nebo tlumočníka ve smyslu tohoto ustanovení považovat, obdobně jako v případě výše zmíněného svědka, znalce či tlumočníka vystupujícího v libovolném řízení vedeném orgánem veřejné moci. Smyslem činnosti znalce a tedy i jeho povinností v řízení je poskytnout orgánu, který jej ustanovil či přibral, odborné znalosti, jimiž tento orgán nedisponuje.¹²² Povinností příbraného či ustanoveného tlumočníka je zprostředkovat plnohodnotnou komunikaci mezi subjekty řízení.¹²³

I k této zvlášť přitěžující okolnosti je třeba pachatelova zavinění ve formě přímého úmyslu, neboť pachatel svůj útok, jímž chce poškozeného zavraždit, případně útok, o kterém ví, že může smrt poškozeného způsobit a pro ten případ je s tím srozuměn, vede proti svědku, znalci či tlumočnickovi právě v souvislosti s výkonem jeho povinností, tj. proto, aby mu zamezil tuto povinnost vykonat, případně jej za již vykonanou povinnost potrestal.

f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona

Zdravotnickým pracovníkem je fyzická osoba, která vykonává zdravotnické povolání lékaře, zubního lékaře či farmaceuta, případně fyzická osoba vykonávající jiné zdravotnické povolání, jímž je například povolání všeobecné zdravotní sestry, dětské sestry či porodní asistentky nebo zdravotnického záchranáře. S účinností od 1. 9. 2017 je tímto zdravotnickým povoláním též povolání terapeuta a specialisty tradiční čínské medicíny.¹²⁴ Jinou osobou

120 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2012, sp. zn. 8 Tdo 789/2012 (uveřejněné pod č. 28/2013 Sb. rozh. tr.) a též stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 303/2001 (uveřejněné pod č. 15/2002 Sb. rozh. tr.)

121 Srov. zejména ustanovení § 97 trestního řádu, ustanovení § 126 občanského soudního řádu či ustanovení § 55 správního řádu.

122 Srov. zejména ustanovení § 105 trestního řádu, ustanovení § 127 občanského soudního řádu či ustanovení § 56 správního řádu.

123 K tomu srov. zejména ustanovení § 28 trestního řádu, ustanovení § 18 občanského soudního řádu či ustanovení § 16 správního řádu.

124 Srov. zejména ustanovení § 2, písm. b) zákona č. 95/2004 Sb., zákon o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu povolání lékařů a farmaceutů a ustanovení § 2, písm. b) zákona č. 96/2004 Sb., zákon o

plníci svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku je např. voják vykonávající záchranné práce při pohromách či jiných závažných situacích ohrožujících životy, zdraví či majetkové hodnoty,¹²⁵ případně příslušník hasičského záchranného sboru provádějící požární zásah či záchranné práce.¹²⁶ K uznání pachatele vinným trestným činem vraždy též podle písmene f) je třeba, aby tímto ustanovením chráněnou osobu usmrtil v okamžiku, kdy tato osoba vykonává činnost směřující k záchraně života či ochraně zdraví nebo majetku.

Dle komentáře je třeba, aby pachatelovo zavinění k této zvlášť přitěžující okolnosti nabývalo podoby alespoň nepřímého úmyslu, tj. vyžaduje se pachatelova znalost skutkových okolností, ze kterých se vyvozuje, že se jedná o osobu vykonávající svou povinnost směřující k záchraně života či ochraně zdraví nebo majetku, a že k jejímu zavraždění přistoupil při výkonu této povinnosti.¹²⁷ Dovolují si s tímto vymezením do jisté míry polemizovat. Představme si pachatele, žárlivého manžela, který se vrací domů z práce. Před panelovým domem, v němž žije se svou manželkou, spatří vozidlo zdravotnické záchranné služby. Po vstupu do bytu si všimá své na pohovce ležící manželky a nad ní se sklánějícího muže, který ženě sahá na hrudník. Při pohledu na popsanou situaci se v žárlivém manželovi domnívajícím se, že přistihl svou manželku při nevěře, rozvine afekt, popadne nůž a muže bodne. Pachatel, který takto jedná, neví, že muž sklánějící se nad jeho ženou je lékař vykonávající na pachatelově manželce srdeční masáž, ačkoliv to z přítomnosti vozu zdravotnické záchranné služby před domem, z pohledu na uniformu lékaře a chroptící bezvládnou manželku vědět měl a mohl. Je však třeba zdůraznit, že dle ustanovení § 17, písm. b) trestního zákoníku samozřejmě k odpovědnosti za vraždu spáchanou za zvlášť přitěžující okolnosti postačuje i nevědomá nedbalost pachatele k této okolnosti. Je vysoce pravděpodobné, že pachatel ve většině případů bude přinejmenším srozuměn s tím, že útočí proti životu osoby, která vykonává svou povinnost spočívající v činnosti směřující k záchraně či ochraně života, zdraví nebo majetkových hodnot, na druhou stranu se domnívám, že nelze a priori vyloučit též tu možnost, že pachatel tuto znalost mít nebude, byť ji s ohledem na okolnosti případu a své osobní poměry jistě mít měl a mohl.

nelékařských zdravotnických povoláních.

125 Srov. zejména ustanovení § 3 a § 13 zákona č. 219/1999 Sb., zákon o ozbrojených silách ČR.

126 Srov. zejména ustanovení § 4 zákona č. 320/2015 Sb., o záchranném hasičském sboru a ustanovení § 65 a § 70 zákona č. 133/1985 Sb., zákon o požární ochraně.

127 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1474.

g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání

Toto ustanovení navazuje na princip rovnosti všech lidí zakotvený v článku 1 Listiny základních práv a svobod a obecný zákaz diskriminace zakotvený předně v článku 3 Listiny, ale též v mezinárodních dokumentech, jimiž je Česká republika vázána.¹²⁸ Pakliže pachatel vede útok proti životu jiného z důvodu jeho skutečné či domnělé rasy, příslušnosti k etnické skupině či jiné charakteristice, útočí tak i proti zmíněným principům a je proto na místě jej potrestat přísněji než pachatele, který jiného zavraždí bez takové pohnutky.

Zákon nepodmiňuje kvalifikaci vraždy i dle písmene g) odlišností mezi pachatelem a poškozeným ve smyslu zde vyjmenovaných znaků, proto není vyloučeno, aby například vražda příslušníka určité rasy příslušníkem rasy téže byla posouzena jako spáchaná z této diskriminační pohnutky, pokud bude pachateli taková pohnutka prokázána. K aplikaci písmene g) třetího odstavce je třeba, aby pachatel vedl proti poškozenému vražedný útok právě proto, že je poškozený, ať už skutečně či jen v domnění pachatele, příslušníkem určité rasy, etnické skupiny apod. Pakliže tedy pachatel jedná s touto nenávistnou pohnutkou, je zřejmé, že směrem k zvlášť přitěžující okolnosti uvedené pod písmenem g) jedná vždy v přímém úmyslu.

h) opětovně

Trestný čin vraždy je spáchán opětovně za předpokladu, že jeho pachatel se již dříve jiným skutkem vraždy dopustil. Přitom není podstatné, zda byl pachatel za dřívější vraždu odsouzen či potrestán, případně ani to, zda se na pachatele ve smyslu ustanovení § 106 trestního zákoníku hledí, jako by nebyl odsouzen. Posouzení vraždy podle písmene h) nebrání ani skutečnost, že dřívější trestný čin vraždy nedospěl k dokonání a zůstal tak jen ve fázi pokusu či přípravy.¹²⁹

i) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem

O vraždu spáchanou zvlášť surovým způsobem se jedná v případě, kdy míra surovosti vražedného jednání výrazně přesahuje obvyklou míru surovosti nutně se vyskytující u každé vraždy. Vražedný útok provedený zvlášť surovým způsobem vykazuje extrémně vysokou míru brutality, podstatně se vymykající běžnému rámci většiny vražd. Na zvlášť surový

128 Srov. zejména článek 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.) a článek 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.)

129 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2011, sp. zn. 6 Tdo 84/2011 (uveřejněné pod č. 58/2011 Sb. rozh. tr.)

způsob provedeního smrtícího jednání lze pak usuzovat především z vnějšího dopadu takového jednání na poškozeného.¹³⁰ Vystavení poškozeného, resp. jeho tělesné schránky zvlášť surovému vražednému útoku, povede zpravidla k devastaci, zpusťování těla poškozeného.¹³¹

Pachatel vraždící jiného zvlášť surovým způsobem se též zpravidla neomezuje pouze na jeden vražedný mechanismus, případně nástroj. V jednom z případů kvalifikovaných soudy podle ustanovení § 140 odst. 3, písm. i) například pachatel poškozenou nejprve několik minut značnou intenzitou oběma rukama rdousil, načež poté, co upadla do bezvědomí, ji razantně bodl kuchyňským nožem do krku a následně jí zasadil ještě několik dalších ran do oblasti hrudníku.¹³² V jiném případě pachatel nejprve zasadil poškozenému hliníkovou tyčí osm na kost pronikajících ran do temene a týlu hlavy, posléze jej bodl kuchyňským nožem dvakrát do horní části zad, šestkrát do spodní části zad a nakonec mu zasadil osm bodných ran do hrudníku a oblasti břicha.¹³³ Pachatel další zvlášť surovým způsobem spáchané vraždy způsobil poškozené úderý pěstí nebo kopy zejména do obličeje mimo jiné zlomeniny mandibuly a pravé orbity, nadto jí kuchyňským nožem zasadil pětadvacet řezných a bodnořezných ran do hrudníku, krku, obličeje i končetin.¹³⁴

Znak zvlášť surového způsobu spáchaní se tedy vztahuje k jednání pachatele, které charakterizuje jako extrémně brutální, často natolik, že se brutalita jednání projeví i v devastaci těla poškozeného. Naopak znak zvlášť trýznivého způsobu spáchaní se váže k subjektivnímu prožívání poškozeného, vůči němuž je vražedný útok namířen. Poškozený, jehož pachatel usmrtí zvlášť trýznivým způsobem, je smrtícím jednáním vystaven bolestem na hranici snesitelnosti, velmi citelně zasahujícím celou jeho osobnost, které vnímá jako neúměrně kruté. Rozhodnou je pro naplnění znaku zvlášť trýznivého způsobu spáchaní skutečnost, že poškozený velmi intenzivně vnímal a prožíval bolestivost utrpěných fyzických zranění a vypjatost situace blížící se smrti.¹³⁵

130 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014 (uverejňené pod č. 21/2015 Sb. rozh. tr.)

131 Tak bylo například u poškozeného, jehož pachatel usmrtil zvlášť surovým způsobem, shledáno „výrazně devastující poranění dutiny lební a v ní uloženého životně důležitého orgánu (mozku).“ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2016, sp. zn. 3 Tdo 253/2016. V jiném případě byla důsledkem brutálního vražedného útoku „devastace horní části těla poškozeného.“ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 970/2016. Konečně z „velice devastovaných těl poškozených“ dospěly soudy k závěru o nesmírné brutalitě vražedného jednání pachatele. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2017, sp. zn. 8 Tdo 412/2017.

132 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1004/2016.

133 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1098/2016.

134 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 8 Tdo 133/2017.

135 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014 (uverejňené pod č. 21/2015 Sb. rozh. tr.)

Komentář jako příklady zvláště trýznivého způsobu spáchání vraždy uvádí usmrcení vyhladověním či dehydratací, pomalé usmrcování rdoušením, přiškrcováním či topením ve vodě, případně řezání oběti břitvou do různých částí těla a její následné vykrvácení.¹³⁶ V judikatuře bylo za vraždu spáchanou zvláště trýznivým způsobem označeno jednání pachatelů, kteří jednaosmdesátiletou poškozenou ležící na břiše s obličejem zabořeným do polštáře, spoutali na ruku i na nohou, ovázali jí obličej pruhy látky a navíc ji přikryli peřinou a polštářem, přičemž poškozená zemřela až po několik desítek minut, nejdéle však dvě hodiny trvajícím dušením. Poškozená byla v popsané pasti vystavena dlouhotrvajícím fyzickým i psychickým útrapám, navíc mimořádně vystupňovaným, neboť nebyla s to se z takové pasti vymanit.¹³⁷ Jako zvláště trýznivým způsobem spáchanou označily soudy též vraždu, jejíž pachatel nejprve poškozenou minimálně pětkrát udeřil kovovou násadou do hlavy, načež ji škrtil telefonní šňůrou, jež se v průběhu škrcení několikrát přetrhla, a nakonec poškozené zastrčil do úst část noční košile a uškrtil ji pomocí prostěradla. Samotné škrcení trvalo přinejmenším deset minut, během kterých měla poškozená možnost se několikrát nadechnout, čímž se opakovaně oddalovalo její upadnutí do bezvědomí. Poškozená, dle zjištění soudu, pociťovala v průběhu vražedného útoku trýznivou úzkost, extrémní obavu o svůj život a vzhledem k neúčinnosti své obrany si byla též vědoma své bezmocnosti, vedle útrap fyzických byla tedy vystavena i velmi intenzivním, průběhem útoku vystupňovaným útrapám psychickým.¹³⁸

Znaky zvláště surového i zvláště trýznivého způsobu spáchání vraždy mohou být v jednotlivých případech naplněny současně, k použití ustanovení § 140 odst. 3, písm. i) ovšem postačí, pokud je dán alespoň jeden z nich. Pachatel navíc nemusí vědět, že takovým způsobem jedná, k dovození jeho odpovědnosti za tuto zvláště přitěžující okolnost stačí, že to vědět měl a mohl.

j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky

Poslední zvláště přitěžující okolnost upravená ustanovením § 140 odst. 3 spočívá v usmrcení jiného ze zavrženíhodné pohnutky, přičemž zákon dvě takové pohnutky demonstrativně uvádí. Pachatel, který jiného zavraždí ze zavrženíhodné pohnutky, tak činí z této pohnutky v přímém úmyslu, byť, jak již uvedeno výše, k fatálnímu následku samotnému postačí úmysl eventuální. Zavrženíhodnou pohnutku nelze směšovat s pohnutkou

136 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1477.

137 Srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 4. 1994, sp. zn. 7 To 59/94 (uveřejněný pod č. 42/1994 Sb. rozh. tr.)

138 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2013, sp. zn. 8 Tdo 537/2013.

zvláště zavrženíhodnou, která je dle ustanovení § 42 písm. b) trestního zákoníku obecně přitěžující okolností, resp. dle ustanovení § 54 odst. 3, písm. a) podmínkou uložení trestu odnětí svobody na doživotí a měla by dosahovat vyšší kvality než zavrženíhodná pohnutka bez přívlastku.

Pachatel jednající z první jmenované pohnutky vraždí jiného s vidinou určitého majetkového prospěchu, který chce získat pro sebe či pro jiného. Beneficientem prospěchu může být libovolná osoba, tedy jak například účastník na trestném činu vraždy, ten pak bude odpovědný za znak „pro sebe“, tak ale i osoba na vraždě se žádným způsobem nepodílející, případně ovšem odpovědná za trestný čin podílnictví či jiný delikt. Vzhledem k tomu, že zákon neuvádí minimální výši prospěchu, který pachatel či jiná osoba získal či zamýšlel získat, postačí k vyvození odpovědnosti i věc či částka zanedbatelné hodnoty.

Pachatel, který jiného usmrtí ve snaze zakrýt jiný trestný čin, tak zpravidla učiní na svědkovi vlastního trestného činu, kterým může být poškozený či i jen náhodná kolemjdoucí osoba. Zákon ovšem nevyžaduje, aby pachatel jednající s touto pohnutkou zavraždil jiného ve snaze zakrýt svůj vlastní trestný čin, odpovědným dle písmene j) může být tedy i ten, kdo jiného úmyslně usmrtil, aby zakryl trestný čin jiné osoby, byť se domnívám, že tato osoba bude zpravidla též účastníkem vraždy dle písmene j).

Ve snaze usnadnit jiný trestný čin pachatel zavraždí jiného během přípravy, pokusu či páchání jiného trestného činu, a to za účelem zlepšení podmínek pro spáchání takového činu, případně proto, aby odstranil překážky, které dokonání tohoto činu brání.¹³⁹

Trestný čin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 3 písm. j) lze spáchat i z jiné zavrženíhodné pohnutky, odlišné od právě popsaných. Termín „jiná zavrženíhodná pohnutka“ je neurčitým právním pojmem, dle mého názoru z hlediska dostatečné určitosti podmínek trestní odpovědnosti nepřiliš vhodně zvolený a otevírající prostor pro případnou libovůli soudu.

Dle komentáře je možné za jinou zavrženíhodnou pohnutku „*obecně považovat pohnutku, která je v zásadním rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a o neúctě pachatele k lidskému životu, např. pomstychtivost.*“¹⁴⁰ Mám za to, že vražda spáchaná z jiné zavrženíhodné pohnutky může spočívat například v jednání řidiče osobního vozidla, který na dálničním odpočívadle zavraždí jiného řidiče proto, že jej tento na dálnici předjel a navíc mu ukázal prostředník. Jiným příkladem může být vražda

139 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1478.

140 Tamtéž.

poškozeného, který se na pachatele domněle křivě podíval či mu odmítl věnovat cigaretu, i zde bude pachatel veden velmi malichernou, zavrženíhodnou pohnutkou.

5. Trestný čin zabití

§ 141

Zabití

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) na dvou nebo více osobách,*
- b) na těhotné ženě,*
- c) na dítěti mladším patnácti let.*

Trestný čin zabití je ve své základní i kvalifikované skutkové podstatě zvlášť závažným zločinem. Dle vyhlášeného znění trestního zákoníku bylo ovšem zabití dle ustanovení § 141 odst. 1 „pouze“ zločinem, když horní hranice sazby trestu odnětí svobody stanovené na tento zločin činila osm let. Znění ustanovení § 141 bylo ještě před nabytím účinnosti trestního zákoníku změněno zákonem č. 306/2009 Sb., kdy vedle právě zpřísnění trestní sazby došlo navíc k úpravě formulace jedné ze dvou privilegujících okolností.¹⁴¹ Vzhledem k povaze zabití coby zvlášť závažného zločinu je možné jeho pachateli mimořádně zvýšit trest odnětí svobody dle ustanovení § 59 trestního zákoníku, pakliže již byl za zvlášť závažný zločin potrestán. V případě, že bude pachatel zabití odsouzen k trestu odnětí svobody ve výměře nejméně osm let, bude dle ustanovení § 56 zpravidla zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. V souladu s ustanovením § 88 může být pachatel méně závažného typu zabití propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody po odpykání alespoň poloviny uloženého trestu, pachatel zabití dle ustanovení § 141 odst. 2 však nejdříve po vykonání dvou třetin uloženého trestu.

Na druhou stranu s ohledem na nízkou spodní hranici trestní sazby stanovené na zabití ustanovením § 141 odst. 1 i odst. 2 a rovněž s ohledem na možnost uplatnění institutu

¹⁴¹ Změněna byla první část vyhlášeného znění ustanovení § 141 odst. 1, a to z: „Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku...“ na dodnes účinné znění: „Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku...“

mimořádného snížení trestu odnětí svobody, přichází při trestání pachatele zabití do úvahy též uložení podmíněného trestu odnětí svobody. Trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin zabití dle ustanovení § 34 nezanikne dříve než uplynutím 15 let od ukončení smrtícího jednání, případně okamžiku, kdy nastal účinek.

Dle ustanovení § 17 odst. 1, písm. a) trestního řádu je příslušným k vedení řízení o trestném činu zabití v prvním stupni krajský soud. Osoba obviněná ze spáchání zabití musí mít dle ustanovení § 36 odst. 3 trestního řádu již v přípravném řízení obhájce, kterého se ovšem může vzdát. Obviněný ze zabití může strávit ve vazbě nejvýše tři roky. O trestném činu zabití není možné konat zkrácené přípravné řízení, tudíž nepřipadá do úvahy ani použití institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Stejně tak nelze trestný čin zabití projednat v řízení před samosoudcem, ani o něm rozhodnout trestním příkazem. V řízení o trestném činu zabití není možné sjednat dohodu o vině a trestu, schválit narovnání ani podmíněně zastavit trestní stíhání či od něj odstoupit dle ustanovení § 70 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Trestný čin zabití spadá stejně jako vražda pohledem kriminologie mezi násilnou kriminalitu.

Za prvních sedm let účinnosti stávajícího trestního zákoníku a tudíž i (obnovené) existence trestného činu zabití v českém právním řádu, bylo ve statistice Policejního prezidia evidováno pouhých sedm skutků vykazujících znaky skutkové podstaty zabití, to znamená v průměru jeden ročně.¹⁴² Obžalovaných z trestného činu zabití ovšem dle statistiky vedené Ministerstvem spravedlnosti na základě podkladů státních zastupitelství a soudů bylo ve stejném období celkem čtrnáct, odsouzených pak dokonce dvaatřicet.¹⁴³

Tuto disproporci lze pouze okrajově přičítat časové prodlevě mezi evidencí skutku policií a odsouzením určité osoby za tento skutek. Důležitější faktor způsobující deformaci poměru evidovaných skutků a odsouzených osob spočívá v té skutečnosti, že k právní kvalifikaci určitého skutku jako trestného činu zabití dochází ve většině případů až v průběhu trestního řízení, tedy až poté, co byl tento určitý skutek již policií evidován, ovšem s právní kvalifikací odlišnou od zabití. Státní zástupce může podat obžalobu pouze pro skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání a jenž byl vymezen zpravidla policejním orgánem ve výroku usnesení o zahájení trestního stíhání. Právní kvalifikací tohoto skutku jako určitého

142 Srov. statistické přehledy kriminality vydávané Policejním prezidiem ČR za roky 2010 – 2016 [online] [cit. 2018-4-2]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>. V roce 2010 byl policií evidován jeden případ zabití, v letech 2012, 2014 a 2015 po dvou případech, naopak v letech 2011, 2013 a 2016 policie žádný případ zabití neevidovala.

143 Srov. statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti za roky 2010 – 2016 [online]. [cit. 2018-4-3]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.

trestného činu provedenou policejním orgánem v témže výroku usnesení ovšem není státní zástupce vázán a nic mu tak nebrání klást obviněnému v podané obžalobě za vinu spáchání jiného trestného činu, než pro který byl obviněn policejním orgánem. Stejně tak se ovšem ani soud nemusí řídit právní kvalifikací skutku, kterou uvedl v žalobním návrhu státní zástupce a může skutek posoudit jinak a tudíž odsoudit obviněného pro jiný trestný čin, než pro který byl obžalován.¹⁴⁴ Z hodnot uvedených v policejních statistikách a statistikách soudů a státních zastupitelství je tak zřejmé, že k právní kvalifikaci určitého skutku jako trestného činu zabití dochází zpravidla až v řízení před soudem, méně často pak k této kvalifikaci dospívají státní zástupci, případně policejní orgány.

5.1. Skutková podstata trestného činu zabití

Skutková podstata trestného činu zabití se v obligatorních znacích, až na tu výjimku, že pachatelem zabití nemůže být právnická osoba, nikterak neliší od skutkové podstaty trestného činu vraždy, odlišuje se od ní ovšem ve znacích fakultativních, jejichž popisu se věnuji níže.

Objektem zabití je stejně jako u vraždy lidský život, v tomto ohledu tedy zcela odkazují na část třetí této práce.

Též objektivní stránka zabití je totožná s objektivní stránkou vraždy. Vzhledem k tomu, že i zabití je nepravým omisivním trestným činem, může se pachatel tohoto trestného činu dopustit nejen konáním, ale též opomenutím takového konání, ke kterému byl z některého z důvodů vyjmenovaných v ustanovení § 112 tr. zák. povinen, byť se domnívám, že spáchání zabití opomenutím bude spíše výjimečné. Pokud se jedná o zabití spáchané omisivně v silném rozrušení, domnívám se, že připadá teoreticky do úvahy situace, kdy je zdravotní sestra, tj. osoba mající dle ustanovení § 112 tr. zák. ve spojení s ustanovením § 49 zákona o zdravotních službách zvláštní povinnost konat, to znamená poskytovat zdravotní služby, případně odbornou první pomoc, svědkem agonického záchvatu bolesti nevléčitelně nemocného pacienta, který ji navíc prosí, aby jej usmrtila. Sestra propadne v silné rozrušení způsobené soucitem a namísto poskytnutí pomoci pacientovi, od jeho lůžka odkráčí a nechá jej zemřít. Hypotetický příklad omisivně spáchaného trestného činu zabití v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného je krkolomnější. Tataž zdravotní sestra je dlouhodobě vystavena psychickému i fyzickému týrání ze strany svého manžela, násilnického alkoholika. Po další agresivní epizodě, při které podnapilý manžel urážel a napadal manželku,

¹⁴⁴ Srov. především ustanovení § 160, § 176 – § 177 a § 220 trestního řádu.

se mu přitíží, spadne na zem a začne se dusit zvratky. Manželka svému manželi neposkytne pomoc, ač je k tomu coby zdravotní sestra ze zákona povinna a nechá jej se udusit.

Pachatelem trestného činu zabití může být jakákoliv trestně odpovědná fyzická osoba, nikoliv však, na rozdíl od vraždy, osoba právnická.

Z hlediska jediného obligatorního znaku subjektivní stránky, tedy zavinění, je u zabití stejně jako u vraždy třeba alespoň eventuálního úmyslu. Subjektivní stránka zabití navíc obsahuje dva fakultativní znaky, které jsou zároveň privilegujícími okolnostmi odůvodňujícími mírnější postih pachatele. Prvním z těchto znaků je silné rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli, druhým znakem je pak zvláštní druh pohnutky, se kterou pachatel jedná v případě, kdy reaguje na předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného.

Z použité spojky „anebo“ v textu ustanovení § 141 je zřejmé, že k shledání pachatele vinným z trestného činu zabití postačí, pokud bude v konkrétním případě naplněn alespoň jeden ze zmíněných alternativních znaků. Není ovšem vyloučeno, aby u pachatele byly dány oba znaky současně, především pak v případě silného rozrušení, které bude navazovat na některé z typizovaných hnutí mysli, tj. strach, úlek a zmatek, si lze snadno představit, že toto hnutí mysli bude v pachateli vyvoláno právě předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného.

Je třeba zdůraznit, že pachatel zabití se stále dopouští zavrženíhodného činu, když útokem na živého lidského jedince porušuje nejdůležitější objekt chráněný trestním právem, tedy zájem na ochraně lidského života. Delikt zabití ovšem vykazuje nižší míru typové společenské škodlivosti (oproti vraždě), projevující se v rozpětí trestní sazby na zabití stanovené, která je odůvodněna privilegujícími okolnostmi upravenými ustanovením § 141. Nižší společenská škodlivost však neznamená beztrestnost pachatele ani ospravedlnitelnost jeho jednání, které stále spočívá v úmyslném usmrcení jiného.

Silné rozrušení totiž nelze zaměňovat s nepřičetností, která trestní odpovědnost vylučuje, byť se silným rozrušením pachatele bude zpravidla spojeno určité oslabení rozpoznávacích či ovládacích schopností, případně dosahujících i intenzity zmenšené přičetnosti dle ustanovení § 27 trestního zákoníku. Stejně tak usmrcení poškozeného v důsledku jeho předchozího zavrženíhodného jednání nelze směřovat s nutnou obranou coby okolností vylučující protiprávnost, může se však jednat (a dle mého názoru se zpravidla jednat bude) o exces z mezí této okolnosti.

5.2. Zabití v silném rozrušení z omluvitelného hnutí mysli

Zákonným znakem první varianty trestného činu zabití je afekt, zákonem označený jako silné rozrušení a judikaturou popsáný jako „*duševní stav, v němž pachatel jak vnitřně, tak zpravidla i navenek vykazuje značné emoční vzrušení či neklid, které ovlivňují jeho další jednání a projevují se v průběhu činu, a to bez ohledu na okolnost, zda se na takovém rozrušení podílí též nervová labilita či přímo duševní porucha pachatele (tzv. psychická predispozice), anebo jestli je příčinou silného rozrušení pouze vlastní strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli.*“¹⁴⁵ K posouzení úmyslného usmrcení jiného jako trestného činu zabití (dle této první varianty) je tedy obligatorní podmínkou, aby se pachatel *tempore criminis* nacházel v afektu.

Jak bylo již uvedeno výše, v afektu je spáchána též většina vražd prostých. Zákonným znakem skutkové podstaty tohoto deliktu ovšem afekt není. Právě s ohledem na to, že trestní zákoník v ustanovení § 140 odst. 1 znak afektu, resp. slovy zákona znak rozrušení neuvádí, nelze z formulace „silné rozrušení“, kterou obsahuje ustanovení § 141 odst. 1 coby vyjádření afektu, vyvodit, jaký je vztah afektu, se kterým je zpravidla spáchána vražda prostá a afektu, se kterým je nutně spácháno zabití. To znamená, že není vyloučeno, aby pachatel, který úmyslně usmrtil jiného v silném rozrušení, byl odsouzen za vraždu prostou a nikoliv za zabití.

Silné rozrušení pachatele zabití musí totiž vyplývat z omluvitelného hnutí mysli, kterým je dle zákona příkladmo strach, úlek a zmatek. Rozrušení, případně i silné rozrušení pachatele prosté vraždy ovšem též pramení z určitého hnutí mysli, kterým může být rovněž strach, úlek nebo zmatek a celá škála dalších možných hnutí mysli. Je tak zřejmé, že tím, co odlišuje rozrušení (afekt) pachatele prosté vraždy od rozrušení (afektu) pachatele zabití a tudíž i tyto dva delikty od sebe navzájem (resp. zabití v silném rozrušení a většinu prostých vražd) není síla či intenzita tohoto afektu, která je navíc jen velmi obtížně, pokud vůbec, změřitelná,¹⁴⁶ nýbrž právě omluvitelnost takového hnutí mysli, které zavedlo vznik rozrušení pachatele. Afekt pachatele prosté vraždy (resp. většiny prostých vražd) lze tak označit za vzniklý z neomluvitelného hnutí mysli.

Pojem omluvitelnosti u znaku omluvitelného hnutí mysli je stejně jako například výše zmíněná „zavrženíhodná pohnutka“ dle ustanovení § 140 odst. 3, písm. j) neurčitým právním pojmem. O tom, zda byl v konkrétním případě úmyslného usmrcení tento pojem naplněn, tak rozhoduje soud. K tomu judikatura uvádí, že omluvitelná hnutí mysli „*pocházejí*

145 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010 (uveřejněné pod č. 14/2011 Sb. rozh. tr.)

146 ŽUKOV, Ija, Jaromír HOŘÁK, Slavomír FISCHER a Radek PTÁČEK. *Zločiny v afektu – forenzní vyhodnocení – právní komentář*. Česká a slovenská psychiatrie, 2011, č. 3. s. 177.

*z polehčujících a pochopitelných duševních stavů pachatele. Tato omluvitelná hnutí mysli mohou navazovat jen na podněty mimořádné intenzity a závažnosti, protože musí vyvolat silné rozrušení pachatele.*¹⁴⁷ Aby tedy bylo možno určité hnutí mysli konkrétního pachatele označit jako omluvitelné a tudíž pachateli polehčující, je třeba, aby bylo pochopitelné a navazovalo na podnět či podněty mimořádné intenzity a závažnosti.

Soud se tak při zjišťování, zda pachatel jiného úmyslně usmrtil v silném rozrušení z omluvitelného hnutí mysli, musí zaměřit především na podněty či okolnosti, které daly hnutí mysli vzniknout, na jejich intenzitu a závažnost, která by měla dosahovat mimořádného rázu, otázka síly či intenzity afektu je, i s ohledem na již zmíněné psychické predispozice pachatele, spíše podružnou otázkou, byť samozřejmě afekt, coby zákonný definiční znak zabití, musí na straně pachatele tohoto deliktu být přítomen. Lze se tak jediné ztotožnit se stanoviskem, že při zkoumání, zda se pachatel dopustil trestného činu zabití, je třeba klást „větší důraz na objektivně zjistitelné mimořádné okolnosti případu než na samu otázku intenzity rozrušení, které tyto okolnosti vyvolaly.“¹⁴⁸

Vyšetření duševního stavu obviněného a případné konstatování, zda se v době spáchání činu nacházel v afektu, je pro účely trestního řízení dle ustanovení § 116 trestního řádu úlohou znalce – lékaře z oboru psychiatrie. Zda lze hnutí mysli, které afektu obviněného předcházelo, označit za omluvitelné, je ovšem v návaznosti na zásadu *iura novit curia* již ve výlučné kompetenci soudu, jenž musí na základě obecných hodnotových měřítek sám posoudit omluvitelnost hnutí mysli, zejména pak to, zda bylo úměrné výše zmíněným podnětům či okolnostem a rovněž to, zda pachatel svým zaviněným jednáním nevyvolal situaci, která pro něj byla stresující,¹⁴⁹ tj. dávající vzniknout určitému hnutí mysli a na ně navazujícímu rozrušení.

Tímto směrem, tedy nemožností posouzení úmyslného usmrcení jiného jako zabití v případě, kdy se pachatel svým jednáním podílel na vzniku situace, která na jeho straně vyvolala hnutí mysli a na ně navazující silné rozrušení, se ubírá i dosavadní judikatura. Tak byl kupříkladu za vraždu a nikoliv za zabití odsouzen pachatel, který si po provedeném, předem domluveném pohlavním styku s poškozenou začal své jednání vyčítat a cítil se, být v depresi, přičemž v rozrušení z tohoto hnutí mysli posléze poškozenou usmrtil.¹⁵⁰ Ze stejného

147 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010 (uveřejněné pod č. 14/2011 Sb. rozh. tr.)

148 ŽUKOV, Ilya, Jaromír HOŘÁK, Slavomil FISCHER a Radek PTÁČEK. *Zločiny v afektu – forenzní vyhodnocení – právní komentář*. Česká a slovenská psychiatrie, 2011, č. 3. s. 177.

149 Tamtéž.

150 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 5 Tdo 168/2012 (uveřejněné pod č. 53/2014 Sb. rozh. tr.)

důvodu byl pro trestný čin vraždy a nikoliv zabití odsouzen pachatel, který vlastním jednáním (předchozím spácháním trestného činu) zavinil vznik situace spočívající v pronásledování jeho osoby příslušníky policie, přičemž toto pronásledování bylo jistě s to vyvolat u pachatele strach či jiné hnutí mysli a na ně navazující silné rozrušení, a který se následně v průběhu této situace pokusil jednoho z policistů usmrtit.¹⁵¹

Zákon demonstrativním způsobem uvádí jako omluvitelná hnutí mysli strach, úlek a zmatek. Strach představuje alespoň zčásti důvodnou obavu pachatele o život vlastní či život jiné osoby, případně obavu z jiné závažné újmy, typicky vážné újmy na zdraví. Úlek a zmatek jsou taková hnutí mysli, ve kterých pachatel spontánně reaguje na nečekaný ohrožující podnět nebo se snaží uniknout tísní, kterou pociťuje jako nesnesitelnou. Vedle zákonem upravených může být omluvitelným hnutím mysli kupříkladu zoufalství z bezvýchodných osobních poměrů, případně též duševní stav vyvolaný somatickými změnami, např. silnou bolestí, vyčerpáním, dehydratací.¹⁵²

V této souvislosti vyvstává otázka, zda může být omluvitelným hnutím mysli intenzivní touha pachatele po droze spojená se závislostí na návykových látkách. Tato touha pachatele, označovaná též jako tzv. craving spočívá nejen v samotné „chuti“ na psychoaktivní látku či bažení po ní, nýbrž se též výrazně negativně podílí na sebeovládání osoby substance užívající a tedy zhoršuje schopnost této osoby kontrolovat vlastní užívání psychoaktivní látky, navíc umenšuje i schopnost závislého reflektovat negativní zkušenosti a návazně upravit své chování,¹⁵³ totiž nepokračovat v užívání drogy.

V české populaci je dle údajů z roku 2016 přítomno kolem 45 tisíc problémových uživatelů drog, tj. takových, kteří dlouhodobě či pravidelně užívají pervitin nebo opioidy, případně se uchylují k injekční aplikaci jakékoliv drogy. Zhruba dvě třetiny tohoto počtu pak připadají na uživatele pervitinu.¹⁵⁴

Se závislostí na pervitinu, jeho užíváním a případným vysazením je vedle již zmíněného cravingu spojeno množství dalších obtíží včetně somatických, kupříkladu svalová slabost, křeče, bolesti hrudníku, při dlouhodobém užívání ovšem též masivní dehydratace či celkové vyčerpání organismu. Výrazný craving, tedy silná touha či bažení po droze, je pak

151 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1063/2011.

152 NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GŘIVNA, et al. *Trestní právo hmotné. 2, Zvláštní část. 6.*, přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 31.

153 RABOCH, Jiří, Petr ZVOLSKÝ, et al. *Psychiatrie*. Praha: Galén, 2011. s. 184.

154 MRAVČÍK, Viktor a kol. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2017. s. 95. [cit. 2018-4-13]. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32732/786/VZ_2016_drogova_situace_v_CR.pdf.

spojen především s odvykacím stavem, tj. stavem, při kterém je droga vysazena, a který je doprovázen dalšími symptomy, jako jsou útlum, únava, letargie, dysforie, sklíčenost.¹⁵⁵

Craving lze, dle mého názoru, jistě označit za hnutí mysli schopné vyvolat v pachateli silné rozrušení. Již vyřčenou otázkou však je, zda lze craving navíc označit za omluvitelné hnutí mysli. Touto otázkou se již v roce 2010 zabýval Vrchní soud v Praze, který vyloučil možnost považovat tzv. craving za omluvitelné hnutí mysli,¹⁵⁶ nicméně při stanovení výše trestu „přihlédl k tomu, že obžalovaný se tohoto jednání (pokus vraždy spočívající v úmyslném bodnutí poškozeného nožem do zad) dopustil v afektu, vyvolaném požitou drogou a těžko ovladatelnou potřebou podání další dávky drogy,¹⁵⁷ to znamená, že soud k silnému rozrušení z tzv. cravingu přihlédl jako k polehčující okolnosti, tedy okolnosti do jisté míry omlouvající pachatelovo jednání, nikoliv však natolik, aby bylo možno pachatele uznat vinným z trestného činu zabití.

Byť tedy pachatel byl vystaven podnětům mimořádné intenzity a závažnosti v podobě výše zmíněných abstinčních příznaků, které vyústily v těžce ovladatelnou potřebu podání další dávky drogy, tj. tzv. craving a následně v silné rozrušení, shledání omluvitelnosti tohoto hnutí mysli bránil právě podíl pachatele na vzniku stresující situace, přičemž tento pachatelův podíl je třeba spatřovat v jeho dobrovolném rozhodnutí aplikovat si drogu a tudíž se vystavit nepříznivým účinkům způsobeným vysazením této drogy.

Pro futuro by bylo jistě zajímavé sledovat, jak by se soudy vypořádaly s úmyslným smrtícím útokem pachatele, trpícího dlouhodobými chronickými bolestmi, namířeným vůči lékárníkovi, který by mu odmítl vydat analgetika předepsaná lékařem, tedy pachatele užívajícího taktéž návykové látky, do jisté míry však z nevyhnutelného důvodu.

5.3. Zabití v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného

Druhá varianta trestného činu zabití předpokládá úmyslné usmrcení jiného v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, tj. ze specifické pohnutky. Opět jako v případě omluvitelnosti hnutí mysli je též znak zavrženíhodnosti předchozího jednání poškozeného neurčitým právním pojmem, o jehož naplnění v konkrétním případě rozhoduje soud.

155 RABOCH, Jiří, Petr ZVOLSKÝ, et al. *Psychiatrie*. Praha: Galén, 2011. s. 216.

156 „Skutečnost, že pachatel takto jednal (pokusil se bodnutím do zad nožem usmrtit poškozeného) pod vlivem drog ve snaze okamžitě získat od poškozeného další dávku drogy k její aplikaci, nemůže být považována za omluvitelné hnutí mysli.“ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. 2 To 116/2009 IN

Trestněprávní revue, 2010, č. 5. s. 163.

157 Tamtéž.

Jednání poškozeného, které předchází uchýlení se pachatele k jeho usmrcení, může co do zavrženíhodnosti nabývat rozličné intenzity. K posouzení předchozího jednání poškozeného jako zavrženíhodného ve smyslu ustanovení o trestném činu zabití, je třeba, aby zavrženíhodnost tohoto jednání dosáhla takové intenzity, která bude v odpovídajícím poměru k mimořádnému významu objektu trestného činu zabití.¹⁵⁸ Jinými slovy, intenzita či kvalita zavrženíhodnosti předchozího jednání poškozeného musí být tak vysoká, aby bylo do jisté míry pochopitelné či ospravedlnitelné, že pachatel v reakci na jednání poškozeného této intenzity zavrženíhodnosti porušil nejdůležitější objekt chráněný trestním právem, totiž zájem na ochraně lidského života. Právě vzhledem k mimořádnému významu tohoto objektu je třeba ustanovení o trestném činu zabití, resp. o jeho druhé variantě, vykládat restriktivně.¹⁵⁹ To znamená, že soud nemůže za předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného označit jakékoliv jednání, které je sice obecným náhledem zavrženíhodné, nedosahuje ovšem takové intenzity zavrženíhodnosti, aby reakci pachatele v podobě úmyslného usmrcení poškozeného bylo možno označit za společensky méně škodlivou a tudíž naplňující ustanovení § 141. Je tak zřejmé, že i vraždě může předcházet zavrženíhodné jednání poškozeného, bude ovšem nižší intenzity.

Soudy tím, že v jednotlivých případech stanovují, které zavrženíhodné jednání poškozeného nelze považovat za zavrženíhodné ve smyslu ustanovení § 141, částečně vymezují spodní hranici zavrženíhodnosti předchozího jednání poškozeného ve smyslu trestného činu zabití. Předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného dle ustanovení § 141 tak například není nazvání pachatele feťákem a uštědření facky pachateli do obličeje,¹⁶⁰ není jím ani úder pěstí ruky do obličeje pachatele.¹⁶¹ Rovněž nelze za dostatečně zavrženíhodné považovat jednání poškozeného, dlužníka spočívající v oddálení platby věřiteli, resp. pachateli.¹⁶²

Zatímco postupné vymezování spodní hranice zavrženíhodnosti předchozího jednání poškozeného je svěřeno judikatuře, horní hranici zavrženíhodnosti vymezuje samotný trestní

158 HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10. s. 64.

159 Tamtéž.

160 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2013, sp. zn. 4 Tdo 279/2013. Není bez zajímavosti, že totožné konstatoval již před více než devadesáti lety Nejvyšší soud Československé republiky, když uvedl: „Ústní nadávání, ba i poplívání obžalovaného není ještě těžkým ublížením nebo uražením.“ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 1925, sp. zn. Zm III. 586/25 IN SEDLÁK, Alois. *Sbierka rozhodnutí Najvyššieho súdu R. čsl. vo veciach trestných*. Bratislava: Nákladom Právnickej jednoty, 1929. s. 36. V jiném rozhodnutí pak československý Nejvyšší soud konstatoval, že za těžkou urážku dle ustanovení § 281 uherského trestního zákoníku nelze považovat ani „výrok poškozené, že se za obžalovaného provdá jen tenkrát, když nenajde lepšího.“ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 1927, sp. zn. Zm II. 999/27 IN SEDLÁK, Alois. *Sbierka rozhodnutí Najvyššieho súdu R. čsl. vo veciach trestných*. Bratislava: Nákladom Právnickej jednoty, 1929. s. 37.

161 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1743/2016.

162 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. 7 Tdo 18/2012.

zákoník. Předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného totiž nesmí nabýt takové intenzity, aby je již bylo možno považovat za útok ve smyslu ustanovení § 29 trestního zákoníku, proti kterému je přípustná nutná obrana „pachatele“. Pakliže je tedy obránce vystaven takovému útoku, že jeho reakci na tento útok v podobě usmrcení útočníka nelze mít za zcela zjevně nepřiměřenou, není možné označit útočnickovo jednání za zavrženíhodné ve smyslu ustanovení § 141 a tudíž posoudit jednání obránce jako trestný čin zabití.

V této souvislosti lze uvést případ posuzovaný Ústavním i Nejvyšším soudem. Pachatel byl ze strany poškozeného vystaven velmi citelnému fyzickému útoku, který spočíval ve sražení na zem, úderů pěstí ruky do hlavy, vyražení několika zubů a navíc útoku rozrušeného psa bojového plemene, jenž patřil poškozenému. V reakci na toto jednání poškozeného pachatel proti poškozenému dvakrát vystřelil ze střelné zbraně, přičemž prvním výstřelem zasáhl nohu poškozeného, druhým výstřelem pak jeho hrudník, v důsledku čehož poškozený zemřel. Ústavním i Nejvyšším soudem bylo jednání poškozeného vyhodnoceno jako zavrženíhodné, ovšem ne natolik, aby bylo možno reakci pachatele v podobě dvou výstřelů považovat za adekvátní obranu, a proto bylo na místě odsoudit pachatele za trestný čin zabití.¹⁶³ Aby tedy bylo možno posoudit dva výstřely pachatele jako adekvátní obranu vůči útoku poškozeného, je zřejmé, že by atak poškozeného musel nabýt ještě vyšší intenzity. Naopak by patrně bylo na místě aplikovat ustanovení § 29 o nutné obraně v tom případě, kdy by „pachatel“ setrval pouze u prvního výstřelu, kterým zasáhl nohu „poškozeného“ a ve své „obraně“ by již dalším výstřelem nepokračoval.

Předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného lze vymezit též pozitivně, a to jako *„takové vědomé a úmyslné chování poškozeného, které je z hlediska etických měřítek společnosti mimořádně zlé, zraňující a pro druhé ponižující či působící anebo hrozící způsobit závažnou újmu na právech fyzických osob.“*¹⁶⁴ Jednání poškozeného se tak nemusí omezovat pouze na násilné výpady vůči tělesné integritě pachatele, může spočívat rovněž ve způsobování psychických útrap pachateli či v útoku proti jeho svobodě a důstojnosti. Taktéž může být jednání poškozeného vedeno snahou citelně zasáhnout osobní čest a pověst pachatele.¹⁶⁵

Předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného může spočívat i v útoku proti majetku. Aby bylo ovšem možné takový útok označit jako zavrženíhodný ve smyslu ustanovení § 141, musí být natolik závažný, že ohrozí existenční jistotu postižené osoby. Následkem či možným

163 Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. III. ÚS 3395/10 a rovněž usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2013, sp. zn. 3 Tdo 825/2013.

164 HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10. s. 64.

165 Tamtéž.

následkem takového útoku tak musí být např. ožebračení postiženého, ztráta domova či uvržení do sociální nejistoty.¹⁶⁶ Z tohoto vymezení je zřejmé, že takovým útokem proti majetku, který by bylo možno označit za zavrženíhodný dle ustanovení o zabití, nemůže být vykázání pachatele jeho bývalou družkou, resp. poškozenou ze společného obydlí, které zčásti vybudoval a financoval, pakliže pachatel sám uvedl, že se v důsledku tohoto jednání poškozené neocitl „na ulici“, měl možnost bydlet u svého otce a zároveň dosahoval čistého měsíčního příjmu mezi dvaceti a třiceti tisíci korunami.¹⁶⁷

Dle znění ustanovení § 141 však není nutné, aby bylo předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného namířeno proti pachateli, tedy kupříkladu vůči jeho tělesné integritě či majetku, útok poškozeného může směřovat i na osobu od pachatele odlišnou. Ať už je však jednání poškozeného zaměřeno vůči pachateli či jiné osobě, musí nabýt takové intenzity zavrženíhodnosti, aby *tempore criminis* paralyzovalo hodnotový systém pachatele, který mu zabraňuje úmyslně připravit jiného člověka o život.¹⁶⁸ Je ovšem zřejmé, že stejně tak jako se jednotliví lidé liší ve svých psychických predispozicích a totožné vnější podněty u nich vyvolávají rozličnou míru rozrušení, liší se i jejich hodnotové systémy, případně míra, s jakou jsou schopni odolat provokaci ze strany jiného člověka. Nastavení hodnotového systému a odolnost vůči provokaci pak v souhrnu utvářejí morální zábrany, které člověku znemožňují, aby jiného člověka zbavil života.

Rozhodnutí pachatele druhé varianty zabití jiného usmrtit nutně vzniká až v důsledku předchozího jednání poškozeného. Toto rozhodnutí je tak formováno jednak předchozím jednáním poškozeného, jednak stabilitou výše zmíněných morálních zábran, které se, jak naznačeno, u jednotlivých osob mohou někdy i diametrálně lišit. K posouzení úmyslného usmrcení jako zabití je proto nutné, aby předchozí jednání poškozeného bylo zavrženíhodné natolik, že by bylo do jisté míry pochopitelné, kdyby smrtící útok proti poškozenému v reakci na jeho předchozí jednání vedla jakákoliv osoba, nehledě na kvalitu jejich morálních zábran. Jinými slovy, v okamžiku, kdy soud předchozí jednání poškozeného shledá zavrženíhodným ve smyslu ustanovení § 141, neměl by již brát zřetel na to, zda je pachatel takříkajíc vznětlivcem či stoikem.

Bezpodmínečným požadavkem pro kvalifikaci úmyslného usmrcení jako zabití v jeho druhé variantě je existence zřejmé a nepochybné příčinné souvislosti mezi předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného a jeho usmrcením pachatelem.¹⁶⁹ Na druhou stranu

166 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1493.

167 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1539/2011.

168 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 3 Tdo 35/2016.

169 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1493.

ustanovení § 141 nevyžaduje, aby úmyslnému usmrcení předcházelo zavrženíhodné jednání poškozeného bezprostředně.¹⁷⁰ Může tak nastat situace, kdy pachatel usmrtí poškozeného v důsledku jeho předchozího zavrženíhodného jednání s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Kolizi zvláště přitěžující okolnosti v podobě premeditace v širším smyslu s okolností privilegující je na místě vyřešit pomocí zásady *in dubio mitius*, resp. *in dubio pro reo*, to znamená, posoudit jednání pachatele podle mírnějšího ustanovení zákona, což ostatně potvrzuje i komentář.¹⁷¹

Stejně tak jako je při posuzování, zda byl naplněn znak silného rozrušení z omluvitelného hnutí mysli u prvé varianty deliktu zabití, třeba zkoumat podíl pachatele na vyvolání pro něj stresující situace, která dala vzniknout hnutí mysli a návazně silnému rozrušení pachatele, je i při hodnocení, zda lze posoudit předchozí jednání poškozeného jako zavrženíhodné ve smyslu ustanovení § 141, zapotřebí zkoumat, jestli pachatel svým chováním nezavdal příčinu k zavrženíhodnému jednání poškozeného. Použití ustanovení o trestném činu zabití je totiž vyloučeno, pakliže pachatel zavrženíhodné jednání poškozeného sám zavinil svým vlastním provokujícím chováním.¹⁷² Privilegující okolnost spočívající ve zvláštní pohnutce, se kterou je spáchán trestný čin zabití, tak nemůže svědčit například pachateli, který urážkami a nevhodným chováním sám vyvolal konflikt s poškozeným, jenž posléze vyústil v pachatelův pokus usmrtit poškozeného střelnou zbraní.¹⁷³

V tomto ohledu musí soud zvýšenou pozornost věnovat rovněž úmyslným usmrcením, jimiž vyvrcholila dlouhodobě problémová a konfliktní partnerská soužití, která mohou na první pohled vykazovat znaky tzv. domácího násilí. Tak se například pachatelka, která po slovním konfliktu s poškozeným, svým druhem, tohoto velkou silou bodla kuchyňským nožem do levé poloviny hrudníku, před soudem dožadovala, aby byl její útok vůči poškozenému posouzen jako trestný čin zabití s poukazem na předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného vůči ní, které mělo spočívat ve slovním i fyzickém napadání pachatelky v průběhu celé délky jejich vztahu. Soud pachatelce skutečně přisvědčil v tom ohledu, že se vůči ní poškozený dopouštěl závadového chování, včetně slovní i fyzické agrese, s tvrzením pachatelky, že byla pouhou obětí agrese a nevhodného chování poškozeného se ovšem neztotožnil, neboť, jak vyplynulo z dokazování, uchylování se k agresi bylo obapolné,

170 Takovou podmínku bezprostřední návaznosti stanovil například uherský trestní zákoník z roku 1878 ve svém ustanovení § 281. Byť tato podmínka zužuje okruh případů, na které dopadá privilegovaná skutková podstata, má své opodstatnění, neboť při jejím dodržení může být snáze prokázán příčinný vztah mezi předchozím jednáním poškozeného a smrtícím útokem pachatele vůči němu.

171 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1492.

172 HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10. s. 66.

173 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1029/2016.

pachatelka i poškozený se v průběhu jejich vztahu napadali vzájemně, vznik konfliktních situací iniciovali oba a stejně tak je oba „řešili“ násilím vůči tomu druhému. Z toho důvodu nebylo možno dlouhodobé závadné jednání poškozeného vůči pachatelce považovat za zavrženíhodné ve smyslu ustanovení § 141, a proto byla pachatelka odsouzena za vraždu.¹⁷⁴

5.4.Zabití spáchané za některé ze zvlášť přitěžujících okolností

Druhý odstavec ustanovení § 141 obsahuje tři zvlášť přitěžující okolnosti, za nichž je možné spáchat trestný čin zabití, a to v jeho první i druhé variantě. Přísnější postih hrozí pachateli, který v silném rozrušení z omluvitelného hnutí myslí anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného úmyslně usmrtí dvě či více osob, těhotnou ženu nebo dítě mladší patnácti let. Popisu těchto okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby jsem se již věnoval v kapitole 4. 4., proto na tomto místě odkazuji na tam uvedené.

174 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1462/2014.

6. Stručně k euthanasii

6.1. Pojem euthanasie

Euthanasii, pojem mající původ v řečtině a v doslovném překladu znamenající „dobrou smrt“, lze obecně definovat jako usmrcení jiného ze soucitu či útrpnosti (soustrasti).¹⁷⁵ V literatuře lze nalézt i další definice euthanasie, jejichž autoři euthanasií rozumí například „úmyslné ukončení života člověka někým jiným než člověkem samotným (=lékařem), na jeho vlastní žádost;¹⁷⁶“ či „takové ukončení nezachránitelného života, které je motivováno snahou poskytnout pomoc umírajícímu, tj. soucitem s ním, jež se děje na žádost či se souhlasem trpícího, humánními prostředky a za předpokladu, že likvidace nesnesitelných útrap převáží újmu plynoucí z předčasného ukončení života;“¹⁷⁷ případně „určité jednání, ať konání nebo opomenutí, jehož vlastním cílem je zkrácení života, přičemž rozhodujícím motivem je soucit s trpícím.“¹⁷⁸

Vymezení pojmu euthanasie se věnuje i Světová zdravotnická organizace, která za euthanasií považuje „záměrný čin provedený jednou osobou vůči druhé s úmyslem tuto osobu bezbolestně usmrtit, popřípadě nezabránit jejímu úmrtí z přirozených příčin, a to v případech, kdy je tato druhá osoba nevléčitelně nemocná či se nachází v kómatu nezvratného charakteru.“¹⁷⁹ Světová lékařská asociace pak jako euthanasií označuje „vědomé a záměrné provedení takového úkonu, jehož zřetelným cílem je ukončit život jiného, přičemž zahrnuje tyto prvky – subjektem je svéprávná a informovaná osoba trpící nevléčitelnou chorobou, která dobrovolně požádala jiného, aby ukončil její život; osoba, která má toto přání pacienta vyplnit je obeznána se zdravotním stavem pacienta, jakožto i s jeho přáním zemřít a tento úkon provede primárně za účelem ukončení života žadatele a to se soucitem a bez jakéhokoliv osobního prospěchu.“¹⁸⁰

175 ČÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004. s. 102.

176 MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Praha: Grada, 2005. s. 49.

177 KRATOCHVÍL, Vladimír. *Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání*. IN FENYK, Jaroslav. *Pocta Dagmar Čísařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. s. 52.

178 KUČA, Radan a Alice JAHNSOVÁ. *Právní aspekty euthanasie*. *Právní rozhledy*, 1997, č. 7. s. 356 – 360.

179 „A deliberate act undertaken by one person with the intention of either painlessly putting to death or failing to prevent death from natural causes in cases of terminal illness or irreversible coma of another person.“ *A Glossary of Terms for Community Health Care and Services for Older Persons*. [online] World Health Organization, 2004. s. 25. [cit. 2018-4-20]. Dostupné z: http://www.who.int/kobe_centre/ageing/ahp_vol5_glossary.pdf?ua=1.

180 „Euthanasia means knowingly and intentionally performing an act that is clearly intended to end another person's life and that includes the following elements: the subject is a competent, informed person with and incurable illness who has voluntarily asked for his or her life to be ended; the agent knows about the person's condition and desire to die, and commits the act with primary intention of ending the life of that person; and the act is undertaken with compassion and without personal gain.“ *Medical Ethics Manual*. 3rd edition. [online]

Syntézou uvedených definic dospívám k závěru, že euthanasii je možné rozumět úmyslné ukončení života osoby, jež trpí nevyлéčitelnou nemocí, a která o ukončení svého života dobrovolně požádala či s ním souhlasila, konáním nebo opomenutím jiné osoby, jejíž jednání je motivováno soucitem s nemocnou osobou.

Euthanasii lze členit na aktivní, pasivní a nepřímou.¹⁸¹ Posledně jmenovanou variantu někteří autoři ovšem pod pojem euthanasie vůbec nezařazují – viz níže.

O aktivní euthanasii se jedná v případě, kdy je na základě žádosti trpící osoby ukončen její život volným jednáním druhé osoby (např. podáním smrtelné dávky medikamentu). Naopak pasivní euthanasie spočívá v nezahájení léčby nemocné osoby, případně v přerušení léčby již zahájené.¹⁸² Léčbou je v této souvislosti třeba rozumět i činnost technických zařízení udržujících člověka při životě.¹⁸³

Jako nepřímá euthanasie se označuje urychlení procesu umírání nemocné osoby v důsledku lékařem stanovené léčby spočívající v postupném zvyšování dávek aplikovaných medikamentů tlumících bolesti. S tím, jak si nemocná osoba vytváří toleranci vůči účinné látce obsažené v léku, se nevyhnutelně zvyšuje i množství léku, které je třeba osobě podat, aby bylo dosaženo kýženého výsledku, tj. utlumení bolesti.¹⁸⁴ Jak jsem uvedl výše, některými autory není uspíšení smrti nemocného jako vedlejší účinek eskalace dávek léků s analgetickým účinkem vnímáno jako euthanasie. Kupříkladu dle Jelínka nelze pod termín euthanasie podřadit „*případy, kdy lékař v souladu s uznávanými medicínskými a etickými zásadami usnadňuje nemocnému konec života (například účinně tlumí bolest)*“.¹⁸⁵ Nepřímou euthanasii v uvedeném významu zřejmě nepovažuje za euthanasii v pravém slova smyslu ani Česká lékařská komora. Ta v ustanovení § 2 odst. 7 svého etického kodexu¹⁸⁶ ukládá lékařům účinně tlážit bolest nevyлéčitelně nemocných a umírajících osob, mírnit jejich utrpení a šetřit

World Medical Association, 2015. s. 58. [cit. 2018-4-20]. Dostupné z: https://www.wma.net/wp-content/uploads/2016/11/Ethics_manual_3rd_Nov2015_en.pdf.

181 CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004. s. 108 – 109. Stejně dělení používá např. J. Vozár, srov. VOZÁR, Jozef. *Eutanázia a právo*. Právní rozhledy, 1998, č. 10. s. 507 – 511.

182 CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004. s. 108 – 109.

183 VOZÁR, Jozef. *Eutanázia a právo*. Právní rozhledy, 1998, č. 10. s. 507 – 511.

184 CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004. s. 109.

185 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 537. S poukazem na nevyhnutelnost zvyšování dávek léků s tím, jak jejich účinnost klesá, nepovažuje toto jednání lékaře za euthanasii ani J. Mach. Srov. MACH, Jan. *Eutanazie – pohled právní a etický*. IN PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK. *Eutanazie – pro a proti*. Praha: Grada, 2012. s. 133. Pojem nepřímá euthanasie považuje za nepřiléhavý dále např. Šámal. Srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 558.

186 *Stavovský předpis č. 10 České lékařské komory. Etický kodex České lékařské komory* [online]. [cit. 2018-5-1]. Dostupné z: https://www.lkcr.cz/doc/cms_library/10_sp_c_10_eticky_kodex-100217.pdf.

důstojnost těchto osob, tj. vyvíjet činnost pojmově odpovídající nepřímé euthanasii. Stejným ustanovením ovšem Česká lékařská komora, resp. její etický kodex, lékařům euthanasii provádět zakazuje.

Pojmem souvisejícím s euthanasii je asistovaná sebevražda, kterou lze vymezit jako záměrnou nápomoc jiné osobě při sebevraždě, případně navedení jiné osoby k suicidii.¹⁸⁷

6.2. Krátký pohled do historie

Uherský trestní zákoník z roku 1878 upravoval ve svém ustanovení § 282 trestný čin, jehož se dopustil ten, kdo usmrtil poškozeného pohnut k tomu jeho rozhodným a vážným přáním. Zákon přitom nevyžadoval, aby osoba usmrčená pachatelem jednajícím z této specifické pohnutky byla nevyčísitelně nemocná či dokonce trpěla jakoukoliv nemocí. Československý právní řád tedy již mezi lety 1918 a 1950, byť s územní působností omezenou na východní část země, znal trestný čin spočívající v usmrcení na žádost, přičemž jeho pachateli hrozil trest do tří let žaláře (vražda byla trestána hrdlem, zabití pak deseti až patnácti lety káznice).

Profesorská osnova trestního zákoníku z roku 1926 obsahovala ve třetím odstavci ustanovení § 271 specifickou variantu trestného činu zabití, která spočívala v úmyslném usmrcení jiného ze soucitu s cílem uspíšit jeho neodvratnou blízkou smrt a ulevit mu tak od krutých bolestí. Posouzení úmyslného usmrcení podle tohoto ustanovení nebránila absence předchozí žádosti poškozeného o ukončení jeho života. Na tuto specifickou variantu zabití nebyla osnovou stanovena zvláštní trestní sazba, pachateli, který jiného usmrtil z této polehčující pohnutky, tedy hrozil trest ve výměře stanovené obecně na zabití (3 – 15 let vězení), ustanovení § 271 odst. 3 nicméně dávalo soudu možnost pachateli trest mimořádně zmírnit, případně od jeho potrestání úplně upustit.

V ustanovení § 285 ministerské osnovy z roku 1936 byly upraveny dvě varianty trestného činu usmrcení na žádost. Přísněji postižitelný (5 – 10 let žaláře) měl být pachatel, který ve značném vzrušení mysli usmrtil jiného na jeho přímo předcházející výslovnou a vážnou žádost. K naplnění mírnější varianty (3 měsíce – 5 let tuhého vězení) pak bylo třeba, aby pachatel jiného, který o to předem výslovně a vážně požádal, usmrtil jen ze soucitu, a to proto, aby uspíšil jeho neodvratnou smrt a zbavil jej tak krutých bolestí.

Jak jsem uvedl v první části této práce, ani jedna z těchto osnov nebyla přijata a s účinností trestního zákona č. 86/1950 Sb. pak z československého právního řádu zmizelo i

187 CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004. s. 108.

ustanovení § 282 uherského trestního zákoníku privilegující pachatele, který usmrtil jiného pohnut k tomu jeho rozhodnou a vážnou žádostí.

Nepřijatý návrh trestního zákoníku, který byl na půdě Parlamentu České republiky projednáván v letech 2004 – 2006, obsahoval v ustanovení § 115 skutkovou podstatu trestného činu usmrcení na žádost vykazující některé shodné rysy se skutkovou podstatou stejnojmenného trestného činu upraveného ve zmíněné osnově z roku 1936, resp. s její mírněji trestnou variantou. Podle návrhu trestního zákoníku z roku 2004 by se trestným činem usmrcení na žádost provinil ten, kdo by ze soucitu usmrtil nevyлéčitelně nemocnou osobu trpící somatickou nemocí, a to na její vážně míněnou a naléhavou žádost. Pachateli by za spáchání tohoto trestného činu hrozil trest odnětí svobody ve výměře až šesti let.

Dva roky po nepřijetí návrhu trestního zákoníku, který obsahoval skutkovou podstatu trestného činu usmrcení na žádost, byl na půdě Senátu jako senátní tisk č. 303 projednáván návrh senátního návrhu zákona o důstojné smrti.¹⁸⁸ Návrh předně počítal s vyloučením trestní odpovědnosti lékaře, který by jiné osobě na její žádost poskytl vědomou odbornou pomoc s ukončením jejího života. Nadto měl být návrhem lékař zbaven trestní odpovědnosti i pro případ, kdy by život jiné osoby sám úmyslně ukončil, a to za předpokladu, že by tato osoba nebyla ani s lékařovou vědomou odbornou pomocí schopna ukončit svůj život sama a zároveň by o ukončení vlastního života požádala.¹⁸⁹

Cílem návrhu tedy bylo dekriminalizovat při splnění stanovených podmínek jak asistovanou sebevraždu, k níž zároveň návrh velel přistoupit přednostně, tak i aktivní euthanasii. Návrh byl ovšem již v prvním čtení na půdě Senátu zamítnut (proti zamítnutí hlasovali pouze dva senátoři).¹⁹⁰

V květnu roku 2016 byl Poslanecké sněmovně skupinou poslanců předložen návrh na přijetí zákona totožného znění i názvu a posléze byl jako tisk č. 820/0 rozeslán poslancům. Vláda k návrhu vydala nesouhlasné stanovisko, ve kterém návrhu vyčítala věcné i legislativně technické nedostatky,¹⁹¹ navíc byl návrh kritizován i ze strany odborné veřejnosti.¹⁹² Návrh

188 Srov. detail historie tisku č. 303 [online]. [cit. 2018-5-3]. Dostupné z:

<http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?action=detail&value=2328>.

189 Srov. ustanovení § 1 a § 2 návrhu senátního návrhu zákona o důstojné smrti [online]. [cit. 2018-5-3].

Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/47525/40369>.

190 Srov. hlasování o návrhu na zamítnutí návrhu senátního návrhu zákona o důstojné smrti [online]. [cit. 2018-5-3]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasy?G=9217&O=6>.

191 Srov. stanovisko vlády k návrhu na vydání zákona o důstojné smrti ze dne 22. 6. 2016 [online]. [cit. 2018-5-4]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=127238>.

192 Srov. např. KREJČÍKOVÁ, Helena. *K návrhu zákona o důstojné smrti*. Trestní právo, 2016, č. 4. s. 4 – 7.

Autorka návrhu vytýká mimo jiné nereflexivní změny v právní úpravě, které se udály od prvního předložení návrhu v roce 2008, nepřesnou a neurčitou terminologii a rovněž způsob, jakým mělo být kontrolováno splnění zákonných podmínek pro provedení asistované sebevraždy, resp. aktivní euthanasie. Dle návrhu měla být tato kontrola vykonávána až po smrti osoby, která o ukončení vlastního života požádala. Výtýkám stran použité

z roku 2016 nebyl zamítnut, jeho projednávání bylo nicméně s koncem volebního období Poslanecké sněmovny ukončeno.¹⁹³

6.3. Současný právní stav

Aktivní euthanasie, tj. vyžádané ukončení života jiného úmyslným konáním, je dle českého práva trestná jako vražda, případně, je-li na straně pachatele v době spáchání činu přítomno silné rozrušení z omluvitelného hnutí mysli, jako zabití. Pro vyvození trestní odpovědnosti pachatele je bez významu žádost poškozeného o usmrcení či jeho souhlas s usmrcením, neboť tyto dle ustanovení § 30 odst. 3 trestního zákoníku nelze považovat za svolení poškozeného coby okolnost vylučující protiprávnost. Do úvahy nicméně přichází možnost mimořádného snížení trestu odnětí svobody, pakliže by soud dospěl k závěru, že by použití trestní sazby odnětí svobody stanovené zákonem na vraždu, případně zabití bylo pro pachatele příliš přísné. Soud navíc přihlédně k soucitu pachatele s poškozeným jako k polehčující okolnosti (pakliže mu nepřisoudí charakter omluvitelného hnutí mysli).¹⁹⁴

Pokud se jedná o euthanasii pasivní, již lze, jak uvedeno výše, vymezit jako nezahájení léčby, případně přerušování již zahájené léčby, je třeba vycházet z principu, že v zásadě jakoukoliv zdravotní službu je možné pacientovi poskytnout pouze s jeho svobodným a informovaným souhlasem.¹⁹⁵ Tento princip vyplývá z článku 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, již je Česká republika vázána, na zákonné úrovni je pak tento princip zakotven v ustanovení § 28 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

Úmluva o lidských právech a biomedicíně svým úvodním článkem zavazuje smluvní státy úctou k integritě všech lidských bytostí, nadto v článku 2 stanoví primát zájmů jednotlivce jako lidské bytosti nad zájmy společnosti či vědy.

Ustanovení § 28 odst. 1 zákona o zdravotních službách je ve světle článků 1, 2 a 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, případně též ve spojení s článkem 7 Listiny základních práv a svobod garantujícím nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, proto třeba vykládat tak, že svobodné a informované rozhodnutí člověka má přednost před zachováním

terminologie a způsobu kontroly byl návrh zákona o důstojné smrti ostatně vystaven již v roce 2008, kdy byl poprvé předložen Senátu. Srov. JENÍK, Ivo. *Slabá místa návrhu zákona o důstojné smrti*. Právní rozhledy, 2008, č. 17. s. 2.

193 Srov. detail sněmovního tisku č. 820/0 [online]. [cit. 2018-5-4]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=820>.

194 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 558 – 559.

195 Kdy lze poskytovat zdravotní služby bez souhlasu osoby, již jsou poskytovány, upravuje ustanovení § 38 zákona o zdravotních službách.

jeho života či zájmem společnosti na zachování jeho života.¹⁹⁶ Pakliže tedy pacient odmítne vyslovit souhlas se zahájením život zachraňující léčby, musí být jeho rozhodnutí respektováno.

Dle ustanovení § 34 zákona o zdravotních službách je k platnosti nesouhlasu pacienta se zahájením léčby, resp. poskytnutím v zásadě jakékoliv zdravotní služby, zapotřebí, aby poté, co pacient odmítne souhlas vyslovit, mu byla opakovaně podána informace o možných rizicích vyplývajících pro jeho zdraví a život z neposkytnutí zdravotní služby, a pro případ, že ve svém rozhodnutí nebyť léčen i přesto setrvá, aby o tomto svém rozhodnutí učinil písemné prohlášení (revers). Pacient může navíc v souladu s ustanovením § 36 zákona o zdravotních službách svůj nesouhlas se zahájením léčby vyslovit prostřednictvím institutu dříve vysloveného přání i předem pro případ, že by se ocitl v takovém zdravotním stavu, ve kterém by nebyl tento nesouhlas schopen vyslovit.

Lze tak shrnout, že pasivní euthanasie ve formě nezahájení léčby je při splnění podmínek kladených zákonem na projev pacientovy vůle v souladu s právem, lékař je povinen pacientův nesouhlas se zahájením léčby respektovat a zdržet se zahajování takové léčby, jež by vedla k záchraně pacientova života, přičemž tuto lékařovu nečinnost nelze právně postihnout, a to ani normami práva trestního.¹⁹⁷

Odlišná situace ovšem nastává v případě, kdy již život zachraňující léčba byla zahájena, ať už se souhlasem pacienta či bez něj a až v průběhu této léčby přichází pacientova žádost o její ukončení.¹⁹⁸ Domnívám se, že v tomto ohledu můžou následně nastat tři různé situace.

V první z nich je pacientem vysloven souhlas se zahájením život zachraňující léčby, jenž se pacient ovšem rozhodne v jejím průběhu odvolat a žádá lékaře, aby léčbu ukončil. Řešení této situace představuje ustanovení § 34 odst. 4 zákona o zdravotních službách, které odvolání souhlasu s léčbou v případě, kdy by přerušení léčby znamenalo ohrožení pacientova

196 Srov. BURIÁNEK, Aleš, Miloš MÁČA, Jan MACH a Dagmar ZÁLESKÁ. *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer, 2017. s. 21. [cit. 2018-4-24] ASPI_ID KO372_2011CZ. Dostupné v systému ASPI. Srov. též ČISAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004. s. 69. Možnost rozhodování o přijetí či odmítnutí zdravotních služeb je ovšem v návaznosti na článek 6 Úmluvy, ustanovení § 35 zákona o zdravotních službách a ustanovení § 93 a násl. občanského zákoníku omezena osobám nezletilým a omezeným ve svéprávnosti.

197 Srov. DRBOHLAVOVÁ, Ilona. *Eutanázie z pohledu českého práva*. Trestněprávní revue, 2003, č. 4. s. 110. Dále srov. též BURIÁNEK, Aleš, Miloš MÁČA, Jan MACH a Dagmar ZÁLESKÁ. *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer, 2017. s. 45. [cit. 2018-4-24] ASPI_ID KO372_2011CZ. Dostupné v systému ASPI.

198 Dle ustanovení § 38 odst. 3, písm. a) zákona o zdravotních službách může být pacientovi bez jeho souhlasu poskytnuta neodkladná péče, a to za předpokladu, že jeho zdravotní stav mu neumožňuje souhlas či nesouhlas s poskytnutím této péče vyslovit. Neodkladnou péčí je dle ustanovení § 5 odst. 1, písm. a) třeba rozumět péči, jejímž účelem je mimo jiné zabránit vzniku stavů bezprostředně ohrožujících pacientův život. Neodkladnou péčí tak lze rozumět léčbu zachraňující pacientův život.

života, činí neúčinným. Lékař, který by pacientovu žádost vyslyšel, by se tak vystavil riziku trestněprávního postihu.

Ve druhé situaci je vůči pacientovi bez jeho souhlasu zahájena život zachraňující léčba a v jejím průběhu se dostává poskytovateli zdravotních služeb, resp. lékaři do rukou dříve vyslovené přání pacienta, jehož obsahem je nesouhlas s touto léčbou. Na tento případ pamatuje ustanovení § 36 odst. 5, písm. d) zákona o zdravotních službách, které zakazuje respektovat předem vyslovené přání vyjadřující nesouhlasnou vůli pacienta s léčbou, pakliže by přerušení této léčby vedlo k aktivnímu způsobení smrti. Lze tak dovodit, že lékař, který by dříve vyslovené přání pacienta vyslyšel a jeho život zachraňující léčbu přerušil či pacienta takzvaně odpojil od přístrojů, by se ani v tomto případě nevyhnul možnému trestněprávnímu postihu.¹⁹⁹

Průběh třetí situace lze vymezit následovně. Stejně jako v předchozím odstavci je pacientovi bez jeho souhlasu poskytována život zachraňující léčba, v jejímž průběhu (samozřejmě za předpokladu, že je toho schopen) pacient vysloví nesouhlas s dalším pokračováním této léčby. Jak jsem uvedl výše, pacientovi lze poskytnout bez jeho souhlasu pouze neodkladnou péči, tj. život zachraňující léčbu, a to jen v případě, kdy pacientovi jeho zdravotní stav neumožňuje, aby souhlas s touto péčí, resp. léčbou poskytl či naopak odmítl. V předestřené situaci byla léčba pacienta zahájena bez jeho souhlasu, v jejím průběhu se však pacient ocitl v takovém zdravotním stavu, který mu již umožňoval vyjádřit s jejím poskytnutím, resp. pokračováním nesouhlas, tudíž nebyly nadále splňovány podmínky pro poskytování neodkladné péče bez souhlasu pacienta. Ani v tomto případě ovšem není možné poskytování neodkladné péče, resp. život zachraňující léčby přerušit, a to s ohledem na znění ustanovení § 48 odst. 2 zákona o zdravotních službách, dle kterého, i kdyby pacient vyslovil nesouhlas s poskytováním veškerých zdravotních služeb, nelze přistoupit k ukončení péče, pakliže by tím došlo k bezprostřednímu ohrožení života pacienta. I v této situaci je proto třeba dovodit, že lékaři, který by uposlechl nesouhlas pacienta s dalším pokračováním léčby, by hrozil postih normami trestního práva.

199 Je otázkou, zda lze za aktivní způsobení smrti považovat např. i ukončení kardiopulmonální resuscitace prováděné tzv. ručně, kdy zdravotnický pracovník nečiní žádný aktivní úkon, nekoná, nýbrž nechává pacienta napospas. Dle důvodové zprávy se aktivním způsobením smrti rozumí právě i tzv. odpojení od přístrojů, kdy ovšem toto odpojení vyžaduje aktivní konání osoby odlišné od pacienta. Domnívám se nicméně, že zdravotnický pracovník, který by dříve vyslovené přání pacienta vyslyšel a léčbu přerušil čistě zanecháním prováděné resuscitace, by se i přesto, že smrt pacienta nezpůsobil aktivně, vystavoval případnému postihu, a to s ohledem na ustanovení § 48 odst. 2 zákona o zdravotních službách, které zakazuje poskytovateli, resp. jeho prostřednictvím zdravotnickému pracovníkovi ukončit péči o pacienta, pakliže by to vedlo k bezprostřednímu ohrožení života pacienta či vážnému poškození jeho zdraví. Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách, s. 121. [online]. [cit. 2018-5-7]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=72665&pdf=1.

S ohledem na výše uvedené se tedy domnívám, že pasivní euthanasie formou přerušení život zachraňující léčby není dle českého práva přípustná a lékař, v případě, že by byl prokázán jeho úmysl ke smrtelnému následku, může být za přerušeni takové léčby shledán vinným trestným činem vraždy, případně zabití.

Pokud se týká nepřímé euthanasie, tedy uspíšení smrti v důsledku podávání zvyšujících se dávek bolest tišících léků, panuje v literatuře shoda na její dovolenosti a beztrestnosti.²⁰⁰ Asistovaná sebevražda spočívající především v nápomoci jinému k sebevraždě je postihována podle ustanovení § 144 trestního zákoníku o trestném činu účasti na sebevraždě. Je zde ovšem na místě zkoumat společenskou škodlivost pachatelova počínání, zejména pak tehdy, pokud bude nápomoc k sebevraždě směřovat vůči osobě nevléčitelně nemocné.

200 Srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 558. Shodně též DRBOHLAVOVÁ, Ilona. *Eutanázie z pohledu českého práva*. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 4. s. 110 či MACH, Jan. *Eutanázie – pohled právní a etický*. IN PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK. *Eutanázie – pro a proti*. Praha: Grada, 2012. s. 135.

7. Trestné činy vraždy a zabití v zákoně č. 300/2005 Z. z., trestný zákon

Úpravě úmyslných usmrcení jsou ve slovenském trestním kodexu, který nabyl účinnosti prvního ledna roku 2006, věnována úvodní tři ustanovení zvláštní části. Trestný zákon rozeznává úkladnou vraždu podle ustanovení § 144, vraždu podle ustanovení § 145 a privilegovanou vraždu novorozence matkou, která je vymezena v ustanovení § 146. Infanticidium i úkladná vražda představují *lex specialis* vůči vraždě podle ustanovení § 145.²⁰¹ S ohledem na specifickou povahu trestného činu vraždy novorozence matkou a téma této práce se na následujících řádcích zaměřuji pouze na trestné činy vraždy a úkladné vraždy.

Objektem obou těchto trestných činů je lidský život, předmětem útoku pak shodně živý lidský jedinec. V rámci slovenské trestněprávní nauky nepanuje jednoznačná shoda na tom, od kterého okamžiku se plod mění v člověka a je mu tak poskytována ochrana prostřednictvím ustanovení o trestných činech vraždy a úkladné vraždy. Některými autory je za tento okamžik považován začátek porodu,²⁰² jiní autoři jej pak ztotožňují až s okamžikem prvního nádechu novorozence.²⁰³ Na druhou stranu nelze mít pochyb o tom, kdy tato ochrana končí, neboť samotný trestný zákon ve svém ustanovení § 142 odst. 2 uvádí, že smrtí je třeba rozumět biologickou smrt mozku, tj. smrt cerebrální.

Trestný čin vraždy i úkladné vraždy může být spáchán nejen konáním, ale dle ustanovení § 122 odst. 1 trestného zákona i opomenutím takového konání, ke kterému byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen.

Pachatelem obou deliktů může být kterákoliv trestně odpovědná fyzická osoba, tj. taková, která v době spáchání činu dovršila čtrnáctý rok věku a nebyla nepřičetná. U osoby starší čtrnácti let, ovšem mladší patnácti let je navíc třeba zkoumat úroveň její rozumové a mravní vyspělosti. Pakliže tato osoba v době spáchání činu nedosáhla takové úrovně rozumové a mravní vyspělosti, aby byla schopna rozpoznat jeho protiprávnost či ovládat své jednání, není dle ustanovení § 95 odst. 1 trestného zákona za tento čin trestně odpovědná. Vraždu ani úkladnou vraždu ovšem nemůže spáchat právnická osoba, neboť oba tyto trestné činy chybí v taxativním výčtu trestných činů, jichž se právnická osoba může dopustit,

201 BURDA, Eduard, Jozef ČENTĚŠ, Juraj KOLESÁR, Jozef ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná část. Komentár – II. diel.* Praha: C. H. Beck, 2011. s. 9, s. 46.

202 Srov. STIFFEL, Harald, Pavol TOMAN a Ondrej SAMAŠ. *Trestný zákon: stručný komentár. 2., preprac. a dopl. vyd.* Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 336. či BURDA, Eduard, Jozef ČENTĚŠ, Juraj KOLESÁR, Jozef ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná část. Komentár – II. diel.* Praha: C. H. Beck, 2011. s. 47.

203 Srov. IVOR, Jaroslav, Peter POLÁK a Jozef ZÁHORA. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. s. 45. či KORGO, Dušan a kol. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť. 2., aktual. a dopl. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. s. 22.

obsaženém v ustanovení § 3 zákona č. 91/2016 Z. z., zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Dle ustanovení § 17 ve spojení s ustanoveními § 144 a § 145 trestného zákona je z hlediska zavinění k naplnění skutkové podstaty trestného činu úkladné vraždy, resp. vraždy třeba úmyslu, přičemž postačí i jen úmysl eventuální. Ke spáchání úkladné vraždy je navíc třeba, aby pachatel nejen jiného úmyslně usmrtil, nýbrž aby tak učinil s „vopred uváženou pohnútkou.“ Znak „vopred uvážené pohnútky“, coby obligatorní znak subjektivní stránky skutkové podstaty úkladné vraždy, tak představuje dělítko mezi úkladnou vraždou a vraždou.

Důvodová zpráva k trestnému zákonu označuje vraždu podle ustanovení § 145, tedy vraždu spáchanou bez „vopred uvážené pohnútky“ jako vraždu jednoduchou, které se dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí na základě spontánního rozhodnutí. Vražedný útok pachatele jednoduché vraždy má být okamžitou, předem neuváženou reakcí na určitý podnět, kterým byl pachatel k útoku vyprovokován. Jako příklad jednoduché vraždy uvádí důvodová zpráva vraždu v afektu či silném rozrušení, případně vraždu vyprovokovanou jednáním poškozeného. Naopak vražda spáchaná s „vopred uváženou pohnútkou“ se dle důvodové zprávy vyznačuje tím, že si pachatel její spáchání předem důkladně rozvážil a naplánoval. Úkladná vražda by měla projít všemi vývojovými stádii trestného činu, počínaje přípravou.²⁰⁴

Je tak zřejmé, že rozhodnutí jiného usmrtit u pachatele úkladné vraždy předchází vražednému útoku samotnému s jistým časovým odstupem, kdežto pachatel vraždy jednoduché přistupuje k výkonu vražedného jednání bezprostředně poté, co se pro ně rozhodl. Rozhodnutí pachatele úkladné vraždy jiného usmrtit navíc „*musí být alespoň částečně spracované rozumovou složkou vôle pachatele. Nestačí pouze emocionální rozhodnutí.*“²⁰⁵ Lze tak dovodit, že pro pachatele úkladné vraždy je příznačná vyšší míra racionální kontroly vlastního jednání, na rozdíl od pachatele vraždy jednoduché, který jedná spontánně a reaktivně.

S ohledem na výše uvedené mám za to, že je možné přitakat názoru, podle kterého úkladná vražda dle ustanovení § 144 trestného zákona odpovídá vraždě spáchané po předchozím uvážení, jež je upravena v ustanovení § 140 odst. 2 českého trestního zákoníku.²⁰⁶

204 Důvodová zpráva k zákonu č. 300/2005 Z. z., trestný zákon. s. 34 [online]. [cit. 2018-5-8]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=189687>.

205 „[rozhodnutie] musí byť aspoň čiastočne spracované rozumovou zložkou vôle páchatel'a. Nestačí len emocionálne rozhodnutie.“ MAŠLANYOVÁ, Darina a kol. *Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť*. 2. aktual. a dopl. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. s. 248. Shodně též BURDA, Eduard, Jozef ČENTĚŠ, Juraj KOLESÁR, Jozef ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná část. Komentár – II. diel*. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 10 – 11.

206 HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. s. 193.

Ve druhém a třetím odstavci ustanovení § 144 o úkladné vraždě jsou vymezeny dva okruhy zvlášť přitěžujících okolností. Přísnější trest hrozí dle ustanovení § 144 odst. 2 pachateli, který se dopustí úkladné vraždy, ač byl již odsouzen za vraždu jednoduchou a dále pachateli, který spáchá úkladnou vraždu na dvou osobách, závažnějším způsobem konání, ze zvláštního motivu nebo v úmyslu získat majetkový prospěch. Ještě přísnějším trestem pak má být dle třetího odstavce ustanovení § 144 postižen ten, kdo jiného úmyslně usmrtí s „vopred uváženou pohútkou“ a již byl za úkladnou vraždu odsouzen, případně ten, kdo tak učiní v nebezpečném seskupení nebo za krizové situace.²⁰⁷ Za stejných okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, s drobnou odchylkou u znaku opětovnosti, je možné spáchat i trestný čin jednoduché vraždy podle ustanovení § 145.

Trestný zákon zná i trestný čin zabití, jehož dvě varianty jsou upraveny v ustanoveních § 147 a § 148. Základní skutkovou podstatu zabití podle ustanovení § 147 odst. 1 naplní ten, kdo v úmyslu způsobit těžkou újmu na zdraví způsobí jinému z nedbalosti smrt, základní skutkovou podstatu dle ustanovení § 148 odst. 1 pak ten, kdo v úmyslu ublížit na zdraví jinému z nedbalosti způsobí smrt. Druhé a třetí odstavce zmíněných ustanovení obsahují výčet zvlášť přitěžujících okolností, které jsou pro obě varianty zabití stejné.

Je zřejmé, že trestný čin zabití není ve slovenské úpravě úmyslným usmrcením, neboť úmysl pachatele tohoto činu se, na rozdíl od úmyslu pachatele vraždy či úkladné vraždy, nevztahuje na způsobení smrtelného následku, nýbrž toliko na způsobení těžké újmy na zdraví, resp. ublížení na zdraví. Základní skutkové podstaty trestného činu zabití podle ustanovení § 147 odst. 1 a § 148 odst. 1 jsou vlastně kvalifikované skutkové podstaty trestného činu ublížení na zdraví podle ustanovení § 222 odst. 3 a § 221 odst. 4 předchozího trestného zákona z roku 1961, tj. skutkové podstaty spočívající v úmyslném způsobení těžké újmy na zdraví, resp. ublížení na zdraví s následkem smrti, k němuž se vztahuje nanejvýše vědomá nedbalost pachatele. Motivací zákonodárce pro vydělení původně kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu ublížení na zdraví do samostatných základních skutkových podstat nového trestného činu zabití byla dle důvodové zprávy ta skutečnost, že většina

²⁰⁷ Spácháním trestného činu závažnějším způsobem konání se dle ustanovení § 138 rozumí například spáchání činu lstí nebo surovým či trýznivým způsobem. Chráněnou osobou je dle ustanovení § 139 například těhotná žena, svědek, znalec nebo tlumočník. Dle ustanovení § 140 je trestný čin spáchán ze zvláštního motivu, pakliže pachatel jednal např. z pomsty či v úmyslu zakrýt nebo ulehčit jiný trestný čin. Nebezpečným seskupením je třeba ve smyslu ustanovení § 141 rozumět zločineckou nebo teroristickou skupinu (k těmto pojmům blíže ustanovení § 129 odst. 4 a 5.) Konečně krizovou situací se dle ustanovení § 134 odst. 2 rozumí nouzový, výjimečný a válečný stav a válka. Blíže k vyhlášení těchto stavů, resp. vypovězení války srov. ústavní zákon č. 227/2002 Z. z., ústavní zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

veřejnosti si pod pojmem zabití představuje právě úmyslné útoky proti zdraví, které končí fatálním následkem, jenž je pokryt pachatelovým zaviněním ve formě nedbalosti.²⁰⁸

Trestný čin, jehož skutková podstata by záležela v úmyslném usmrcení jiného v silném rozrušení z omluvitelného hnutí mysli, případně v úmyslném usmrcení jiného v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, trestný zákon z roku 2005 neupravuje, soud nicméně při určování druhu trestu a jeho výměry k tomu, že pachatel se dopustil trestného činu v ospravedlnitelném silném citovém rozrušení či odvraceje útok, přihlédne dle ustanovení § 34 ve spojení s ustanovením § 36 trestného zákona jako k polehčující okolnosti.

208 Důvodová zpráva k zákonu č. 300/2005 Z. z., trestný zákon. s. 34 [online]. [cit. 2018-5-8]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=189687>.

Závěr

Na úvod své práce jsem vymezil, co by mělo být jejím obsahem a zároveň jsem si za hlavní cíl stanovil provést analýzu skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití a jejich znaků. Ještě předtím, než jsem ovšem k této analýze přistoupil, jsem považoval za vhodné nastínit vývoj úpravy obou deliktů, zařadit je do širšího kontextu systematiky zvláštní části účinného trestního zákoníku a rovněž vymezit jejich objekt.

V první části této práce jsem se tedy zabýval historií úpravy trestných činů vraždy a zabití v trestních zákonech platných na území dnešního státu, přičemž největší díl své pozornosti jsem věnoval úpravě platné v rozmezí od vzniku samostatného moderního československého státu až do přijetí dnes účinného trestního zákoníku. Pro prvorepublikové trestní právo byla příznačná roztržitost zdrojů právní regulace, která byla navíc umocněna tím, že ač bylo Československo unitárním státem, v západní části republiky platily jiné předpisy než v části východní. O této rozdrobenosti a snad až chaotičnosti právní úpravy dobře svědčí zrušovací ustanovení obsažené v samém závěru trestního zákona přijatého v rámci právnícké dvouletky, kterým bylo derogováno více než čtyřicet dosud účinných předpisů.

V části věnované historickým úpravám jsem neopomněl zmínit ani nepřijaté osnovy trestních zákoníků z dvacátých a třicátých let minulého století, když mladší z nich, dle mého názoru, posloužila zákonodárci jako zdroj inspirace při tvorbě skutkové podstaty trestného činu zabití obsažené v dnes účinném trestním kodexu.

Na úvod druhé části jsem porovnal stávající uspořádání zvláštní části trestního zákoníku s uspořádáními minulými, a to především za účelem demonstrace změny v nahlížení zákonodárce na hierarchii hodnot chráněných trestním právem a posunu od prioritní ochrany zájmů kolektivních k prioritní ochraně zájmů individuálních, abych posléze zasadil trestné činy vraždy a zabití do širšího rámce první hlavy zvláštní části trestního zákoníku a systematiky úmyslných usmrcení. Rovněž jsem v této části uvedl některé z návrhů odborné veřejnosti stran zavedení privilegované skutkové podstaty úmyslného usmrcení, které napomáhají ozřejmit rozšíření systematiky úmyslných usmrcení o trestný čin zabití.

Vymezení objektu trestných činů vraždy a zabití jsem se věnoval v části třetí. Objektem vraždy a zabití je lidský život, ovšem nikoliv v celé své šíři, proto jsem v této části považoval za důležité určit, kterým momentem ochrana lidského života právě ustanoveními o trestných činech vraždy a zabití začíná, a kterým momentem naopak končí. Vzhledem k tomu, že v odborné literatuře se lze setkat vedle většinového názoru na určení počátku této ochrany i

s názorem odchylným, považoval jsem za vhodné zmínit i tento a zaujmout k němu vlastní stanovisko. Jak jsem navíc zmínil v části sedmé, obdobnou diskuzi ohledně vymezení počátku ochrany lidského života prostřednictvím ustanovení o trestných činech proti životu lze nalézt i v odborné literatuře slovenské. Na druhou stranu panuje mezi odbornou veřejností českou i slovenskou shoda na určení hranice, kdy tato ochrana končí.

Po ohraničení objektu trestných činů vraždy a zabití jsem již přistoupil k analýze znaků skutkové podstaty prvního ze zkoumaných deliktů, tedy vraždy. První kapitolu čtvrté části, ve které jsem popisoval obligatorní znaky skutkové podstaty vraždy, jsem pojnal širěji, a to proto, že skutková podstata vraždy je co do obligatorních znaků, s výjimkou subjektu, totožná se skutkovou podstatou zabití. Navíc, jak jsem naznačil v předchozí větě, pachatelem vraždy může být od prvního prosince roku 2016, na rozdíl od zabití, též právnická osoba, pročež jsem považoval za žádoucí soustředit svou pozornost na tuto odchylku a rovněž nastínit teoretické dopady této relativně čerstvé změny právní úpravy na příkladu poskytování sociálních služeb.

Ve druhé kapitole části čtvrté jsem se věnoval vymezení vraždy prosté, upravené v prvním odstavci ustanovení § 140 trestního zákoníku. Vraždu prostou jsem vymezil jednak pozitivně, to znamená jako vraždu spáchanou v afektu či náhlém hnutí mysli, tak i negativně, tedy jako určitou zbytkovou kategorii úmyslného usmrcení, do které spadají ty úmyslné útoky proti životu, které nejsou spáchány v silném rozrušení z omluvitelného hnutí mysli či v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného a rovněž nejsou spáchány ani s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (a nejsou samozřejmě spáchány ani matkou na vlastním dítěti v rozrušení způsobeném porodem.)

Ve třetí kapitole jsem pak soustředil svou pozornost na vraždu premeditovanou, kdy jsem se i s pomocí judikatury snažil jednak osvětlit povahu obou druhů premeditace, tj. rozmyslu a předchozího uvážení a rovněž od sebe tyto prvky navzájem odlišit. Následně jsem se zabýval jednotlivými zvláště přitěžujícími okolnostmi obsaženými ve třetím odstavci ustanovení § 140, a to v pořadí, v jakém jsou upraveny trestním zákoníkem.

Rozborem skutkové podstaty trestného činu zabití jsem se zabíral v části páté. Jak jsem uvedl výše, obligatorní znaky zabití jsou v zásadě totožné s obligatorními znaky vraždy, proto jsem se v části páté věnoval těmto znakům jen krátce a svou pozornost zaměřil zejména na znaky fakultativní, tedy silné rozrušení z omluvitelného hnutí mysli a předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného. Skutková podstata zabití je vůči vraždě skutkovou podstatou privilegovanou, přičemž zkoumáním výše zmíněných privilegujících znaků jsem dospěl k závěru, že shovívavější přístup vůči pachateli zabití je podmíněn existencí určitého

vnějšího podnětu, na jehož vzniku se pachatel nepodílel. Tento podnět pak může nabývat podoby předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, anebo se může jednat o takový podnět, jenž dá svou mimořádnou povahou vzniknout omluvitelnému hnutí mysli a na ně navazujícímu silnému rozrušení pachatele.

Do části pojednávající o trestném činu zabití jsem na rozdíl od části věnované vraždě zařadil též údaje o počtech obžalovaných a odsouzených osob za tento delikt, neboť izolované hodnoty vyplývající pouze z policejních statistik mohou být při zkoumání četnosti spáchaných zabití značně zavádějící.

Úpravu trestných činů vraždy a zabití v účinném trestním zákoníku hodnotím kladně a domnívám se, že v porovnání s úpravou předcházející představuje ze strany zákonodárce krok správným směrem. Současná systematika úmyslných usmrcení, do které vedle vraždy a zabití spadá též trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou, je dle mého názoru dostatečně členitá a adekvátním způsobem odráží rozmanitost úmyslných útoků proti životu různé typové společenské škodlivosti. Široká rozpětí trestních sazeb stanovených na jednotlivá úmyslná usmrcení pak umožňují pružně reagovat na specifika jednotlivých případů a postihnout tak jejich konkrétní společenskou škodlivost.

Jednoznačně pozitivně vnímám zakotvení trestného činu zabití v trestním zákoníku právě pod tímto názvem, zřetelně odlišujícím méně společensky škodlivý úmyslný útok proti životu od vraždy a jeho pachatele od vraha. V této souvislosti ovšem vyvstává otázka, proč zákonodárce nepřistoupil ke změně terminologie i u vraždy novorozeného dítěte matkou a nesejmul z pachatelky tohoto deliktu stigma vražedkyně, když již z pohledu na trestní sazbu obsaženou v ustanovení § 142 je zřejmé, že sám považuje úmyslné usmrcení novorozeného dítěte matkou v rozrušení způsobeném porodem za ještě méně společensky škodlivé než zabití. Dle mého názoru se pro tuto legislativní nepřesnost nabízejí dvě vysvětlení. První z nich spočívá v určité setrvačnosti zákonodárce projevující se nedostatkem vůle nahradit tradiční a zažitý název²⁰⁹ trestného činu názvem jiným. Druhé možné vysvětlení spatřuji v té skutečnosti, že trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou je trestným činem velmi raritním, mezi roky 2010 až 2016 byly za tento delikt odsouzeny pouze čtyři pachatelky²¹⁰ a zákonodárci tak vcelku pochopitelně může chybět motivace kvůli takto nízkému počtu pachatelek měnit ustálenou terminologii.

209 Úmyslné usmrcení novorozence matkou v rozrušení způsobeném porodem bylo pod názvem „vražda novorozeného dítěte matkou“ upraveno jak v trestním zákoně z roku 1961, tak i v jeho předchůdci z roku 1950. Privilegovanou skutkovou podstatu spočívající v úmyslném způsobení smrti novorozence jeho matkou znal i trestní zákon z roku 1852 a rovněž ji nazýval „vraždou.“

210 Srov. statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti za roky 2010 – 2016 [online]. [cit. 2018-5-28]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.

V části šesté, kterou jsem rozdělil do tří kapitol, jsem se krátce zabíral euthanasií. V první a druhé kapitole jsem se věnoval vymezení pojmu euthanasie a historickým pokusům o zakotvení tohoto institutu v československém a později i českém právním řádu. Zhodnocením současné právní úpravy v kapitole třetí jsem pak dospěl k závěru, že provedením euthanasie, s výjimkou její nepřímé varianty a s výjimkou pasivní euthanasie formou nezahájení léčby, se osoba euthanasii provádějící vystavuje riziku postihu, pakliže bude dáno její úmyslné zavinění, za trestný čin vraždy, případně zabití.

Poslední část své práce jsem pojal jako stručný exkurz do slovenského trestního kodexu, jehož smyslem bylo podat základní charakteristiku úpravy trestných činů vraždy a zabití ve slovenském právu.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- BURDA, Eduard, Jozef ČENTĚŠ, Juraj KOLESÁR, Jozef ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná část. Komentár – II. diel.* Praha: C. H. Beck, 2011, 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
- CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“)*. Trestní právo, 1998, č. 5. s. 19-20. ISSN 1211-2860.
- CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, 183 s. ISBN 80-86199-75-4.
- DRBOHLAVOVÁ, Ilona. *Eutanázie z pohledu českého práva*. Trestněprávní revue, 2003, č. 4. s. 110-112. ISSN 1213-5313.
- GŘIVNA, Tomáš. *Privilegované skutkové podstaty de lege lata a de lege ferenda*. Trestní právo, 2003, č. 6. s. 2-8. ISSN 1211-2860.
- GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.
- HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, 256 s. ISBN 978-80-87146-48-4.
- HOŘÁK, Jaromír. *Úmyslná usmrcení de lege ferenda*. AUC-Iuridica, 2007, č. 2. s. 133-141. ISSN 0323-0619.
- HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10. s. 53-66. ISSN 1210-6348.
- HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. IN JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. s. 72-86. ISBN 978-80-87212-21-9.
- IVOR, Jaroslav, Peter POLÁK a Jozef ZÁHORA. *Trestné právo hmotné II. Osobitná část*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 646 s. ISBN 978-80-8168-509-5.
- JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 215 s. ISBN 978-80-7380-251-6.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. ISBN 978-80-7502-044-4.
- JENÍK, Ivo. *Slabá místa návrhu zákona o důstojné smrti*. Právní rozhledy, 2008, č. 17. s. 2. ISSN 1210-6410.
- KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich a. s., 1935, 337 s.
- KORGO, Dušan a kol. *Trestné právo hmotné. Osobitná část*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 495 s. ISBN 978-80-7380-631-6.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. *Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání*. IN FENYK, Jaroslav. *Pocťa Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. s. 51-60. ISBN 978-80-86920-25-2.

- KREJČÍKOVÁ, Helena. *K návrhu zákona o důstojné smrti*. Trestní právo, 2016, č. 4. s. 4-7. ISSN 1211-2860.
- KUČA, Radan a Alice JAHNSOVÁ. *Právní aspekty euthanasie*. Právní rozhledy, 1997, č. 7. s. 356-360. ISSN 1210-6410.
- KUČERA, Jiří. *Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou*. Trestněprávní revue, 2003, č. 5. s. 139-144. ISSN 1213-5313.
- KVASIL, Bohumil a Miroslav ŠTĚPÁNEK. *Malá československá encyklopedie. Sv. 1., A-Č*. Praha: Academia, 1984, 880 s.
- LEPAŘ, Mojmir. *Trestní zákon ze dne 27. května 1852, čís. 117 Ř. Z. se zákonem na ochranu republiky a dodatky*. 12. vyd. Praha: Grégr, 1936, 348 s.
- MACH, Jan. *Eutanazie – pohled právní a etický*. IN PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK. *Eutanazie – pro a proti*. Praha: Grada, 2012. s. 128-137. ISBN 978-80-247-4659-3.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MAŠLANYOVÁ, Darina a kol. *Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná část*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 623 s. ISBN 978-80-7380-618-7.
- MILOTA, Albert. *Trestní právo hmotné. Část obecná (nástin přednášek)*. Bratislava: Právnik, 1924, 106 s.
- MITLÖHNER, Miroslav a Martina REŽŇÁKOVÁ. *K vymezení objektu trestných činů proti životu*. Trestní právo, 1997, č. 12. s. 16-17. ISSN 1211-2860.
- MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Praha: Grada, 2005, 108 s. ISBN 80-247-1025-0.
- MUSIL, Jan. *Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*. Trestní právo, 2004, č. 10. s. 10-14. ISSN 1211-2860.
- NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRIVNA, et al. *Trestní právo hmotné. 2, Zvláštní část*. 6. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 599 s. ISBN 978-80-7357-509-0.
- PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912, 272 s.
- RABOCH, Jiří, Petr ZVOLSKÝ, et al. *Psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Galén, 2001, 622 s. ISBN 80-7262-140-8.
- ŘÍMAN, Josef a Miroslav ŠTĚPÁNEK. *Malá československá encyklopedie. Sv. 4., M-Pol*. Praha: Academia, 1986, 992 s.
- ŘÍMAN, Josef a Miroslav ŠTĚPÁNEK. *Malá československá encyklopedie. Sv. 5., Pom-S*. Praha: Academia, 1987, 998 s.
- STIFFEL, Harald, Pavol TOMAN a Ondrej SAMÁŠ. *Trestný zákon: stručný komentár*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010, 938 s. ISBN 978-80-8078-370-9.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

UZEL, Radim. *Porod a začátek života*. Trestní právo, 1999, č. 4. s. 12-15. ISSN 1211-2860.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8.

VOZÁR, Jozef. *Eutanázia a právo*. Právní rozhledy, 1998, č. 10. s. 507-511. ISSN 1210-6410.

ŽUKOV, Ilja, Jaromír HOŘÁK, Slavomil FISCHER a Radek PTÁČEK. *Zločiny v afektu-forenzní vyhodnocení-právní komentář*. Česká a slovenská psychiatrie, 2011, č. 3. s. 172-178. ISSN 1212-0383.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

www.beck-online.cz

cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html

www.iregistr.mpsv.cz

www.nrsr.sk

www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx

www.psp.cz

www.senat.cz

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 117/1852 ř. z., zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 133/1985 Sb., zákon o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 219/1999 Sb., zákon o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 285/2002 Sb., zákon o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 95/2004 Sb., zákon o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 96/2004 Sb., zákon o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním

zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 320/2015 Sb., o záchranném hasičském sboru České republiky a o změně některých zákonů (zákon o hasičském záchranném sboru), ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně.

Trestní zákoník o zločinech a přečinech zák. čl. V/1878.

Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/2016 Z. z., zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z., ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu, ve znění pozdějších předpisů.

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. 5 Tm 37/2007 IN SOTOLÁŘ, Alexander a Pavla AUGUSTINOVÁ. *Zastavení trestního stíhání mladistvého trestně neodpovědného pro nedostatek rozumové a mravní vyspělosti [§ 172 odst. 1 písm. b) TrŘ ve spojení s § 5 odst. 1 ZSM]* Trestněprávní revue, 2007, č. 7. s. II.

Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 4. 2. 1994, sp. zn. 8 To 38/94 (uveřejněný pod č. 31/1995 Sb. rozh. tr.)

Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 2. 9. 1999, sp. zn. 3 T 9/99.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 4. 1994, sp. zn. 7 To 59/94 (uveřejněný pod č. 42/1994 Sb. rozh. tr.)

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 5 To 81/2015 (uveřejněný pod č. 43/2006 Sb. rozh. tr.)

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. 2 To 116/2009 IN Trestněprávní revue, 2010, č. 5. s. 163.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 1923, sp. zn. Kr II 246/23 IN *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních*. Roč. V (1923), č. 1227.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 1925, sp. zn. Zm III. 586/25 IN SEDLÁK, A. *Sbierka rozhodnutí Najvyššieho súdu R. čsl. vo veciach trestných*. Bratislava: Nákladom Právnickej jednoty, 1929. s. 36.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 1927, sp. zn. Zm II. 999/27 IN SEDLÁK, A. *Sbierka rozhodnutí Najvyššieho súdu R. čsl. vo veciach trestných*. Bratislava: Nákladom Právnickej jednoty, 1929. s. 37.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 1968, sp. zn. 7 Tz 58/67 (uveřejněný pod č. 45/1968 Sb. rozh. tr.)

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68 (uveřejněný pod č. 19/1969 Sb. rozh. tr.)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78 (uveřejněné pod č. 17/1979 Sb. rozh. tr.)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 1987, sp. zn. 5 Tz 2/87 (uveřejněné pod č. 7/1988 Sb. rozh. tr.)

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2001, sp. zn. 5 Tz 225/2001 (uveřejněný pod č. T 303 v Souboru trestních rozhodnutí NS, Svazek 12/2002.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1304/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010 (uveřejněné pod č. 14/2011 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2011, sp. zn. 6 Tdo 84/2011 (uveřejněné pod č. 58/2011 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1063/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1539/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. 7 Tdo 18/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 5 Tdo 168/2012 (uveřejněné pod č. 53/2014 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2012, sp. zn. 8 Tdo 789/2012 (uveřejněné pod č. 28/2013 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1051/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013 (uveřejněné pod č. 49/2013 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2013, sp. zn. 4 Tdo 279/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2013, sp. zn. 8 Tdo 537/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2013, sp. zn. 3 Tdo 825/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014 (uveřejněné pod č. 21/2015 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 860/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1158/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1462/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 12. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1573/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1636/2014 – 31.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015 (uveřejněné pod č. 10/2016 Sb. rozh. tr.)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1383/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015 (uveřejněné pod č. 23/2016 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1431/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 3 Tdo 35/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2016, sp. zn. 3 Tdo 253/2016.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. 3 Tdo 406/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 8 Tdo 372/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2016, sp. zn. 4 Tdo 547/2016.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 6. 2016, sp. zn. 4 Tdo 698/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 970/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1004/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1029/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1098/2016.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1513/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1630/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1743/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1409/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 8 Tdo 133/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1593/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2017, sp. zn. 8 Tdo 412/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2017, sp. zn. 6 Tdo 709/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 6 Tdo 827/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1300/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 976/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2018, sp. zn. 8 Tdo 1181/2017.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1993, sp. zn. II. ÚS 75/93 (uveřejněné pod č. 3/1994 Sb. nálezů a usnesení ÚS.)

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. III. ÚS 3395/10.

5. Seznam ostatních zdrojů

A Glossary of Terms for Community Health Care and Services for Older Persons. [online] World Health Organization, 2004. 109 s. [cit. 2018-4-28]. Dostupné z: http://www.who.int/kobe_centre/ageing/ahp_vol5_glossary.pdf?ua=1

ASPI

BURIÁNEK, Aleš, Miloš MÁCA, Jan MACH a Dagmar ZÁLESKÁ. *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer, 2017, 110 s. [cit. 2018-4-24] ASPI_ID KO372_2011CZ. Dostupné v systému ASPI.

KÁBRT, Jan. *Latinsko – český slovník*. 1. vyd., dotisk 2003. Praha: Leda, 2000. 576 s. ISBN 80-85927-82-9.

Medical Ethics Manual. 3rd edition. [online] World Medical Association, 2015. s. 58. [cit. 2018-4-28]. Dostupné z: https://www.wma.net/wp-content/uploads/2016/11/Ethics_manual_3rd_Nov2015_en.pdf

MKN – 10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. Tabelární část [online]. Aktualiz. vyd. k 1. 1. 2018. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2017. [cit. 2018-2-5]. ISBN 978-80-7472-168-7. Dostupné z: www.uzis.cz/system/files/mkn-tabelarni-cast_1-1-2018.pdf

MRAVČÍK, Viktor a kol. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2017. 257 s. [cit. 2018-4-13] ISBN 978-80-7440-200-5. Dostupné z: www.drogy-info.cz/data/obj_files/32732/786/VZ_2016_drogova_situace_v_CR.pdf

Osnova zákona, kterým se vydává trestní zákon. Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 357.

Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. I, Osnovy. Praha: Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1926, 94 s.

Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. II, Odůvodnění osnov. Praha: Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1926, 215 s.

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 303/2001 (uveřejněné pod č. 15/2002 Sb. rozh. tr.)

Stavovský předpis č. 10 České lékařské komory. Etický kodex České lékařské komory [online]. [cit. 2018-5-1]. Dostupné z: https://www.lkcr.cz/doc/cms_library/10_sp_c_10_eticky_kodex-100217.pdf

Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76 (uveřejněná pod č. 41/1976 Sb. rozh. tr.)

Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85 (uveřejněná pod č. 16/1986 Sb. rozh. tr.)

Abstrakt – Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Tato diplomová práce pojednává o trestných činech vraždy a zabití upravených ustanoveními § 140 a § 141 účinného trestního zákoníku. Základním cílem práce je provést za pomoci odborné literatury a judikatury analýzu skutkových podstat zmíněných trestných činů. Práce je rozdělena do sedmi částí, které se dále člení na kapitoly a body.

První část, zaměřená na historický vývoj úpravy zkoumaných deliktů, a to zejména v období od vzniku samostatného československého státu až do přijetí dnes účinného trestního zákoníku, je rozdělena do dvou kapitol. Předělem mezi nimi je tzv. právníká dvouletka, resp. okamžik přijetí trestního zákoníku z roku 1950, který sjednotil a zjednodušil dosavadní úpravu úmyslných usmrcení, potažmo trestní právo hmotné vůbec.

Ve druhé části, rovněž rozdělené do dvou kapitol, jsou nejprve trestné činy vraždy i zabití zařazeny do širšího kontextu první hlavy zvláštní části trestního zákoníku a posléze též do systematiky úmyslných usmrcení.

Třetí část této práce se zabývá objektem trestných činů vraždy a zabití, jímž je lidský život, resp. ten úsek lidského života, který je z jedné strany ohraničen okamžikem, kdy se během porodu začíná z těla matky objevovat hlavička či jiná vedoucí část novorozeného dítěte, z druhé strany pak okamžikem cerebrální smrti.

Část čtvrtá, pojednávající o trestném činu vraždy, je rozdělena do čtyř kapitol. V první z nich jsou rozebrány obligatorní znaky skutkové podstaty tohoto deliktu, zbylé tři kapitoly jsou věnovány jednotlivým typům vražd, tj. vraždě prosté, vraždě premeditované a vraždě spáchané za některé ze zvlášť přitěžujících okolností.

Obdobným způsobem je koncipována i část pátá o trestném činu zabití, kdy po kapitole zaměřené na obligatorní znaky skutkové podstaty následují samostatné kapitoly o variantách zabití.

Šestá část se zabývá tématem euthanasie a člení se do tří kapitol, ve kterých je postupně vyložen pojem euthanasie, nastíněny historické pokusy o právní regulaci tohoto institutu a analyzována související účinná právní úprava.

Obsahem sedmé části je stručná charakteristika právní úpravy trestných činů vraždy a zabití na Slovensku.

Abstract – Crime of murder and manslaughter under section 140, 141 of the criminal code

This thesis deals with the crimes of murder and manslaughter which are regulated under section 140 and 141 of the effective criminal code. The main objective of this thesis is to perform an analysis of the bodies of the mentioned crimes with the help of specialised literature and case law. This thesis is divided into seven parts further split into chapters and points.

The first part, which is focused on the historical development of the examined crimes, especially in the period from the foundation of the independent Czechoslovakia to the moment of the enactment of the current criminal code, is split into two chapters. The dividing line between these chapters is the „legal biennial,“ more precisely the moment of the enactment of the criminal code from 1950 that unified and simplified the existing regulation of the intentional killings as well as the substantive criminal law as a whole.

The second part is also divided into two chapters and it places the crimes of murder and manslaughter into a wider context of the first head of the special part of the criminal code and of the systematics of the intentional killings as well.

The third part of this thesis is focused on the object (protected value) of the crimes of murder and manslaughter, which is the human life, more precisely the part of the human life that is from one side bordered by the phase of the birth during which the head or another leading part of the new-born baby starts to appear and by the cerebral death from the another.

The fourth part discusses the crime of murder and is divided into four chapters. In the first one are analysed the mandatory characteristics of the body of the crime of murder, while the rest of them deals with the particular types of murder, i. e., „simple“ murder, premeditated murder and the murder committed under the especially aggravating circumstances.

In the similar way is conceived the fifth part about the crime of manslaughter. The chapter focused on the mandatory characteristics of the body of the crime is followed by three separate chapters that discuss the types of manslaughter.

The sixth chapter deals with the topic of euthanasia and is divided into three chapters that explain the term, outline the attempts to enact the legal regulation of the euthanasia and analyse the related current legislation.

The seventh part contains a short characteristics of the Slovak legislation on the crimes of murder and manslaughter.

Klíčová slova, key words

Klíčová slova: vražda, zabití, lidský život

Key words: murder, manslaughter, human life